

Rudolf Steiner

ANTROPOSOFIE

O introducere în concepția antroposofică despre lume

GA 234

Ciclu de nouă conferințe ținute în cadrul Societății antroposofice
în perioada 19 ianuarie – 10 februarie 1924

Carte editată de Marie Steiner
după o stenogramă nerevăzută de conferențiar

Traducere din limba germană: MIRCEA BĂLĂU
Revizuire științifică: biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

Lucrarea a fost tradusă după ediția în limba germană:
Rudolf Steiner
ANTROPOSOPHIE
Eine Einführung in die anthroposophische Weltanschauung
Philosophisch-Anthroposophischer Verlag
Dornach, Goetheanum (Schweiz), 1934

© Toate drepturile pentru traducerea în limba română sunt rezervate

Editurii UNIVERS ENCICLOPEDIC

București 2004

COLECȚIA INIȚIERI
Seria Biblioteca antroposofică

Coordonatorul colecției: biolog dr. PETRE PAPACOSTEA
Redactor: MARIA STANCIU
Tehnoredactor: LILIANA KIPPER
Concepția grafică a copertei: VENIAMIN & VENIAMIN

Coperta I reproduce: William Turner – *Dimineața după potop*

Societatea antroposofică din România
Strada Vișinilor nr. 17, sector II, București
Tel.: 021 323 20 57
www.antroposofie.ro
email: romantrop@yahoo.com

ISBN 973-637-056-9

COPERTA IV

Rostite cu un an înaintea morții sale, textele conferințelor lui Rudolf Steiner care alcătuiesc această carte reprezintă o sursă de cunoaștere exactă dar trunchiată a domeniului de cunoaștere spirituală pentru lumea actuală. Știința spiritului apare astfel adevărată în fața lumii înconjurătoare care zac, adeseori ascunse, în orice suflet uman.

După ce omenirea a dispus într-un timp foarte îndepărtat de o înțelepciune mai mult comunicată prin simțuri și aparate. Această cunoaștere exactă dar trunchiată a adus omenirii să conștientizeze toate aceste aspecte precum și căile de atingere a cunoașterii realiste, globale.

CUPRINS

Treptele adevărului (biolog dr. Petre Papacostea)

În legătură cu publicarea conferințelor lui Rudolf Steiner

CONFERINȚA I — 19.I.1924 — *Antroposofia, dorul omului actual.*

CONFERINȚA a II-a — 20.I.1924 — *Conștiința meditativă.*

CONFERINȚA a III-a — 27.I.1924 — *Trecerea de la știința obișnuită la cunoașterea inițiativă.*

CONFERINȚA a IV-a — 1.II.1924. — *Gândirea fortificată și omul al doilea. Urzirea respirației și omul de aer.*

CONFERINȚA a V-a — 2.II.1924 — *Iubirea ca forță de cunoaștere. Organizarea-eu a omului.*

CONFERINȚA a VI-a — 3.II.1924 — *Gândurile cosmice care acționează în aerul expirat. Eul real activ în degajările de căldură.*

CONFERINȚA a VII-a — 8.II.1924 — *Legăturile vieții de vis cu realitatea exterioară.*

CONFERINȚA a VIII-a — 9.II.1924 — *Legăturile lumii de vis cu cunoașterea imaginativă. Datoria față de viață – temelia karmei.*

CONFERINȚA a IX-a — 10.II.1924 — *Capacitatea omului de a-și aminti*

TREPTELE ADEVĂRULUI

Antroposofia este un curent spiritual modern, fundamentat de austriacul Rudolf Steiner (1861–1925), personalitate complexă, dotată cu capacitatea de a dezvolta în mod consecvent și interactiv atât mistica înaltă bazată pe experiențe interioare care l-au condus la cercetări aprofundate în lumea spirituală, cât și gândirea riguros științifică despre spirit, prin opoziție cu tendințele materialismului dominant în secolul al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea. Materialismul urmărea eliminarea nivelului divin-spiritual din cunoaștere prin contestarea existenței acestuia în Univers, ceea ce l-a

îndreptăţit pe R. Steiner să afirme: „Tragedia materialismului constă în faptul că nu poate înţelege ce este materia“.

Pentru a sintetiza conţinutul de idei al antroposofiei sau ştiinţei despre spirit vom porni de la un principiu de bază formulat chiar de Rudolf Steiner: „Oricărei realităţi materiale din Univers îi corespunde ceva spiritual şi orice realitate spirituală din Univers primeşte la un moment dat expresie în lumea materială“. Întreaga evoluţie, mai întâi biologică şi apoi social-istorică, a umanităţii este o ilustrare vie a acestui principiu. Cunoaşterea directă a resorturilor spirituale ale umanităţii, ca şi cunoaşterea exterioară a materiei, se obţine numai prin eforturi susţinute de perfecţionare a structurilor noastre sufleteşti şi spirituale, pentru a deveni apţi şi demni de dezvoltarea conştiinţei şi responsabilă a relaţiei omului cu lumea spirituală în toată puritatea indispensabilă acestui scop. Unul din principalele scopuri ale antroposofiei constă în deschiderea căilor cunoaşterii de sine, fapt necesar pentru evoluţia viitoare a omenirii. Atât cunoaşterea de sine cât şi înţelegerea coerentă a lumii interioare şi a ambianţei telurice şi cosmice se pot dobândi prin studiul scrierilor antroposofice, întrucât logica riguroasă a expunerilor oferă gândirii posibilitatea aprecierii valorii acestora, chiar şi în lipsa accesului personal direct la lumile spirituale. Omul apare astfel ca o fiinţă dublă, cu problematică cosmică şi problematică terestră, având sarcina realizării sintezei superioare a acestora.

În consecinţă, antroposofia este ştiinţa despre spirit care ne dă posibilitatea înţelegerii *raţiunii de a fi* a structurilor şi evenimentelor aparţinând lumii sensibile, precum şi a înlănţuirii acestora în timp şi spaţiu. Ea nu este o fundamentare teoretică pusă la îndemâna unei „secte religioase“, cum încearcă să denigreze unele scrieri mişcarea antroposofică, ci reprezintă calea spirituală de valorificare concretă a forţelor de iubire aduse de Hristos pe Pământ, atât de necesară într-o perioadă în care dezbinarea între oameni se manifestă în toate relaţiile individuale şi de grup. Există, în prezent, antroposofi aparţinând celor mai diferite confesiuni religioase care consideră că au găsit, în sfârşit, în antroposofia lui R. Steiner un limbaj comun capabil să creeze baza pentru o nouă deschidere spirituală către lume, prin înţelegerea corectă a momentului-cheie pentru întreaga evoluţie cosmică pe care l-a reprezentat Evenimentul de pe Golgota de acum 2000 de ani.

Antroposofia nu este teorie, ci cunoaştere vie, ceea ce se reflectă în faptul că a pus toate premisele şi a elaborat soluţii valoroase în diferitele domenii aplicative marcate de consecinţele tuturor situaţiilor de criză caracteristice lumii actuale pe care Rudolf Steiner le-a prevăzut cu 8-9 decenii în urmă. Astfel, pe baza cunoaşterii aprofundate a omului (antropologia antroposofică), Rudolf Steiner, colaboratorii şi urmaşii săi au elaborat principiile şi metodele terapeutice ale medicinei antroposofice, ale agriculturii biodinamice, ale sistemului pedagogic Waldorf, ale tripartiţiei sociale, au dat naştere

unui impuls original în arhitectură etc. Putem conchide că antroposofia este totodată o cale de cunoaștere obiectivă, o cale de autocunoaștere și o cale de viață. Ea este prelungirea în Eul omului actual a activității lui Hristos, a Logosului care a acționat de la începutul existenței Universului.

Mișcarea antroposofică, care s-a separat din mișcarea teosofică, s-a dezvoltat independent, și numai în mod eronat sau abuziv este asociată cu alte curente și organizații actuale. Ea deschide perspective luminoase educației pentru libertate, iubirii dintre oameni și colaborării cu natura, iar spiritualitatea românească, constitutiv creștină și cu o largă deschidere spre înțelegerea integrării omului în Cosmos, este o matrice gata pregătită pentru receptarea și dezvoltarea acestor imperative ale mileniului III.

biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

ÎN LEGĂTURĂ CU PUBLICAREA CONFERINȚELOR LUI RUDOLF STEINER

Baza științei spiritului orientată antroposofic o constituie lucrările scrise și publicate de Rudolf Steiner (1861–1925). Pe lângă aceasta, el a ținut, între 1900–1924, numeroase conferințe și cursuri, atât în fața unui public larg, cât și pentru membrii Societății teosofice, mai târziu ai Societății antroposofice. Vorbind în mod liber, el însuși a dorit inițial ca aceste conferințe să nu fie consemnate în scris, deoarece ele erau concepute drept „comunicări orale, nedestinate tiparului“. După ce însă s-au finalizat și răspândit tot mai numeroase variante incomplete și eronate după stenogramele și notițele auditorilor, s-a văzut nevoit să reglementeze problema acestora. Și a încredințat Mariei Steiner von Sivers această misiune. Ei i-a revenit sarcina de a-i desemna pe cei care au dreptul să stenografieze conferințele, de a asigura administrarea stenogramelor și revizuirea textelor pentru tipar. Din cauză că, fiind extrem de ocupat, Rudolf Steiner nu a putut corecta el însuși textele, decât în cazuri foarte rare, în privința tuturor conferințelor publicate trebuie să se țină seama de această rezervă a sa: „Va trebui să se aibă în vedere faptul că în stenogramele nerevizuite de mine se găsesc greșeli“.

În legătură cu raportul dintre conferințele pentru membri, care, la început, erau accesibile numai sub formă de manuscrise tipărite pentru uz intern, și cărțile sale, destinate publicului larg, Rudolf Steiner își exprimă punctul de vedere în lucrarea

autobiografică *Mein Lebensgang (Viața mea)*, capitolul 35. Cele spuse acolo sunt valabile, în egală măsură, în ceea ce privește cursurile ținute, care se adresau unui cerc restrâns de participanți, familiarizat cu bazele științei spiritului.

După moartea Mariei Steiner (1867–1948) s-a trecut, conform indicațiilor sale, la tipărirea unei ediții a operelor complete ale lui Rudolf Steiner ([Rudolf Steiner – Gesamtausgabe](#), GA). Volumul de față constituie o parte a acestei ediții.

CONFERINȚA I

ANTROPOSOFIA, DORUL OMULUI ACTUAL

Dragii mei prieteni!

Dacă voi încerca acum să ofer un fel de introducere în antroposofie, atunci aceasta urmează să se întâmple astfel încât aici, pe cât posibil, să fie dată în același timp un fel de îndrumare pentru modul cum poate fi prezentată antroposofia astăzi înaintea lumii. Dar eu vreau să pun chiar de la început câteva cuvinte introductive înaintea acestei expuneri. De obicei, nu se ține seama suficient de faptul că spiritualul este plin de viață; ceea ce trăiește trebuie să fie perceput în plină viață. Noi nu avem voie, pur și simplu, în timp ce ne socotim susținători ai mișcării antroposofice din Societatea antroposofică, să avansăm ipoteza că în fiecare zi începe mișcarea antroposofică. Ea este aici de peste douăzeci de ani, și lumea a luat poziție față de ea. De aceea, în fiecare mod de raportare la lume în sens antroposofic trebuie să existe acest sentiment, că avem de-a face cu ceva față de care lumea a luat poziție; acest sentiment trebuie să stea la bază. Dacă nu avem acest sentiment și credem că prezentăm antroposofia pur și simplu în sens absolut, cum am fi putut s-o facem în urmă cu douăzeci de ani, atunci vom continua să prezentăm mereu lumii antroposofia într-o lumină falsă. Și acest lucru chiar s-a petrecut, într-o măsură destul de mare. Ar trebui să i se pună capăt, pe de o parte, iar pe de altă parte acest lucru ar trebui început o dată cu congresul nostru de Crăciun. Aceasta nu are voie să rămână fără urmări, cum am arătat deja, în cele mai diverse direcții.

Desigur, nu i se poate pretinde fiecărui membru al Societății antroposofice să capete acum impulsuri noi, dacă lui aceasta, conform constituției sale sufletești, nu-i este dat. Fiecare are dreptul – aș dori să spun – să fie un membru simpatizant care primește învățăturile și se mulțumește cu aceasta. Cine însă vrea să participe într-o formă oarecare la reprezentarea antroposofiei înaintea lumii, acela nu poate ignora ceea ce am spus eu. În această privință trebuie în viitor să domnească adevărul cel mai deplin, nu numai în cuvinte, ci și în fapte.

Acum, dragii mei prieteni, voi mai spune câteva cuvinte introductive. Cu aceasta vrem să oferim un fel de introducere la concepția antroposofică despre lume.

Cine vrea să spună ceva despre antroposofie trebuie să preconizeze că, mai întâi, de fapt, acest lucru nu este nimic altceva decât ceea ce, în esență, inima auditorilor săi vorbește prin el însuși. În lumea întreagă, niciodată, printr-o anumită știință inițiativă sau de consacrare, nu s-a intenționat altceva decât să se rostească adevăruri care au cucerit inimile, care vorbesc prin ele însele, ceea ce voiau să audieze persoanele respective. Astfel încât, de fapt, aceasta trebuie să fie expunerea antroposofică în sensul

cel mai bun al cuvântului, să pătrundă în ceea ce este necesitatea mai adâncă a inimilor acelor oameni care au nevoie de antroposofie.

Dacă privim astăzi spre acei oameni care se ridică deasupra aspectelor superficiale ale vieții, atunci vedem că sentimentele care străbat timpurile fiecărui suflet omenesc s-au reîmprospătat. Vedem că astăzi oamenii își pun diferite întrebări în subconștientul lor, întrebări care nu pot fi transformate niciodată în gânduri clare, cu atât mai puțin prin ceea ce există în lumea civilizată. Dar aceste întrebări există. Și acestea sunt adânc înrădăcinate la un număr mare de oameni. Ele sunt, de fapt, prezente la toți oamenii cu adevărat gânditori ai zilelor noastre. Dar dacă aceste întrebări se exprimă prin cuvinte, atunci ele luminează ca și cum ar fi aduse de departe, când ele sunt totuși atât de aproape. Ele se află în vecinătatea nemijlocită a sufletului omului gânditor.

Două întrebări, din întreaga sferă a enigmelor care frământă astăzi oamenii, se pot pune, mai întâi. O întrebare ia naștere atunci când sufletul omenesc privește la *existența umană proprie* și la *ambianța lumii*. Sufletul uman îl vede pe om intrând prin naștere în existența pământească. El vede această viață desfășurându-se cu viețuirile ei interioare și exterioare cele mai diverse. Sufletul uman vede, de asemenea, în afară, natura, toată abundența de impresii care ajung până la om și care treptat umplu sufletul.

Acest suflet uman existent în corpul omenesc contemplă unitatea tuturor lucrurilor. Natura asimilează de fapt tot ceea ce sufletul uman vede în existența pământească. Când omul a trecut prin poarta morții, natura preia în forțele sale, printr-un element oarecare – dacă este incinerat sau înmormântat nu are o importanță prea mare –, natura asimilează printr-un element oarecare corpul fizic omenesc. Dar ce face natura cu acest corp fizic? Îl distruge. De obicei, sufletul uman nu privește în urmă la calea pe care o apucă fiecare substanță a acestui corp omenesc; dar dacă medităm mai mult, atunci se adâncește această privire asupra a ceea ce face natura cu ce are omul fizic-senzorial, după ce acesta a trecut prin poarta morții. Există caverne în care se păstrează cadavrele umane. După câțiva timp, în locul acestor cadavre rămâne doar forma umană distorsionată, constând din carbonat de calciu. Și dacă acest carbonat de calciu, care imită forma umană în distorsionare, este mișcat, el se transformă în pulbere.

Aceasta oferă o impresie profundă a ceea ce năpădește sufletul, dacă el privește ulterior ce se întâmplă cu trupul prin care este înfăptuit totul, între naștere și moarte, de către om. Și omul privește apoi spre natura care îi oferă cunoașterea, din care el extrage tot ce numește înțelegere, și spune: Această natură, care îngăduie să apară din sânul ei cristalizarea cea mai minunată, această natură, care în fiecare primăvară scoate la iveală din sine, ca prin farmec, plantele care încolțesc, lăstăresc, această natură, care timp de zeci de ani ține copacii înzestrați cu scoarță, această natură care umple Pământul cu regnurile animale ale celor mai diverse specii, de la animalele cele mai mari până la

bacilii cei mai minusculi, această natură, care trimite spre nori ceea ce deține în ea ca apă, această natură, care radiază în jos ceea ce se revarsă de la stele într-o anumită necunoaștere, această natură se oprește la ceea ce îl distruge pe om, aducându-l până la pulberea cea mai fină. Pentru oameni, natura cu legile ei este distrugătoare. Ne aflăm în fața formei umane; această formă umană care se prezintă ochilor cu toată frumusețea pe care o poartă cu sine – și ea poartă frumusețea cu sine, căci este mai desăvârșită decât toate celelalte forme care există pe Pământ –, această formă umană există aici. Pe de altă parte, există natura cu pietrele ei, cu plantele ei, cu animalele ei, cu norii ei, cu râuri și munți, cu toate cele ce luminează în jos din oceanul de stele, cu ceea ce se revarsă ca lumină și căldură de la Soare pe Pământ, și această natură nu suportă în propria-i legitate forma umană. Ceea ce există ca om, când este predat naturii, este pulverizat. Aceasta vede omul. El nu-și formează idei asupra acestui lucru, dar ea există adânc în inima sa. De fiecare dată când omul are în față imaginea morții, aceasta se imprimă adânc în interiorul inimii sale. Căci nu dintr-un simplu sentiment egoist, nu dintr-o simplă speranță superficială de a trăi în continuare după moarte se naște iarăși adânc în inimă, în subconștient, o întrebare care este extrem de importantă, care înseamnă fericire și nefericire pentru suflet, chiar dacă ea nu este formulată. Și tot ceea ce vrea să însemne fericire și nefericire pentru conștiința obișnuită, conform destinului omului pe Pământ, este de mică importanță față de nesiguranța simțirii ce se formulează din priveliștea morții. Acum întrebarea se pune astfel: De unde vine această formă umană? Eu privesc la cristalul cu forme minunate, la formele plantelor, privesc cum se rostogolesc râurile pe Pământ, privesc munții, văd tot ceea ce se transmite din nori, tot ceea ce se transmite în jos din stele. Eu văd toate acestea... (astfel își spune omul). Forma umană nu poate proveni din toate acestea, pentru că ele conțin numai forțe de distrugere, forțe de pulverizare pentru ea.

Și acum apare, înaintea simțirii umane, înaintea inimii umane, întrebarea îngrijorătoare: Unde este lumea din care provine forma umană? Unde este ea, această lume? Și din priveliștea morții avansează întrebarea îngrijorătoare: Unde este lumea, această altă lume din care provine forma umană?

Să nu spuneți, dragii mei prieteni, că încă nu ați auzit această întrebare formulată astfel. Dacă cineva ascultă ceea ce oamenii, din mintea lor, încredințează vorbirii, atunci nu aude formulată această întrebare. Dacă oamenii își expun plângerile inimii, ei fac aceasta pentru că percep un amănunt oarecare al vieții și se angajează în tot felul de reflecții asupra acestuia, pe care îl încadrează în întrebarea lor de destin – cine înțelege această vorbire a inimii, acela aude inima grăind din necunoscut: Unde este lumea, această cealaltă lume din care provine forma umană?

Să nu-mi spuneți, dragi prieteni, că nu ați auzit încă această întrebare astfel formulată. Când ascuți ce încredințează oamenii din capul propriu limbii, nu auziți formulată această întrebare. Dacă te apropii de oameni și oamenii exprimă plângerile inimii lor

or, în timp ce cuprind o bagatelă a vieții și fac tot felul de considerații cu privire la aceasta, pe care o introduc ca nuanță în întreaga problemă a destinului lor, cel ce înțelege această limbă a inimii aude cum inima spune din inconștient: Care este cealaltă lume, din care vine forma umană, întrucât omul, cu forma sa, nu aparține acestei lumi?

Și astfel se înfățișează înaintea omului lumea pe care el o vede, o contemplă, o percepe, cu privire la care el își formează știința sa, care-i oferă baza pentru acțiunile artei sale și pentru venerația sa religioasă, astfel se înfățișează această lume, și omul există pe Pământ și are în adâncul simțirii sale sentimentul: Eu nu aparțin acestei lumi; trebuie să existe o alta care, în forma pe care o am, m-a scos la iveală ca prin farmec din sânul său. Cărei lumi aparțin eu? Astfel grăiește inima omului actual. Aceasta este întrebarea fundamentală care se pune. Și dacă oamenii sunt nesatisfăcuți cu cele ce le oferă științele moderne, atunci acesta este motivul pentru care ei pun o asemenea întrebare în adâncul simțirii lor, și științele sunt îndepărtate de la a atinge măcar într-un fel întrebarea: Care este lumea căreia îi aparține, de fapt, omul? Căci lumea pe care o văd este cealaltă lume.

Dragii mei prieteni, eu știu foarte sigur: ceea ce v-am prezentat nu eu am spus, eu am împrumutat numai cuvinte pentru cele ce vorbese inimile. Despre aceasta este vorba. Deoarece nu este vorba de a aduce aproape de oameni ceva ce este necunoscut sufletelor umane – aceasta poate crea senzație –, este vorba numai de a exprima prin cuvinte ceea ce sufletele umane spun prin ele însele. Ceea ce omul constată într-adevăr despre sine însuși, ceea ce el constată despre semenii săi, în măsura în care este vizibil, aparține restului lumii vizibile. Nici un deget al meu – astfel își poate spune omul – nu aparține acestei lumi vizibile, pentru că această lume vizibilă poartă în sine pentru fiecare deget, numai forțe de distrugere.

Astfel, omul se află, mai întâi, înaintea marelui necunoscut. Dar el se află înaintea acestui necunoscut prin faptul că trebuie să se contemple pe sine ca un element al acestui necunoscut. Aceasta înseamnă, cu alte cuvinte: referitor la tot ceea ce omul nu este, există în jurul lui, în plan spiritual, lumină; în momentul în care el privește către sine însuși se întunecă întreaga lume, se face întuneric, și omul bâjbâie în întuneric, el poartă prin întuneric enigma propriei ființe. Și este așa, dacă omul se contemplă din afară, dacă el se află în interiorul naturii ca o ființă exterioară. El nu se poate apropia ca om de această lume.

Și iarăși, nu mintea, ci adâncurile inconștientului își formulează întrebările, care sunt probleme subordonate întrebărilor generale pe care tocmai le-am analizat. Contemplându-și existența sa fizică, care este instrumentul său între naștere și moarte, omul știe: Fără această lume fizică eu nu pot străbate existența dintre naștere și moarte, căci trebuie să fac mereu împrumuturi de la această existență din lumea vizibilă.

Fiecare bucățiță pe care o iau în gură, fiecare sorbitură de apă este din această lume vizibilă, căreia eu nu-i aparțin în nici un fel. Eu nu pot trăi fără ea în existența fizică. Dacă tocmai am înghițit o bucată dintr-o substanță care aparține acestei lumi vizibile și trec, imediat, prin poarta morții, în momentul acela ceea ce se află în mine aparține forțelor de distrugere ale acestei lumi vizibile. Pentru ca aceasta să nu aparțină, *în mine însumi*, forțelor de distrugere, ființa mea proprie trebuie s-o apere de aceasta! Dar nicăieri, afară, în lumea vizibilă, nu este de găsit această ființă proprie. Ce fac eu, deci, prin ființa mea proprie, cu bucățița pe care o iau în gură, ce fac cu sorbitura de apă pe care o înghit? Cine sunt eu deci, cel ce primește și asimilează substanțele naturii? Cine sunt eu deci? Aceasta este a doua întrebare, întrebare secundară ce rezultă din prima.

Eu nu trec doar prin întuneric, în timp ce mă aflu în legătură cu lumea vizibilă eu acționez în întuneric fără a ști cine face aceasta, fără a ști cine este ființa pe care o desemnez ca eu al meu. Eu sunt complet dăruit lumii vizibile, *dar nu-i aparțin*.

Aceasta îl scoate pe om *afară* din lumea vizibilă. Aceasta îi îngăduie lui însuși să apară ca cetățean al unei cu totul alte lumi. Și aici se află îngrijorătoarea, marea îndoială: Unde se află lumea căreia îi aparțin? – Și cu cât civilizația umană a avansat, cu cât oamenii au învățat să gândească mai intens, cu atât mai mult a devenit această întrebare îngrijorătoare. Și ea se află astăzi în adâncul simțirii. Oamenii se împart, în măsura în care aparțin lumii civilizate, de fapt, în două categorii, în ceea ce privește înțelegerea acestei întrebări. Unii o împing în jos, o gâtuie, nu o duc la claritate, dar suferă prin aceasta, ca de un dor teribil de a rezolva această enigmă umană; ceilalți devin insensibili față de această întrebare, își spun tot felul de lucruri din existența exterioară, pentru a deveni insensibili. În felul acesta, ei anulează în ei înșiși sentimentul consistent al propriei ființe. Deșertăciunea le cuprinde sufletul. Și acest sentiment al deșertăciunii există astăzi în subconștientul multor oameni.

Acesta este un aspect, o mare problemă în legătură cu întrebarea fundamentală menționată. Ea germinează dacă omul se contemplă din *afară* și, de asemenea, el percepe subconștient doar foarte slab relația sa cu lumea, ca om aflat între naștere și moarte.

Altă întrebare ia însă naștere, dacă omul privește în *interiorul* său propriu. Aici se află celălalt pol al existenței umane. Aici, înăuntru, există gândurile. Ele reproduc natura exterioară. Prin gândurile sale omul reprezintă natura exterioară. Omul cultivă senzații, sentimente față de natura exterioară. Omul acționează, prin voința sa, asupra naturii exterioare. Omul privește mai întâi spre interiorul său propriu. Gândirea unduitoare, simțirea și voința se află înaintea sufletului său. Astfel se situează el, cu sufletul său, în interiorul actualității. La aceasta se adaugă amintirile trăirilor anterioare, amintirile lucrurilor pe care le-a văzut cu multă vreme în urmă în existența pământească. Toate

acestea umplu sufletul. Ce se întâmplă? Acum omul nu-și formează idei clare despre ceea ce reține de fapt în sine; subconștientul plămăiește aceste idei.

O singură migrenă care alungă gândurile pregătește așadar interiorul omului pentru o întrebare-enigmă. Și fiecare stare de somn îl pregătește pentru o întrebare-enigmă, dacă omul zace nemișcat și îi lipsește posibilitatea de a se afla, prin intermediul simțurilor sale, în corespondență cu lumea exterioară. Omul simte că trupul său fizic trebuie să fie activ. Apoi, în sufletul său apar gândurile, sentimentele, impulsurile de voință. Dar piatra pe care tocmai am contemplat-o, care, poate, are o formă sau alta de cristal... eu o abandonez; după câțva timp, mă interesez din nou de ea...; ea a rămas așa cum este. Gândul meu, el urcă, el se înfățișează ca imagine în suflet. El este perceput ca având aceeași valoare ca și mușchii, ca și oasele pe care omul le are. Dar aceasta este o simplă imagine, este mai puțin decât un tablou pe care l-am agățat pe perete; căci tabloul pe care l-am agățat pe perete dăinuie un timp, până se descompune substanța lui. Gândul trece în zbor. Gândul este o imagine care apare și dispare neîncetat, o imagine fluctuantă, care vine și pleacă, o imagine care are modestia ei în existența sa de imagine. Și cu toate acestea, dacă omul privește în interiorul sufletului său, el *nu vede altceva decât această imagine de reprezentare*. El nu poate spune altceva decât că sufletescul său constă din aceste imagini de reprezentare.

Privesc încă o dată piatra. Ea este aici, afară, în spațiu. Ea dăinuie. Mi-o reprezintă acum, mi-o reprezintă peste o oră, mi-o reprezintă peste două ore. Gândul se întrerupe mereu, el trebuie să fie reînnoit. Piatra dăinuie. Ce menține piatra de la oră la oră? Ce permite gândului să fluctueze de la oră la oră? Ce menține și conservă piatra de la oră la oră? Ce distruge gândul mereu astfel încât el trebuie să fie stimulat din nou la privirea exterioară? Ce menține piatra? Se spune: Ea este. Existența ei se cuvine. Gândului nu i se cuvine existența. Gândul poate cuprinde forma pietrei dar nu poate înțelege cum se conservă piatra. Aceasta dăinuie în afară. Numai imaginea ei intră în suflet.

Și astfel se întâmplă cu oricare lucru al naturii exterioare în relație cu sufletul uman. Omul poate privi către acest suflet ca spre interiorul său propriu. Natura întreagă se oglindește în sufletul uman. Dar sufletul are numai imagini fluctuante, care se ridică oarecum la suprafața lucrurilor, însă interiorul lucrurilor nu pătrunde în aceste imagini. – Eu trec prin lume cu reprezentările mele. Mă ridic mereu la suprafața lucrurilor. Dar lucrurile rămân afară. Îmi port sufletul prin această lume care mă înconjoară. Dar această lume rămâne afară. Și la ceea ce este înăuntru nu ajunge lumea exterioară cu existența sa proprie. – Dacă omul se prezintă astfel, înaintea lumii care-l înconjoară, în momentul morții, el trebuie să spună: Eu nu aparțin acestei lumi, căci nu pot pătrunde în această lume, ființa mea aparține unei alte lumi; de această lume eu nu mă pot apropia cât timp trăiesc în corpul meu fizic. Când corpul meu se apropie de această lume exterioară, după moartea mea, el nu se poate apropia oricum, deoarece fiecare pas

pe care îl face înseamnă pentru el distrugere. Aici, afară, este lumea. Dacă omul pătrunde în ea, aceasta îl distruge, nu-l suportă în sine cu ființialitatea lui. Dacă însă lumea exterioară vrea să pătrundă în sufletul uman, nici ea nu poate face aceasta. Gândurile sunt imagini care se află în afara esenței, a ființei lucrurilor. Ființa pietrelor, ființa plantelor, ființa animalelor, ființa stelelor, a norilor nu pătrunde în sufletul uman. Pe om îl înconjoară o lume care nu se poate apropia de sufletul său, care rămâne afară.

Pe de o parte rămâne omul – lui îi devine clar aceasta în momentul morții – în afara naturii. Pe de altă parte rămâne natura în afara sufletului său.

Omul se contemplă ca ceva exterior. Lui trebuie să i se pună întrebarea îngrijorătoare despre o altă lume. Omul privește către ceea ce lui îi este cel mai apropiat, cel mai de încredere, în interiorul său propriu. Omul privește către fiecare gând, către fiecare reprezentare, către fiecare impuls de voință. Natura în care trăiește el nu o deține.

Aici este granița severă dintre om și natură. Omul nu se poate apropia de natură fără să fie distrus. Natura nu poate pătrunde în interiorul omului fără să devină aparență. Omul deține, în timp ce, prin sine însuși, se transpune în natură prin gândire, doar distrugerea evidentă pe care el trebuie să și-o reprezinte. Omul nu deține, în timp ce privește în sine și se întreabă: cum se află natura în sufletul meu?, nimic altceva decât *aparența* imaginară despre natură.

Dar, în timp ce omul poartă în sine această aparență despre minerale, plante, animale, stele, Soare, nori, munți, râuri, și în timp ce el poartă în sine aparența în amintirea despre toate viețurile prin care a trecut împreună cu aceste regnuri ale naturii exterioare, el deține, în timp ce viețuiește toate acestea drept interiorul său tălăzuitor, sentimentul ființei sale proprii ridicându-se cu aceste valori.

Ce se întâmplă acum? Cum viețuiește omul acest sentiment al ființei? Acesta poate fi, eventual, exprimat printr-o imagine. Se privește spre o mare întinsă. Valurile urmează unul după altul. Aici un val, acolo un val, pretutindeni valuri care agită apa. Privirea este captivată de un val deosebit. Acest val ne spune că în el trăiește ceva, că nu este vorba de o simplă mare agitată, că în această mare trăiește ceva. Însă apa învăluie din toate părțile această ființă vie. Se știe numai că trăiește ceva în acest val, dar nu se vede nimic altceva decât această viață învăluită de apă. Valul seamănă cu toate celelalte valuri. Numai văzând forța cu care acționează avem sentimentul că trăiește ceva deosebit în el. El dispare. Într-un alt loc apare din nou; apa valului ascunde iarăși ceva care îl animă interior. Așa stau lucrurile cu viața sufletească a omului. Aici unduiesc reprezentări, gânduri, aici unduiesc sentimente, aici unduiesc impulsuri de voință; pretutindeni valuri. Unul dintre valuri izbucnește într-un gând, într-o hotărâre de voință, într-un sentiment. Există eu, aici înăuntru, dar gândurile sau sentimentele sau impulsurile de voință ele ascund viul precum valul de apă. Ele ascund ceea ce există

Înăuntru drept eu. Iar omul nu știe ce este el însuși. Căci tot ceea ce i se arată, despre care el știe numai: aici unduiește sinea mea, aici unduiește propria mea ființă... , tot ceea ce i se arată lui este numai aparență. Aparența din suflet ascunde ființa care este cu siguranță aici, care umple omul, care trăiește înăuntru. Dar aparența din suflet îl amăgește la fel cum apa valului amăgește o vietate care se ridică din adâncurile mării. Și omul simte ființa sa reală, proprie, învăluie cu structura aparenței propriul său suflet. Este ca și cum omul ar vrea să se agațe mereu de ființa sa, ca și cum ar vrea s-o prindă cumva. El știe că ea este aici. Dar în momentul când vrea s-o prindă ea îi scapă, fuge de el. Omul nu este în stare să prindă în unduirea sufletului său o ființă reală. Și dacă, după aceea, omul înțelege că această viață unduitoare a sufletului are de-a face cu acea altă lume care pășește înaintea reprezentării dacă el privește afară, în natură, atunci apare cu atât mai mult o enigmă îngrozitoare. Enigma naturii *se găsește în trăire*. Enigma sufletului propriu nu se găsește în trăire, deoarece enigma însăși trăiește, deoarece ea este o enigmă vie, deoarece ea, la întrebarea perpetuă a omului: Ce sunt eu? așază în fața sa ceea ce este simplă aparență.

În timp ce omul privește în interiorul propriu, observă că acest interior îi dă mereu răspunsul: Eu îți arăt numai o aparență despre tine însuși; tu provii dintr-o existență spirituală, dar eu îți prezint doar o aparență despre această existență spirituală.

Și astfel se apropie astăzi de viața omului, din două direcții, întrebările care-l pun la încercare. Una din întrebări ia naștere din aceea că omul observă:

Există o natură, dar omul
se poate apropia de această natură
numai prin faptul că el se lasă distrus de ea.

Există un suflet al omului, dar natura
se poate numai apropia de acest suflet uman
în timp ce ea devine o formațiune aparentă.

Aceste două cunoașteri trăiesc în subconștientul omului de astăzi.

Omul se întreabă ce trăiește aici, fiind transpus din vremuri vechi în prezentul nostru. Aici se află natura necunoscută care este distrugătoare pentru om; acolo se găsește structura de aparență a sufletului uman, de care aceasta nu se poate apropia decât dacă omul, într-adevăr, își poate perfecționa existența fizică prin împrumut de la natură. În acest caz omul se află într-un dublu întuneric. Și se ivește brusc întrebarea: Unde este cealaltă lume, căreia îi aparțin?

Și apare tradiția istorică. Exista odată o *știință* care vorbea despre această lume necunoscută. Ne întoarcem înapoi, către vremurile vechi. Căpătăm o mare venerație

față de ce voiau să exprime științific vremurile vechi despre această lume care există pretutindeni în natură. Dacă știm să tratăm natura într-un mod corect, atunci această altă lume se dezvăluie înaintea privirii umane. Însă conștiința mai nouă a lăsat să adoarmă această veche știință. Ea nu mai este valabilă. Ea este transmisă prin tradiție, dar nu mai este valabilă. Omul nu mai poate avea în vedere că, din ceea ce odată oamenii dintr-o vreme veche au aflat în mod științific despre lume, astăzi, la întrebarea sa îngrijorătoare care încolțește din aceste două realități subconștiente i se dă răspuns. Aici se face cunoscut al doilea aspect: *arta*.

Însă, din vechile timpuri, se apropie de noi mînuirea artei, spiritualizarea substanțelor fizice. Omul poate primi prin tradiție, uneori, ceea ce a rămas conservat din vechea spiritualizare artistică. Dar tocmai pentru că în subconștientul său se află o natură autentică de artist, omul se simte astăzi nemulțumit, pentru că el nu mai poate mînuir ceea ce Rafael însuși a mai scos ca prin farmec din înfățișarea pămîntească omenească, drept reflex al unei alte lumi de care omul, cu ființa sa proprie, aparține de fapt. Unde este deci astăzi artistul care știe, cu pricepere, să mînuiască substanța fizic-pămîntească într-un asemenea mod, încât această substanță să redea reflexul acelei alte lumi de care aparține omul de fapt!

Din vechile vremuri rămîne conservată în mod tradițional *religia*, ca al treilea aspect. Ea îndrumă evlavie umană către acea altă lume. Cândva, această religie a luat naștere prin faptul că omul a primit revelațiile naturii, care se află, de fapt, departe de el. Și dacă noi trimitem înapoi cu aproximativ un mileniu privirea spirituală, atunci dăm de oamenii care au simțit, de asemenea, că există o natură, însă omul se poate apropia de aceasta numai în timp ce se lasă distrus de ea.

Da, și oamenii de acum un mileniu au simțit aceasta în adâncurile sufletului lor; dar ei au privit – la egipteni încă întîlnim aceasta – către cadavru, care, oarecum ca un fel de monstru universal, intră în natura exterioară și este distrus. Ei vedeau cum pe aceeași poartă, în spatele căreia este distrus cadavru omenesc, trece și sufletul omenesc. Niciodată egiptenii nu ar fi realizat mumiile, dacă omul nu ar fi văzut cum prin aceeași poartă prin care trece cadavru trece și sufletul. Dar sufletul merge mai departe. Oamenii vechilor vremuri simțeau cum sufletul se ridică în Cosmos. Vedeau ceea ce a dispărut înăuntrul Pămîntului, ceea ce a dispărut înăuntrul elementelor, ei vedeau ceea ce se întoarce din depărtările Cosmosului, din stele; ei vedeau, la moarte, sufletul uman dispărînd, mai întîi înăuntru, în spatele porții mortuare, apoi cum se îndreaptă acest suflet uman pe drumul către cealaltă lume, și ei îl vedeau iarăși întorcându-se din stele. Aceasta era vechea religie: revelația Cosmosului din ora nașterii. Cuvintele s-au păstrat. Credința s-a păstrat. Dar ceea ce conține ea mai are vreo legătură cu lumea?

Acel conținut este păstrat în literatura înstrăinată de lume, în literatura religioasă înstrăinată de lume, în tradiția religioasă înstrăinată de lume. Acel conținut se află

departe de lumea însăși. Și omul civilizației actuale nu mai poate întrezări nici o relație între ceea ce îi este transmis din punct de vedere religios și întrebarea îngrijorătoare care se pune acum. Căci el privește afară, în natură, și vede trecând corpul fizic omenesc prin poarta morții, care dincolo de moarte este sortit distrugerii. Apoi el vede forma umană, venind prin naștere. Și trebuie să se întrebe: De unde vine forma umană? Pretutindeni, încotro privesc, nu zăresc de unde provine. – Căci el nu o mai vede sosind din stele, după cum nu mai dispune de capacitatea de a o zări dincolo de poarta morții. Și religia a devenit un cuvânt lipsit de conținut. Omul are de jur împrejurul său, în civilizație, ceea ce au posedat vechile timpuri ca știință, ca artă, ca religie. Însă știința veche a fost lăsată să dispară. Arta veche nu mai este simțită în interioritatea ei, și ceea ce i se opune drept înlocuitor este ceea ce omul nu poate înălța din substanța fizică până la strălucirea spiritului.

Și religiosul a rămas din vechile timpuri. Dar religiosul nu s-a referit nicăieri la lume. În ciuda religiosului, lumea în relație cu omul rămâne o enigmă. Apoi omul privește în interiorul său. El aude vorbind glasul conștiinței. În vechile timpuri, glasul conștiinței era glasul zeului care conducea sufletul peste acele regiuni în care este distrus cadavrul, care conducea sufletul și-i dădea structura necesară pentru viața pământească; era același zeu care vorbea apoi în suflet, ca glas al conștiinței. Acum, și vocea conștiinței a devenit exterioară. Legile morale nu se mai deduc din impulsurile divine. Omul privește mai întâi către ceea ce i-a rămas din vechile vremuri. El poate avea doar ideea vagă: Strămoșii au perceput amândouă întrebările asupra existenței în alt mod decât le percepi tu astăzi; de aceea ei au putut da un anumit răspuns. Tu nu-ți mai poți da răspuns. Enigma plutește în fața ta într-un mod distrugător pentru tine, fiindcă ea îți prezintă numai distrugerea ta după moarte, îți arată numai aparența sufletului tău din timpul vieții.

Astfel se situează omul astăzi înaintea lumii. Și din acest sentiment iau naștere acele întrebări la care urmează să răspundă antroposofia. Inimile vorbesc liber, din aceste două sentimente. Și inimile se întreabă: Unde aflăm cunoașterea lumii, cunoaștere care devine justă pentru aceste sentimente?

Această cunoaștere a lumii ar dori să fie *antroposofia*. Și ea ar vrea să vorbească astfel despre lume și om, încât să poată exista din nou ceva care să fie înțeles cu conștiința modernă, la fel cum au fost înțelese vechea știință, vechea artă, vechea religie, prin intermediul vechii conștiințe. Antroposofia are o măreață misiune, prin însuși glasul inimilor omenești. Ea nu este altceva decât dorul omului actual. Ea va trebui să trăiască, fiindcă este dorul omului actual. Aceasta vrea să fie antroposofia. Ea corespunde celor ce-și dorește omul cel mai fierbinte pentru existența sa exterioară, pentru existența sa interioară. Și atunci ia naștere întrebarea: Poate de aceea este necesară o asemenea concepție despre lume? Societatea antroposofică are de dat lumii răspuns la această întrebare. Societatea antroposofică trebuie să afle calea de a lăsa să

vorbească inimile oamenilor, din dorul lor cel mai profund. Atunci, aceste inimi umane vor simți chiar și dorul cel mai adânc după răspunsuri.

CONFERINȚA a II-a

CONȘTIENȚA MEDITATIVĂ

Ieri mi-am propus să vă arăt cum poate omul să se contemple din două direcții, și cum din cele două direcții se apropie de el enigma lumii și enigma omului. Dacă privim încă o dată spre ceea ce s-a prezentat ieri, atunci vedem, pe de o parte, ceea ce este sesizat mai întâi în același fel ca și lumea fizică exterioară. Vedem corpul fizic omenesc. Îl numim corp fizic deoarece el se află în fața simțurilor noastre fizice la fel cum stă înaintea noastră lumea fizică exterioară. Însă trebuie să ne gândim totodată tocmai la deosebirea enormă a acestui corp fizic omenesc față de lumea fizică exterioară. Și a trebuit să observăm ieri această deosebire enormă, și anume că în momentul în care omul a trecut prin poarta morții corpul fizic trebuie predat elementelor lumii fizice exterioare, că în acel moment corpul fizic este distrus de către natura exterioară. Natura exterioară, de asemenea, nu are în forțele ei de construcție, ci în forțele ei de distrugere elementele cu care tratează corpul fizic omenesc. Noi trebuie să căutăm, așadar, total în afara lumii exterioare ceea ce dă corpului fizic omenesc structura sa din momentul nașterii sau din momentul concepției, până la moarte. Trebuie să vorbim, mai întâi, despre o altă lume care construiește acest corp fizic omenesc, căci natura fizică exterioară nu-l poate construi, îl poate doar distruge.

Pe de altă parte, sunt două lucruri aici care aduc corpul fizic omenesc într-o relație foarte apropiată cu natura. Pe de o parte, acest corp omenesc necesită substanțe pentru construirea sa, ca materiale de construcție ale sale, deși acest lucru este spus într-un sens impropriu; el necesită substanțe ale naturii exterioare, sau cel puțin putem afirma că el necesită primirea substanțelor din natura exterioară.

Și dacă noi contemplăm ceea ce revelează acest corp fizic înspre afară, fie în eliminările care se produc, fie prin faptul că întreg corpul fizic al omului ne întâmpină drept cadavru după moarte, atunci acestea sunt iarăși substanțe ale lumii fizice exterioare; căci oriunde contemplăm acest corp fizic, fie eliminările sale izolate, fie separarea întregului corp fizic după moarte, el ni se înfățișează ca dezvăluind aceleași substanțe pe care le găsim și în lumea fizică exterioară. Astfel noi trebuie să spunem:

Indiferent ce se petrece în această ființă a omului, început sau sfârșit al proceselor interioare, ale fenomenelor interioare, sunt procese asemănătoare lumii fizice exterioare.

Însă știința materialistă trage, din faptul amintit, o concluzie care nicidecum nu poate fi trasă. Dacă vedem, pe de o parte, că ființa omului asimilează în sine substanțele lumii fizice exterioare, prin mâncare sau băutură sau prin respirație, că cedează aceste substanțe iarăși lumii exterioare prin expirație, excreție sau atunci când moare, ca substanțe care corespund cu cele ale lumii exterioare, putem să spunem doar că avem de-a face aici cu un început și cu un sfârșit. Ce se întâmplă în corpul fizic omenesc între cele două etape, acest lucru nu este lămurit.

Se vorbește cu ușurință despre sângele pe care-l poartă omul în sine. Dar a analizat vreodată un om acest sânge din organismul uman viu? Acest lucru nu este posibil cu mijloace fizice. Prin urmare, fără multă vorbă, nu poate fi trasă concluzia materialistă: ceea ce intră în corp și ceea ce iese din el, aceasta se găsește de asemenea și înăuntrul organismului omenesc.

În orice caz, vedem, dacă preluarea substanțelor fizice exterioare începe, să zicem, de exemplu, în gură, că intervine o transformare. Este suficient să luăm în gură un grăunte de sare; acesta trebuie să se dizolve imediat. Intervine deci o transformare. Corpul fizic omenesc, în interiorul său, nu este asemănător naturii exterioare. El transformă ceea ce preia, și le retransformă apoi. Astfel încât noi avem de căutat în organismul fizic omenesc ceva ce este asemănător naturii exterioare la început, o dată cu preluarea substanțelor fizice, ceea ce este asemănător naturii exterioare la sfârșit, la eliminarea substanțelor fizice. Între cele două însă se situează ceea ce tocmai trebuie să fie cunoscut mai întâi în ființa omului.

Reprezentați-vă schematic ce am spus eu. Noi avem, de o parte, ceea ce preia organismul fizic omenesc, și, de altă parte, ceea ce elimină el și ca întreg corpul său. Între aceste două etape se situează procesele care se petrec în organismul omenesc, între primire și eliminare. Noi nu putem spune nicidecum, referitor la ceea ce preia organismul fizic omenesc, ceva despre relația omului cu natura exterioară. Căci s-ar dori să se spună: Dacă este adevărat că natura fizică exterioară distruge, dizolvă, pulverizează cadavrul omului, atunci, cu privire la organismul său, se poate afirma că omul îl restituie lumii exterioare. El descompune, de asemenea, ce primește de la natura exterioară. Deci, dacă pornim de la acele organe prin care fizicul omenesc asimilează, noi nu ajungem la relația cu natura exterioară, deoarece ele distrug natura exterioară. Ajungem la o relație a omului cu natura exterioară numai dacă privim către ceea ce elimină acesta. Referitor la forma pe care omul o introduce în viața fizică, natura este distrugătoare; în ce privește ceea ce elimină el, natura primește ceea ce oferă organismul omenesc. Astfel încât organismul fizic omenesc devine la sfârșitul

vieții total diferit de ce era el însuși, dar foarte asemănător naturii exterioare. Organismul fizic omenesc devine asemănător naturii exterioare abia în timp ce el elimină.

Dacă reflectați la aceasta, atunci veți spune: Afară, în natură, se află substanțele diferitelor regnuri ale naturii. Ele au astăzi o anumită formă, însă nu au fost întotdeauna așa, fără îndoială. Aceasta o recunoaște, desigur, știința fizică însăși; dacă se merge înapoi pe firul vremurilor și se ajunge la vechile stări ale pământescului, se constată că aceste substanțe erau cu totul altfel decât astăzi. Și dacă se privește corpul fizic omenesc, atunci trebuie să se spună: Corpul fizic omenesc distruge ce preia, mai întâi „transformă” în sine – noi înțelegem deja că el, în realitate, distruge, dar să spunem mai întâi transformă –, în orice caz, el trebuie să aducă într-o anumită stare ceea ce preia, stare din care poate apoi conduce ceea ce a preluat, până la natura fizică actuală. Aceasta înseamnă că, dacă dumneavoastră vă închipuiți, pe de o parte, un început undeva în organismul omenesc, de unde substanțele încep să dezvolte până la eliminare, și dacă vă închipuiți Pământul, atunci acesta trebuie să revină cumva, într-un timp îndepărtat, la o stare în care se afla o dată și în care se află astăzi interiorul organismului fizic uman. Dumneavoastră trebuie să spuneți: Cândva, în trecut, întregul Pământ trebuie să fi fost într-o stare în care se află astăzi ceva din interiorul omului. Și în intervalul scurt de timp în care în organismul omenesc ceva ce este integrat organic în el se transformă în excreții, în acest scurt răstimp, procesele interioare ale organismului omenesc repetă ceea ce a înfăptuit în decursul unor lungi perioade de timp Pământul însuși.

Noi privim, așadar, natura exterioară și spunem: Ceea ce este astăzi natură exterioară a fost cândva cu totul altfel. Dar, dacă privim către starea în care a fost cândva această natură exterioară și vrem să găsim ceva asemănător, atunci trebuie să privim către propriul nostru organism. Aici se mai află în interior începutul Pământului. De fiecare dată când mâncăm, elementele componente ale mâncării ajung în interior, prin transformarea prin care trec, într-o stare asemănătoare celei în care a fost Pământul cândva. Iar Pământul a evoluat în decursul îndelungatelor perioade de timp și a ajuns ce este astăzi. Ceea ce există în om este o stare a alimentelor digerate, care evoluează până la excreție. În această evoluție a unui interval scurt de timp se află, repetat pe scurt, întregul proces al Pământului.

Vedeți dumneavoastră, putem privi la punctul vernal în care răsare anual Soarele primăvara. El se deplasează, înaintează. În vechile vremuri – să spunem în epoca egipteană –, punctul vernal era în constelația Taurului. El a avansat prin constelația Taurului, a Berbecului, aflându-se astăzi în constelația Peștilor. Iar acest punct vernal se deplasează mai departe și mai departe. El se mișcă în jurul unui cerc și trebuie să revină după câțva timp. Punctul în care Soarele răsare parcurge circuitul ceresc în 25 920 de ani. Soarele parcurge acest circuit în fiecare zi. El răsare, apune și străbate

aceeași traiectorie pe care o parcurge punctul vernal. Noi considerăm perioada lungă de timp de 25 920 de ani drept timpul de revoluție a punctului vernal. Privim către intervalul scurt de timp de la un răsărit și un apus de Soare, până la revenirea în punctul de răsărit – într-un interval de douăzeci și patru de ore. În acest caz, Soarele parcurge același circuit într-un timp scurt. Astfel stau lucrurile și cu organismul fizic omenesc. În decursul mai multor ani, Pământul a fost constituit din substanțe care sunt asemănătoare acelor pe care le purtăm în noi, dacă am atins un anumit grad de digestie, exact punctul intermediar dintre preluare și eliminare, atunci când preluarea se transformă în eliminare; în acest caz, purtăm în noi începutul Pământului. Într-un timp scurt ducem aceasta până la eliminare. În acest moment, suntem asemănători Pământului. Acum materiile sunt cedate Pământului, în forma în care există ele astăzi. Noi facem cu procesul de hrănire în corpul fizic ceva asemănător cu ceea ce face Soarele în rotația sa față de punctul vernal. Putem să privim, așadar, globul pământesc fizic și să spunem: Astăzi, acest glob pământesc fizic a ajuns la legile care descompun structura organismului nostru fizic. Însă acest Pământ trebuie să fi fost cândva într-o stare în care asupra sa acționau legile care duc astăzi organismul nostru fizic acolo unde sunt substanțele nutritive când se află între preluare și eliminare. Aceasta înseamnă că purtăm în noi legile genezei Pământului. Repetăm ceea ce a fost cândva aici pe Pământ.

Acum putem spune: Dacă privim organismul nostru fizic drept cel care preia materiile exterioare și le elimină iarăși în forma materiilor exterioare, atunci acest organism fizic este organizat în vederea preluării și eliminării substanțelor actuale; dar el poartă în sine ceva ce era existent la începutul Pământului, ceva ce astăzi Pământul nu mai deține, ceea ce a dispărut din el, căci Pământul deține produsele finale, însă nu produsele inițiale. Noi purtăm așadar în noi ceva ce trebuie să căutăm în vremuri foarte, foarte vechi în interiorul constituției Pământului. Și ceea ce purtăm în noi, ceea ce Pământul ca întreg nu deține, ceea ce purtăm astfel în noi este ceea ce omul scoate în evidență deasupra existenței fizice pământești. Aceasta este ceea ce omul izbutește, zicându-și: Eu am păstrat în mine geneza Pământului. În timp ce, prin naștere, intru în existența fizică, eu port în mine ceva ce Pământul nu deține, dar a deținut în urmă cu milioane de ani.

Vedeți astfel că noi, dacă numim omul o mică lume, nu putem lua în considerare numai cum este astăzi lumea din jurul nostru, ci, referitor la starea actuală, trebuie să intrăm, dincolo de această stare, în perioadele de evoluție, că noi, pentru a înțelege omul, trebuie să luăm în considerare stările foarte vechi ale Pământului.

Ceea ce există în om, ceea ce nu mai deține Pământul poate să apară însă în procesul examinării umane. Și aceasta se petrece pentru că omul recurge la ceea ce se poate numi a medita. Omul obișnuiește să lase să ia naștere, pur și simplu, în sine, reprezentările prin care se percepe lumea exterioară, să reproducă lumea exterioară prin

aceste reprezentări. Iar în ultimele secole omul s-a obișnuit așa de mult să reproducă numai lumea exterioară, încât el nu mai ajunge să fie conștient că poate construi în sine însuși în mod liber, de asemenea, reprezentările însele. A realiza în mod liber, din interior spre exterior, astfel de reprezentări înseamnă a medita: a ne pătrunde conștiința cu reprezentări care nu vin din natura exterioară, cu reprezentări care sunt scoase din interior, iar noi suntem atenți în special la acea forță care scoate în afară reprezentările. Se ajunge, pe lângă aceasta, la a simți cât de adevărat în om se află un al doilea om, cât de adevărat poate deveni perceptibil în om ceva interior care se viețuiește, la fel cum, de pildă, forța musculară cu care se întinde un braț... viețuiește această forță musculară... dacă omul gândește; de obicei nu viețuiește nimic, însă, prin meditare, este posibil ca forța de gândire, forța prin care omul creează gândirea, să se fortifice într-un asemenea mod, încât omul să o viețuiască interior, la fel ca și forța musculară, când el întinde brațul. Iar meditatea are efect, dacă omul poate spune, în cele din urmă: Eu sunt complet pasiv în gândirea mea obișnuită. Eu las să se întâmple ceva cu mine. Mă las îndopat cu gânduri, de la natură. Dar nu mai vreau să mă las în continuare îndopat cu gânduri, ci transfer în conștiința mea acele gânduri pe care vreau să le am, și trec de la un gând la altul numai prin forța acestei gândiri interioare. – Atunci gândirea devine tot mai puternică, la fel cum forța musculară devine mai tare, când omul folosește brațul. Omul observă, în cele din urmă, că această gândire este ca o tensionare, ca o pipăire, ca o viețuire interioară, la fel ca viețuirea forței musculare. Dacă omul s-a vietuit interior astfel încât simte în sine gândirea sa, la fel cum simte de obicei numai forța musculară, atunci apare imediat înaintea conștiinței sale ceea ce el poartă în sine, mai întâi, drept repetarea unei vechi stări a Pământului. El învață să cunoască acea forță care transformă, în corpul fizic, alimentele consumate de el și apoi le retransformă. Și în timp ce ajunge să viețuiască în sine acest om superior care este așa de real cum numai omul fizic este, el ajunge totodată să contemple acum lucrurile exterioare ale lumii și cu această gândire fortificată.

Așadar, dragii mei prieteni, dumneavoastră meditați: Cu o astfel de gândire fortificată eu privesc o piatră, fie un cub de sare, fie un cristal de cuarț. Privesc cu această fortificare interioară către o piatră. În acest caz, aceasta mă întâmpină ca și când întâlnesc un om: l-am mai văzut cândva? Îmi amintesc că l-am mai văzut în trăirea pe care am avut-o împreună cu el, cu 10, 20 de ani în urmă. Între timp, el a fost poate în Australia sau în altă parte. Ceea ce acum, ca om, se apropie de mine face să apară ca prin farmec trăirea pe care am avut-o cu el înainte cu 10 sau 20 de ani. Dacă contemp lu un cub de sare, un cristal de cuarț, cu gândirea fortificată, atunci în fața mea se află acest cub de sare, acest cristal de cuarț cum au fost cândva, ca și când s-ar releva amintirea unei stări primordiale a Pământului. Atunci însă acest cristal de cuarț nu era hexagonal, deci nu avea șase fețe, ci totul era într-un ocean universal de piatră unduitoare, mișcătoare. Starea primordială a Pământului se înalță în amintire așa cum se înalță în amintire obiectele actuale.

Apoi privesc în urma omului și exact aceeași impresie pe care, de obicei, v-am spus că o am despre starea primordială a Pământului mi se înfățișează în cel de-al doilea om pe care îl poartă în sine omul. Exact aceeași impresie o am când nu contemplan pietre, ci când contemplan plante. Și ajung să vorbesc, pe drept cuvânt, despre un corp eteric alături de corpul fizic. Pământul a fost eter, cândva. El s-a transformat din eter în ceea ce este astăzi, în obiectele sale anorganice, în obiectele sale neînsuflețite. Planta poartă încă în sine ceea ce era o străveche stare a Pământului. Iar eu însumi, de asemenea: un al doilea om, corpul eteric al omului.

Tot ceea ce vă descriu poate deveni obiect de observare pentru gândirea fortificată, astfel încât putem spune: Dacă omul își dă osteneala să aibă gândirea fortificată, atunci el privește la sine, la plantă și în timp ce vede mineralele el vede în amintire vremuri străvechi, amintire pe care o trezesc mineralele, și vede etericul în afara fizicului.

Însă ce se știe despre ceea ce întâmpină o observare superioară? Prin aceasta se știe că Pământul a fost cândva într-o stare eterică, se știe că eterul a rămas, că el impregnează și astăzi plantele; impregnează animalele, căci și la ele este perceput; impregnează omul.

Să mergem mai departe. Noi vedem mineralele lipsite de eter. Vedem plantele înzestrate cu eter. Însă învățăm, în același timp, să vedem eterul pretutindeni. El este încă aici astăzi. El umple spațiul cosmic. El nu ia parte numai la natura minerală exterioară. El este prezent pretutindeni. Iar dacă eu doar ridic creta, atunci observ că în eter se întâmplă multe. O, acesta este un proces complicat, un fenomen complicat. Creta o ridică brațul meu și mâna mea. Ceea ce face aici mâna mea semnifică desfășurarea unei forțe în mine. Această forță există în mine în timpul stării de veghe; în timpul stării de somn ea nu există. Dacă urmăresc ceea ce face eterul, transformarea substanțelor nutritive, văd că aceasta se petrece neînterupt, în timpul stării de veghe și în timpul stării de somn. Ne-am putea îndoi de aceasta în cazul omului, desigur, dacă am fi superficiali, dar nu și în cazul șerpilor, deoarece ei dorm pentru a digera hrana. Însă ceea ce se întâmplă când eu ridic brațul, aceasta se poate petrece numai în stare de veghe. Corpul eteric nu mă ajută în acest caz. Cu toate acestea, dacă eu ridic creta trebuie să înving forțele eterice, trebuie să acționez în interiorul eterului. Însă corpul eteric propriu nu poate face aceasta. Eu trebuie deci să port în mine un al treilea om.

Acest al treilea om eu nu-l găsesc în ceva asemănător afară, în natură. Pe acest om care poate ridica lucrurile, care poate mișca membrele nu-l găsesc în natura exterioară. Însă natura exterioară, în care eterul există pretutindeni, intră în relație cu acest – să zicem – om al forțelor, în care omul însuși toarnă forțele voinței sale. Omul poate percepe, mai întâi, această desfășurare de forțe interioare numai în sine însuși, printr-o trăire interioară. Dacă însă omul continuă cu meditația, dacă nu face aceasta doar în interior, ca să creeze reprezentări ca atare, ca să treacă de la o reprezentare la alta, pentru a

fortifica astfel gândirea, și dacă, după ce și-a construit o asemenea gândire viguroasă, el o înlătură din nou din sine, își golește complet conștiința, atunci reușește ceva deosebit. Da, dacă omul se eliberează de gândurile obișnuite, pe care le achiziționează în mod pasiv, atunci el adoarme. În momentul în care omul nu mai percepe, nu mai gândește, el adoarme, fiindcă tocmai conștiința obișnuită este obținută în mod pasiv. Dacă aceasta nu este prezentă, el adoarme. Dar dacă omul dezvoltă forțele prin care vede etericul, atunci el posedă un om întărit interior. Omul simte forțele de gândire așa cum simte de obicei forțele musculare. Dacă omul îndepărtează prin sugestie din nou acest om întărit, atunci el nu adoarme, ci expune lumii conștiința sa golită. Atunci în el pătrunde în mod obiectiv ceea ce simte omul în timp ce își ridică brațul, în timp ce merge, în timp ce își desfășoară voința. În lumea spațiului nu este nicăieri de găsit ceea ce acționează aici ca forțe în om. Dar acestea intră în spațiu, dacă omul creează conștiința golită, în felul în care l-am descris. Atunci, omul descoperă, de asemenea, în mod obiectiv, acest al treilea om din el. Dacă omul privește apoi din nou afară, în natura exterioară, atunci observă, firește, că el are un corp eteric, că animalele au un corp eteric, plantele au un corp eteric. Mineralele nu au. Ele amintesc numai de eterul pământesc primordial. Însă pretutindeni există eter. Oriunde privim, oriunde mergem, pretutindeni există eter. Dar el se dezminte. De ce? Pentru că nu se arată ca eter.

Vedeți dumneavoastră, dacă vă apropiați de plante cu conștiința meditativă, așa cum am descris eu mai înainte, aveți o imagine a eterului. Dacă vă apropiați de om, aveți o imagine a eterului. Dacă însă vă apropiați de eterul general din lume, atunci sunteți ca și când ați înota în mare. Pretutindeni este numai eter. El nu oferă nici o imagine; dar în momentul în care eu ridic creta atunci apare în eteric o imagine în care al treilea om din mine își desfășoară forțele sale.

Reprezentați-vă următoarea imagine: creta se află aici, mâna mea o apucă, o ridică. Eu pot reproduce întregul, în ceea ce mă privește, în momentul percepției. Ceea ce se desfășoară aici are o contraimage în eter. Însă această contraimage din eter este văzută prima dată în momentul în care eu pot percepe prin intermediul conștiinței goale pe cel de-al treilea om, nu pe cel de-al doilea om eteric, ci pe cel de-al treilea. Aceasta înseamnă că eterul general al lumii nu acționează ca eter, ci ca al treilea om.

Și atunci pot spune: Eu dețin mai întâi corpul fizic, apoi corpul eteric pe care îl percep prin intermediul conștiinței meditative, apoi pe cel de-al treilea om pe care îl numesc omul astral. Pretutindeni am însă ceea ce aici era al doilea în lume, eterul lumii. Acest eter este ca o mare eterică nedefinită.

Așadar, în momentul în care eu radiez în acest eter ceva ce vine de la al treilea om, el îmi răspunde ca și când ar fi asemenea celui de-al treilea om al meu, nu-mi răspunde eteric, ci îmi răspunde astral. Astfel încât, pretutindeni în întinsa mare eterică, eu descătușez prin activitatea mea ceva ce este asemănător celui de-al treilea om al meu.

Ce este deci ceea ce aici, în eteric, este ca o contraimage? Eu ridic creta, mâna mea se deplasează de jos în sus. Imaginea eterică se deplasează de sus în jos. Ea este contraimagea justă. Este de fapt o imagine astrală, dar este numai o imagine: o *image*. Dar cel prin care este provocată această imagine este omul real actual. Dacă eu învăț, așadar, prin ceea ce am spus mai înainte, să privesc înapoi în evoluția Pământului, dacă eu învăț să utilizez din marea evoluție ceea ce este repetat pe scurt în felul în care am descris, atunci am dovada a ceea ce urmează.

Eu dețin starea pământească actuală. Merg înapoi către un Pământ eteric. În el nu aflu încă ceea ce aici este descătușat prin mine în eterul înconjurător. Trebuie să merg înapoi mai mult, și ajung la o stare și mai timpurie a Pământului, în care acesta era asemenea corpului meu astral, în care Pământul era astral, în care Pământul era o ființă așa cum este cel de-al treilea om al meu. Iar această ființă eu trebuie să o caut în vremuri foarte îndepărtate, în vremuri mult mai îndepărtate decât cele în care Pământul era un Pământ eteric. Însă, dacă eu merg înapoi, departe, în evoluția Pământului, aceasta nu înseamnă nimic altceva decât că eu văd în spațiu un obiect îndepărtat, de exemplu, o lumină care străbate până aici. Ea este acolo, luminează până aici, desfășoară imagini, ajunge până aici. Aici, eu am părăsit-o; aici, dețin pentru spațiu numai timpul. Ceea ce este asemănător corpului meu astral exista în vremurile străvechi; timpul nu a încetat să existe, el este încă aici. Și, așa cum lumina străbate în spațiu până aici, tot astfel acționează în vremurile actuale ceea ce se află într-o vreme demult trecută. Întreaga evoluție a timpului este în esență încă aici. Ceea ce a fost cândva aici nu a dispărut, dacă este ceva asemănător corpului meu astral din eterul exterior.

Eu ajung, așadar, la ceva ce există în spirit și transformă timpul în spațiu. Și aceasta se aseamănă cu situația în care, de exemplu, eu corespund, prin intermediul unui telegraf; eu corespund astfel, în timp ce ridic creta și produc o imagine în eter, cu ceea ce, pentru privirea exterioară a trecut demult.

Noi vedem cum omul este situat în lume într-un cu totul alt mod decât apăsarea la început. Însă înțelegem și de ce enigmele lumii se relevă brusc pentru om. Omul simte în sine, dacă el nu-și clarifică lucrurile – și astăzi știința nu clarifică aceasta –, omul simte în sine că deține un eteric care asimilează alimentele și apoi le transformă. El nu află aceasta în pietre; pietrele existau încă în vremurile străvechi, ca eter general. Însă în acest eter general este activ ceea ce se află și în trecut. Omul poartă deci în sine, în două feluri, un trecut străvechi, după cum vedem, un trecut îndepărtat în corpul său eteric și un trecut și mai îndepărtat în corpul său astral.

Dacă omul se confruntă astăzi cu natura, el privește de fapt, în mod obișnuit, numai neviul. El privește viul din plante numai prin aceea că substanțele și legile din substanțe pe care le-a aflat în laborator le-a aplicat plantelor. El omite creșterea, nu se interesează

de creștere, de viața din plante. Știința actuală privește plantele la fel ca unul care ia o carte în mână și contemplă formele literelor dar nu citește. Astfel privește știința actuală toate lucrurile lumii, ca acela care numai contemplă formele literelor și nu citește.

De fapt, când deschide o carte și nu știe să citească formele trebuie să-i apară foarte enigmatice. El nu poate pricepe de ce o formă arată așa: câ, apoi n, apoi d; când. Ce fac aceste forme, una lângă alta? Este ceva enigmatic. Este o enigmă a lumii. Ceea ce v-am prezentat drept mod de a contempla înseamnă a învăța să citim în lume și în om. Iar învățând să citim ajungem, treptat, aproape de dezlegarea enigmelor.

Vedeți dumneavoastră, dragii mei prieteni, aș vrea să vă descriu numai mersul general al minții omenești, prin care omul poate ieși din starea plină de descurajare în care se află pe care v-am descris-o la început. Noi vom privi felul cum se poate pătrunde în mod ascendent, mereu mai departe, în descifrarea aspectelor exterioare ale lumii și a aspectelor din om.

Cu aceasta însă se trece prin succesiuni de gânduri care sunt complet neobișnuite omului actual. Și ce se întâmplă în mod obișnuit? În mod obișnuit, oamenii spun: Eu nu înțeleg aceasta. Dar ce înseamnă „eu nu înțeleg”? Nu înseamnă nimic altceva decât neconcordanța cu ceea ce mi-a fost prezentat la școală, iar eu am fost obișnuit să gândesc așa cum am fost instruit la școală. Însă școala se bazează pe știința corectă! Da, dar ce înseamnă știință corectă! Dragii mei prieteni, pentru a da numai un exemplu despre ce înseamnă știință corectă vă voi spune că cine a ajuns puțin mai în vârstă, așa ca mine, a trăit unele lucruri în această privință. Se simțea, de exemplu, că, pentru un proces la care m-am referit și astăzi, preluarea hranei, transformarea acesteia în organismul uman, sunt necesare diferite substanțe: albumine, zahăr, amidon, grăsimi, apă și săruri, acestea sunt necesare pentru om. Apoi se experimentează.

Înainte cu aproximativ douăzeci de ani, experimentele au demonstrat faptul că omul ar trebui să asimileze cel puțin 120 de grame de proteine zilnic, altfel nu ar putea trăi. Aceasta era știință în urmă cu 20 de ani. Ce înseamnă astăzi știință? Azi este știință afirmația că sunt suficiente 20-50 de grame. Aceasta este astăzi știință. Înainte era știință afirmația că, dacă omul nu asimilează 120 de grame, se îmbolnăvește, devine subnutrit. Azi este știință afirmația că nu este necesar să asimilăm mai mult de 50 de grame, sunt suficiente și 20 de grame. Dacă omul mănâncă mai mult, în intestin se formează substanțe care produc în corp un fel de autointoxicare. Este deci dăunător a asimila mai mult de 50 de grame de proteine. Aceasta este astăzi știința!

Dar aceasta nu este numai știință, este, în același timp, viață. Gândiți-vă numai că, în urmă cu 20 de ani, când era științifică afirmația că omul trebuie să asimileze cel puțin 120 de grame de proteine, oamenilor li se spunea: Trebuie să asimilați astfel de

alimente, încât să primiți 120 de grame de proteine. Ar trebui, de asemenea, să se presupună că omul putea plăti toate acestea. Aceasta intră în economia națională. S-a descris atunci cum este imposibil să se asimileze cele 120 de grame de proteine, de exemplu prin alimentație vegetariană. Astăzi se știe că, la fiecare masă, omul asimilează cantitatea necesară de proteine dacă mănâncă într-o cantitate suficientă cartofi (nu are nevoie să consume mult), dacă mănâncă cartofi cu unt, aceasta îi oferă cantitatea necesară de proteine. Este, desigur, demonstrat absolut științific că este așa. Dacă omul asimilează 120 de grame de proteine, atunci apetitul său devine extrem de precar. Dacă el însă consumă la o masă doar 20 de grame de proteine sau mai puțin de 20 de grame, el va deveni subnutrit. Există, firește, mulți oameni subnutriți. Aceasta se datorează nu numai proteinelor insuficiente, ci și altor cauze. Dar există, desigur, și oameni, care, din cauză că se supraalimentează cu proteină trec prin autointoxicații și diverse alte necazuri.

Nu vreau să vorbesc acum despre natura bolilor infecțioase, dar omul contractează cu ușurință unele infecții dacă asimilează 120 de grame de proteine. El se poate îmbolnăvi de difterie sau chiar de variolă. Dacă asimilează însă numai 20 de grame, nu se infectează foarte grav.

Înainte era, așadar, științific să se spună că omul are nevoie de multe proteine pentru a nu se îmbolnăvi. Aceasta era știință în urmă cu 20 de ani! Dacă se analizează ce era științific în urmă cu foarte mult timp și ce este științific astăzi, se ajunge la o zdruncinare a noțiunii de științific.

Dacă apare acum ceva ca antroposofia, care duce gândirea, întreaga inteligență a omului, întreaga constituție sufletească într-o altă direcție decât cea obișnuită până acum, acest fapt trebuie primit și ca un sentiment. Eu am vrut numai să vă indic ceva ce apare ca un îndrumător, care orientează către o altă direcție și o altă gândire.

CONFERINȚA a III-a

TRECEREA DE LA ȘTIINȚA OBIȘNUITĂ LA CUNOAȘTEREA INIȚIATICĂ

Astăzi aș dori să țin încă una dintre conferințele de tranziție, în care aș vrea să indic un anumit punct de vedere în ceea ce privește relația dintre viața esoterică și viața exoterică, aș putea spune, de asemenea, în ceea ce privește trecerea de la știința actuală la cunoașterea inițiativă la care se referă ceea ce eu am expus deja, în revista de

comunicări pentru membri, la descrierea Școlii Superioare Libere de Știință Spirituală, și anume că tot ceea ce este știință inițiativă poate fi înțeles în întregime, dacă este expus în idei corespunzătoare, de către orice om care este doar suficient de lipsit de prejudecăți. Astfel încât nu se poate spune că omul ar trebui să ajungă mai întâi participant la inițierea însăși, pentru a pătrunde ceea ce poate spune știința inițiativă. Însă eu aș dori să analizez astăzi relația dintre ceea ce apare drept antroposofie și ceea ce este sursa antroposofiei, știința inițiativă, și atunci cele trei conferințe pe care le-am ținut, împreună cu cea de astăzi, vor constitui un fel de introducere la conferința care va fi expusă data viitoare la Societatea antroposofică generală și care se va referi la organizarea omului după corpul fizic, corpul eteric etc.

Dacă examinăm conștiința actuală a omului, trebuie să spunem că el stă aici, pe Pământ, privește afară în depărtările Cosmosului, fără a simți o relație între ceea ce îl înconjoară pe Pământ, el însuși și aceste depărtări ale Cosmosului. Să luăm în considerare numai cât de abstract este descris Soarele de către toți cei care astăzi au pretenția de a reprezenta cunoașterea adevărată. Să urmărim felul cum este descris de către asemenea oameni ce este Luna, cât de puțin se reflectează sau chiar nu se gândește deloc la faptul că Luna este, în anumite împrejurări, un tovarăș iubit de îndrăgostiți, făcând abstracție de faptul că Soarele îl încălzește pe om vara și-l lasă rece iarna; de asemenea, făcând abstracție de toate acestea, dacă se preocupă cineva de relația omului care umblă pe Pământ cu corpurile cerești.

Și totuși, pentru a cunoaște această relație, trebuie dezvoltat în sine acea privire despre care v-am vorbit de curând, privirea pentru ceea ce au știut odată oamenii, oameni care se aflau mai aproape de Univers decât cei actuali, oameni care au avut o conștiință naivă, mai mult un instinct de cunoaștere, decât o cunoaștere rațională, care, totuși, știau să cugete asupra relației dintre diferite constelații particulare și ființa și viața omului.

Așadar, această relație a omului cu constelațiile, și, prin aceasta, cu întregul Cosmos, trebuie să intre iarăși în conștiința oamenilor. Și ea va intra, dacă antroposofia este cultivată în modul corect.

Omul crede astăzi că destinul său, karma sa există aici, pe Pământ; el nu privește către stele pentru a găsi în ele aluzii la ceea ce este destinul uman. Antroposofia trebuie să focalizeze participarea omului la lumea suprasenzorială. Însă tot ce îl înconjoară pe om aparține de fapt numai corpului său fizic și cel mult corpului său eteric. Și oricât de departe privim în lumile stelare, vedem stelele prin lumina lor. Lumina este un fenomen eteric. Tot ceea ce percepem în lume prin lumină este un fenomen eteric. Astfel, oricât de departe am privi în Cosmos, în timp ce lăsăm să rățăască privirea, nu putem ieși din eteric.

Dar ființa umană trece în suprasenzorial. Omul își introduce ființa suprasenzorială din existența preterestră în cea pământească și își extrage iarăși după moarte această ființă suprasenzorială atât din esența sa fizică, cât și din cea eterică.

În fond, nu există nimic din lumile în care s-a mișcat omul înainte de a coborî pe Pământ, în care el va intra când va fi trecut prin poarta morții, nu există nimic din aceste lumi în spațiile vaste care există de jur împrejurul nostru pe Pământ sau afară, în Cosmos.

Există însă două porți care conduc afară din lumea fizicului și din lumea etericului, în suprasenzorial. O poartă este Luna, cealaltă este Soarele. Iar noi înțelegem Luna și Soarele în sensul corect numai dacă devenim conștienți că ele sunt porți către lumea suprasenzorială, porți către lumea suprasenzorială care au un rol important pentru ceea ce viețuiește omul ca destin al său aici pe Pământ.

Să privim, din acest punct de vedere, mai întâi existența lunară. Fizicianul nu știe despre această existență lunară decât că lumina Soarelui apare reflectată de Lună. El știe că lumina Lunii este o lumină a Soarelui reflectată. Însă rămâne la aceasta. El nu ține seama că ceea ce este vizibil drept corp ceresc ca Lună a fost cândva unit cu existența noastră pământească.

Luna a fost, de fapt, cândva, încorporată în existența pământească. A fost o bucată de Pământ. Ea s-a desprins de Pământ în vremuri străvechi și a devenit un corp ceresc distinct în spațiu. Dar nu este important numai faptul că a devenit un corp ceresc independent, ceea ce poate fi interpretat în cele din urmă și ca o realitate fizică, ci mai este esențial un aspect.

Cel care, cu seriozitate deplină, se adâncește în contemplarea civilizației și culturii umane, află cum, în vremuri vechi, era răspândită pe Pământ o înțelepciune străveche, o înțelepciune străveche din care provine o mare parte din ceea ce în vremurile noastre iese în evidență și este, de fapt, mult mai inteligent decât ceea ce poate fi fundamentat astăzi prin știință. Iar cel care contemplă o dată, din acest punct de vedere, fie *Vedele* Indiei, fie filosofia Yoga, acela va căpăta o adâncă venerație față de ceea ce îl întâmpină mai mult în formă poetică, într-o formă neobișnuită astăzi, dar care trebuie să-i inspire cu atât mai multă venerație cu cât se cufundă mai mult în cunoaștere. Dacă omul nu se apropie de aceste lucruri în modul lucid, rece, actual, ci le îngăduie să acționeze asupra sa într-un mod răscolitor și totuși profund, atunci ajunge să afle într-un fel inteligibil, chiar și din documente exterioare, dacă știința spiritului, antroposofia, trebuie să mărturisească din cunoștințele ei: A existat cândva o cunoaștere străveche răspândită pe Pământul nostru, chiar dacă nu apărută în formă rațională, ci mai mult în formă poetică.

Însă omul actual este predispus, prin corpul său fizic, să înțeleagă totuși ceea ce îl întâmpină ca înțelepciune, să înțeleagă că instrumentul acestei înțelegeri este creierul. Creierul, ca instrument al înțelegerii, s-a dezvoltat în decursul unui timp îndelungat. În timpul când exista pe Pământ străvechea înțelepciune nu exista un creier cum este cel *actual*. Înțelepciunea era pe atunci proprie unor creaturi care nu trăiau într-un corp fizic.

Au existat cândva tovarăși ai omului pe Pământ care nu trăiau într-un corp fizic. Aceștia erau marii învățători primordialii ai omenirii, care au dispărut de pe Pământ. Nu numai Luna fizică a plecat în spațiul cosmic, și aceste entități au plecat în Cosmos o dată cu Luna. Astfel încât cel care privește către Lună cu înțelegere adevărată poate spune: Acolo sus este o lume care are în sine ființe ce au trăit cândva aici pe Pământ, printre noi, ne-au învățat în viața noastră pământească timpurie, și care s-au retras acum în colonia lunară. Numai atunci când lucrurile se privesc în acest mod se ajunge la adevăr.

Așadar, omul, în interiorul corpului său fizic, poate astăzi – dacă pot spune așa – să privească numai copia foarte palidă a ceea ce era cândva înțelepciune străveche. El stăpânește ceva din această înțelepciune străveche, în vremurile primordiale, când învățătorii omului erau acei învățători ai înțelepciunii străvechi. Atunci el prelua prin instinctul său, nu prin rațiune, această înțelepciune străveche, pe acele căi prin care i se puteau revela entitățile mai înalte.

Astfel tot ceea ce are legătură cu Luna ne trimite spre trecutul omenirii. Acest trecut al omenirii a fost radiat pentru omul zilelor noastre. El nu îl mai deține. Dar îl poartă totuși în sine. Și, în timp ce noi, între naștere și moarte, nu ne întâlnim cu acele entități despre care tocmai am vorbit, care erau cândva ființe pământești iar acum au devenit ființe lunare, le întâlnim totuși în existența preterestră, în existența dintre moarte și o nouă naștere. Iar ceea ce purtăm în noi, ceea ce ne trimite mereu dincolo de nașterea noastră într-o existență anterioară, ceea ce urcă din subconștientul nostru și nu ajunge la o deplină claritate rațională, ceea ce are de-a face adesea cu inima și cu sentimentul omului, acestea toate îndreaptă nu numai instinctul îndrăgostiților către lumina Lunii, ci și pe acela care poate acorda valoare acestui impuls subconștient al naturii umane.

Ceea ce purtăm în noi inconștient, aceasta ne îndreaptă către Lună. Și o dovadă pentru asta ne place să spunem că este și faptul că tocmai Luna a fost cândva unită cu Pământul, iar ființele care o populează erau, de asemenea, atunci, unite cu Pământul. În acest fel este Luna o poartă spre suprasenzorial. Și cine o studiază atent, acela va primi în schimb, din structura ei fizică exterioară, un punct de sprijin, pentru că Luna este o poartă către suprasenzorial.

Așadar încercați numai o dată să vă reprezentați modul în care este descrisă Luna, cu munții săi etc. Toate vă arată că acești munți, această întreagă configurație lunară nu pot fi cum sunt pe Pământ. Se subliniază mereu că Luna nu are aer, apă; aceasta este altă problemă. Configurația lunară este asemănătoare cu configurația Pământului de odinioară; prima a devenit mai demult complet minerală.

Ar trebui să vă citesc dintr-un număr mare de cărți ale mele, ar trebui să vă citesc din unele cicluri de conferințe, dacă aș vrea să rezum ceea ce a fost deja dezvoltat aici, ceea ce vă spun acum. Vreau însă numai să precizez felul cum avansează antroposofia. Ea îndrumă, cum am arătat, din fizic în afară, în spiritual. Iar omul învață să gândească natural prin antroposofie, pe când astăzi el nu poate gândi natural.

Vedeți dumneavoastră, omul știe astăzi că substanțele fizice ale corpului său sunt înlocuite adesea. Noi ne descuamăm neîncetat. Noi ne tăiem unghiile. Dar totul se derulează din interior către suprafață, iar în final ceea ce era în centrul corpului nostru ajunge la suprafață. Noi eliminăm acestea prin descuamare. Și nimeni dintre dumneavoastră, dragii mei prieteni, nu trebuie să creadă că ceea ce este constituit din carne și sânge, în general din substanțe fizice, și care se află astăzi pe acest scaun s-ar fi aflat în acest loc și dacă ați fi fost aici în urmă cu zece ani. Toate aceste substanțe au fost înlocuite. Ce a rămas? Spiritual-sufletescul dumneavoastră a rămas. Despre aceasta se știe astăzi cel mai puțin, dacă nu se gândește întotdeauna că toți cei care stau astăzi aici pe scaune nu ar fi avut aceeași mușchi și aceleași oase în urmă cu zece sau douăzeci de ani, dacă ei s-ar fi aflat aici.

Dacă oamenii privesc în sus spre Lună, ei au conștienta a ceea ce este substanța fizică exterioară a Lunii; aceasta era aceeași și cu milioane de ani în urmă, cred ei.

A fost astfel la fel de puțin cum a fost și corpul fizic al omului în urmă cu douăzeci de ani. Desigur, substanțele fizice ale stelelor nu se schimbă atât de rapid. Însă pentru aceasta ele nu au nevoie de așa mult timp cât calculează pentru Soare fizicienii de astăzi. Aceste calcule sunt foarte precise, dar ele sunt false. Eu am menționat aceasta de mai multe ori. Vedeți dumneavoastră, eu am spus că puteți calcula cum vi se modifică, de exemplu, configurația inimii să zicem de la o lună la alta. Așadar, calculați aceasta pentru o perioadă de trei ani neîntrerupți. Apoi aflați foarte exact care era configurația inimii cu trei sute de ani în urmă, sau cum va fi aceasta după trei sute de ani. Calculele pot fi foarte corecte, dar inima nu era încă aici în urmă cu trei sute de ani și nu va fi aici nici după trei sute de ani.

Astfel calculează astăzi geologii. Ei observă straturile Pământului, calculează cum se modifică aceste straturi în decursul secolelor, extrapolează și spun: Așadar, cu douăzeci de milioane de ani în urmă aceasta era așa! Este exact același calcul ca cel menționat

mai înainte, numai că toate cele de pe Pământ nu erau încă aici în urmă cu douăzeci de milioane de ani și nu vor fi aici nici după douăzeci de milioane de ani.

Însă, făcând complet abstracție de aceasta, așa cum omul este supus schimbării materiei, tot așa sunt supuse corpurile cerești schimbării materiei. Iar dacă priviți în sus către Lună vă pot spune că în urmă cu câteva milenii în componența Lunii substanța pe care noi o vedem astăzi exista în aceeași măsură în care, în urmă cu zece ani, a stat pe acest scaun substanța dumneavoastră actuală. Ceea ce menține Luna sunt entitățile. Acesta este spiritual-sufletescul din Lună, exact la fel cum în dumneavoastră spiritual-sufletescul este cel care vă menține. Și mai cu seamă când aflăm pentru prima dată că Luna fizică a ieșit cândva în spațiul cosmic! Însă ceea ce a ieșit în mod fizic își schimbă neîncetat substanța, dar acele entități care populează Luna rămân, ele constituie permanența, făcând abstracție complet de transformarea lor în trecerea prin viața lunară repetată etc.; însă nu vrem să intrăm astăzi în aceste probleme.

Dacă privim astfel Luna, ajungem la un fel de știință despre Lună care nu se înscrie numai în capul, ci și în inima omului. Ajungem la o relație cu Cosmosul spiritual, privim Luna ca o poartă către Cosmosul spiritual. Tot ce există acolo jos, în adâncurile ființei noastre, nu numai sentimentele vagi ale iubirii, pentru a menționa încă o dată acest lucru, ci tot ce există în adâncurile subconștiente ale sufletului, ceea ce este rezultatul vieții pământești anterioare este în legătură cu existența lunară. Cu tot ce este existența noastră actuală ne smulgem existenței lunare. Noi ne smulgem neîncetat existenței lunare. Dacă vedem sau auzim prin simțurile noastre, dacă gândim cu mintea noastră, dacă recunoaștem deci ceea ce nu se ridică din adâncurile vieții sufletești și dacă recunoaștem ceea ce era activ în noi în mod clar ca ceva trecut, dacă nu contemplăm aceasta, ci contemplăm ceea ce ne mână mereu în prezent, atunci suntem îndrumați către existența solară, la fel cum, prin intermediul trecutului, suntem îndrumați către existența lunară. Numai că Soarele acționează asupra noastră pe cale ocolită, prin intermediul corpului fizic omenesc. Dacă vrem să ne însușim prin bunul nostru plac ceea ce ne dă Soarele, atunci trebuie să activăm tocmai acest bun plac, această inteligență. Și cu ceea ce noi, oamenii de astăzi, înțelegem prin mintea noastră activă, prin inteligența noastră, nu ajungem așa departe cum o facem ajungând în mod instinctiv la faptul că pur și simplu un Soare se află în Cosmos.

Oricine știe, sau poate ști cel puțin, că Soarele nu ne trezește în fiecare dimineață numai pentru a ne chema de la întuneric la lumină, ci că el este sursa forțelor de creștere dar și a forțelor de evoluție sufletească.

Ceea ce acționează din trecut în aceste forțe sufletești are legătură cu Luna, ceea ce acționează în prezent însă, lucru pentru care noi vom fi pregătiți de fapt abia în viitor, prin liberul nostru arbitru, aceasta depinde de Soare.

La fel cum Luna ne îndrumă spre trecutul nostru, tot astfel Soarele ne îndrumă spre viitor. Iar noi privim spre cei doi aștri, spre cel diurn, spre cel nocturn, către înrudirea celor doi aștri, căci amândoi ne trimit aceeași lumină. Și privim în noi, privim la tot ceea ce este împletit în destinul nostru prin evenimentele parcurse, în trecut, și descoperim în acesta existența noastră lunară interioară ca un trecut împletit în destinul nostru. Și vedem cum se țes unul într-altul trecutul și viitorul în destinul omului. Iar noi putem contempla mai în detaliu în viața omului cum sunt în legătură trecutul cu viitorul. Să presupunem că doi oameni se află într-o anumită comunitate, într-o oarecare perioadă a vieții. Cel care nu reflectează la un asemenea lucru, care nu gândește, așadar, acela spune: Aici eram eu, aici era celălalt, aici era locul, de exemplu Müllheim, iar în Müllheim ne-am întâlnit noi. El nu reflectează mai mult asupra acestui lucru.

Cine reflectează mai profund urmărește viața celui care poate a ajuns la vârsta de treizeci de ani, urmărește viața celui alt, care poate a ajuns la vârsta de douăzeci și cinci de ani, cum aceștia s-au întâlnit; el va putea vedea cât de straniu, cât de miraculos s-a derulat pas cu pas viața acestor doi oameni de la nașterea lor pe Pământ, cum ei s-au întâlnit în cele din urmă în acest loc. Se poate spune deja: Din locurile cele mai îndepărtate, oamenii se întâlnesc undeva, o dată, în mijlocul vieții. Este ca și cum ei și-ar fi prevăzut în așa fel drumurile lor încât să se întâlnească. Însă ei nu au putut face toate acestea în mod conștient, căci nu s-au cunoscut, sau cel puțin nu au gândit să se întâlnească. Toate acestea se desfășoară în inconștient. Noi facem în inconștientul cel mai adânc călătoriile către epoci importante de viață, către puncte importante de viață. Iar din acest inconștient se țese destinul în afară. Și dacă noi ascultăm un om ca prietenul lui Goethe, Knebel, care a spus, la o vârstă înaintată: Dacă privesc în urmă în viața mea mi se pare că fiecare pas ar fi fost prescris astfel încât trebuia să ajung în cele din urmă la un anumit punct, începem să înțelegem oamenii cu o asemenea experiență de viață.

Apoi vine momentul în care ceea ce se întâmplă cu acești oameni se petrece în deplină conștiință. Ei învață să se cunoască, învață să-și cunoască temperamentele, calitățile, caracterele, găsesc împreună simpatii sau antipatii etc.

Dacă analizăm, așadar, ce legătură are aceasta cu Cosmosul, aflăm că ceea ce reprezintă forțele lunare era activ în drumul pe care oamenii l-au ales până în momentul în care ei s-au întâlnit. Aici intervine influența Soarelui. Acum intră ei sub influența luminii strălucitoare a acțiunii solare. Ei participă cu propria lor conștiință și viitorul începe să lumineze trecutul, la fel cum afară, în Cosmos, Soarele luminează viitorul omului, la fel cum Luna iluminează Pământul cu lumină reflectată.

Acum s-ar pune întrebarea dacă în viață putem distinge lucrurile care sunt solare de cele care sunt lunare în om. Deja sentimentul poate distinge câte ceva, dacă aceste

lucruri sunt luate în mod mai profund și nu superficial. Încă din copilărie, încă din tinereie omul întâlnește alți oameni care vin spre el numai într-o împrejurare exterioară, pe lângă care trece, care trec pe lângă el, care poate au totuși destul de mult de-a face cu el. Ați fost cu toții la școală; foarte puțini dintre dumneavoastră pot spune că au avut profesori cu care au stabilit legături mai profunde; însă va exista totuși cineva care va spune: O da, era pe atunci un profesor care mi-a produs o asemenea impresie, încât am vrut să ajung ca el; sau, mi-a produs o asemenea impresie, încât aș fi dorit mult ca el să plece de pe Pământ. Poate fi antipatie, poate fi simpatie.

Noi întâlnim și alți oameni. Ei ne preocupă, să spunem, numai la nivelul rațiunii, cel mult și al simțului estetic. Gândiți-vă numai cât de des se întâmplă că cineva învață să cunoască un alt om; el întâlnește apoi oameni care și ei îl cunosc pe acela și sunt de acord că el este un om extraordinar sau un ticălos. Aceasta este o judecată estetică sau este o judecată rațională. Există însă și relații umane care nu se epuizează numai cu rațiunea sau cu judecata estetică, ci care se desfășoară puternic pe baza voinței; noi nu spunem numai în copilărie că am dori să ajungem la fel ca un anumit om sau am dori ca el să plece departe de Pământ – eu mă refer la lucruri radicale –, ci suntem atinși în voința noastră, în cel mai adânc subconștient, când afirmăm: Omul acesta nu este apreciat de noi numai în sensul că-l considerăm bun sau rău, inteligent sau prost etc., ci am dori să facem din noi ceea ce vrea voința lui, și nu am vrea să ne solicităm rațiunea pentru a-l judeca. Noi am dori să primim în voința noastră tot ceea ce el a produs ca impresie asupra noastră.

Există aceste două situații în cazul omului. Unii acționează asupra inteligenței noastre sau cel mult asupra simțului estetic; ceilalți acționează asupra voinței noastre, în interiorul mai adânc al entității noastre sufletești. Ce dovedeste aceasta? Vedeți dumneavoastră, dacă oamenii acționează asupra voinței noastre, dacă noi nu exprimăm numai o antipatie sau o simpatie accentuată, ci am dori în mod volitiv să trăim ceea ce simțim drept simpatie și antipatie, atunci oamenii au fost legați într-un fel cu noi, în viața pământească precedentă. Dacă oamenii fac o impresie numai asupra rațiunii noastre sau asupra simțului estetic, atunci ei pătrund în viața noastră fără a fi avut o legătură cu noi în viața pământească anterioară.

Vedeți deci cum în viața omului, îndeosebi în destinul omului, acționează împreună trecutul și prezentul în interiorul viitorului. Căci ceea ce viețuim noi acum cu oamenii, deși ei nu vorbesc înăuntrul voinței noastre, aceasta se va manifesta din nou în viața pământească următoare.

Așa cum Soarele și Luna se rotesc pe aceeași traiectorie, au o legătură unul cu cealaltă, tot astfel sunt în strânsă legătură unul cu celălalt trecutul ființei umane – lunaritatea omului și viitorul ființei umane – solaritatea omului. Iar noi putem privi Soarele și Luna și nu vedem în ele doar corpurile luminoase exterioare, ci ceea ce ne transmite

din depărtările Cosmosului, de afară, destinul nostru în întreteserea sa cu acestea. Așa cum lumina Lunii se transformă în lumina Soarelui, așa cum lumina Soarelui se transformă în lumina Lunii, tot astfel ajung în destinele noastre trecutul și viitorul, se întretes unul cu celălalt. Da, în cazul particular al relației umane, ele se întretes unul cu celălalt.

Să luăm în considerare drumurile pe care le-au parcurs doi oameni, pe când unul avea treizeci de ani iar celălalt douăzeci și cinci de ani. Ei se întâlnesc la un moment dat. Tot ceea ce au parcurs oamenii, unul până la douăzeci și cinci de ani, celălalt până la treizeci de ani, aparține lunarității din om. Acum însă, prin faptul că ei învață să se cunoască, prin faptul că pășesc unul către celălalt, ei intră în solaritate corespunzătoare cu destinul și împletesc viitorul cu trecutul, pentru a țese mai departe destinul vieții pămânesti viitoare.

Și astfel vedem cum se apropie destinul de om, cum într-un caz omul acționează asupra altui om numai la nivelul rațiunii, la nivelul simțului estetic, iar în alt caz la nivelul voinței umane, și anume cu voința însoțită de simțire.

Vedeți dumneavoastră, până acum eu v-am povestit – după cum am spus, eu vreau să vorbesc astăzi doar la modul aforistic, pentru a vă expune calea antroposofiei și calea sursei sale, știința inițiativă – cum realitatea este viețuită de către fiecare, prin cunoaștere nemijlocită. Și putem privi în mod avizat asupra destinului. Acea trăire intimă, interioară, proprie, a altui om în noi înșine indică karma trecută. Dacă eu percep un om astfel încât el de fapt mă penetrează nu numai în simțuri și în rațiune, ci astfel încât voința mea se supune voinței acestuia înseamnă că el este legat karmic cu mine din trecut. Omul poate simți deci, cu un simț puțin mai intim, mai rafinat, felul cum altul este legat karmic cu el.

Dacă omul trece prin ce am descris eu în lucrarea *Cum se dobândesc cunoștințe despre lumile superioare?* sau în partea a doua a lucrării *Știința ocultă*, atunci el viețuiește și în alt mod relația cu celălalt. Dacă intervine inițierea, atunci el nu îl viețuiește pe cel cu care era legat karmic doar pentru că își spune: El acționează asupra voinței mele, el acționează în voința mea, ci el îl viețuiește într-adevăr personal pe celălalt om. Iar dacă unul care este inițiat întâlnește pe celălalt om cu care este legat karmic, atunci acest celălalt om se află în primul, cu o vorbire independentă, cu o exprimare și manifestare independente, astfel încât el vorbește din primul, așa cum ne vorbește un om care stă lângă noi. Așadar, ceea ce în mod obișnuit este doar simțit în voință, legătura karmică, apare pentru inițiat astfel încât celălalt om vorbește chiar din el, așa cum face de obicei un om care se află lângă el. Astfel, pentru cel care stăpânește știința inițiativă întâlnirea karmică înseamnă că celălalt om nu numai acționează asupra voinței sale, ci acționează în el așa de intens cum acționează de obicei un om care se află lângă el.

Vedeți dumneavoastră, ceea ce, de obicei, se anunță într-un mod vag, exclusiv volițional și sentimental pentru conștiința obișnuită, este ridicat la un caracter pe deplin concret pentru conștiința superioară. Veți spune: Da, dar atunci cel care este inițiat circulă cu legăturile tuturor oamenilor cu care este legat karmic în sine. Aceasta, veți spune dumneavoastră, așa și este. A dobândi cunoașterea nu constă doar în faptul că cineva învață să vorbească ceva mai mult decât ceilalți oameni dar vorbind exact ca aceștia, ci este într-adevăr achiziția unui element din altă lume.

Dacă cineva vrea să vorbească despre felul cum acționează karma în oameni, astfel încât se construiește în mod reciproc destinul lor, atunci trebuie să-și poată justifica vorbirea sa prin cunoașterea felului cum vorbesc alți oameni în el, a felului cum ei devin o parte a sa.

Pentru cel care nu este inițiat este necesar să nu rămână nimic de dincolo; în cazul unei minți sănătoase el își va spune: Desigur, eu nu îl aud vorbind în mine pe cel care este legat karmic cu mine; însă îl simt. Eu îl simt în voința mea și în felul și modul cum este zguduită voința mea prin el. Omul învață să înțeleagă aceste zguduirii ale voinței. Omul învață să înțeleagă ceea ce viețuiește el în conștiința obișnuită și faptul că doar din știința inițiatică află acest lucru, descris în semnificația sa reală, concretă.

Însă lucrul pe care l-am considerat astăzi important este acela că, într-adevăr, ceea ce intră în mod obișnuit în conștiință, sentimentul de înlănțuire karmică cu celălalt, pentru inițiat devine o viețuire concretă. Și așa cum se poate descrie aceasta pentru destinul omului, tot așa se poate spune pentru tot ceea ce poate face știința inițiatică.

Încă multe alte lucruri pot vesti omului despre felul cum este el legat karmic cu un altul. Unii dintre dumneavoastră, observând viața, vor ști: Întâlnim în viață oameni pe care nu-i visăm; putem trăi multă vreme împreună cu ei și putem să nu-i visăm. Întâlnim alți oameni – nu mai scăpăm deloc de ei în vis. Abia i-am văzut, iar în noaptea următoare deja visăm despre ei, și mereu ei intră în visurile noastre.

Visurile apar din subconștient. Oameni despre care visăm îndată ce îi viețuim sunt, desigur, oameni cu care noi suntem legați karmic. Oamenii despre care nu putem visa produc asupra simțurilor noastre doar o impresie superficială. Noi îi întâlnim în viață, fără a fi legați cu ei karmic.

Ceea ce trăiește în adâncul voinței noastre este ca un vis treaz. Iar pentru inițiat acest vis treaz devine chiar o conștiință plină de conținut. Din această cauză, el aude pe cel care este legat karmic cu el vorbind din sine. Bineînțeles că el rămâne mereu rațional, astfel încât, circulând, nu va vorbi ca inițiat din toți oamenii care îi vorbesc; însă el se obișnuiește, în anumite condiții, să se adreseze corect în mod foarte concret, ca într-un dialog, oamenilor care sunt legați karmic cu el și vorbesc din el chiar dacă nu se află

spațial față în față cu ei, cu care prilej ies la lumină lucruri care au și o importanță reală. Dar acestea sunt lucruri pe care eu le voi descrie în viitor.

Astfel se poate adânci conștiința omului privind în sus la întinderile Cosmosului, astfel se poate adânci aceasta privind înăuntrul omului. Și cu cât se privește mai mult în interiorul omului, cu atât mai mult se înțelege ce se află în depărtările Cosmosului. Se spune atunci: Eu nu mai privesc în mod simplu la lumea astrilor, să văd acolo discuri luminoase sau sfere luminoase; ceea ce se află afară în Cosmos îmi apare drept destin țesut cosmic. Destinele umane de pe Pământ sunt atunci imaginile destinelor țesute cosmic. Și dacă știm că substanțele dintr-un corp ceresc se schimbă, se înlocuiesc, la fel ca substanțele din om, atunci vom ști că nu are nici un sens să se vorbească numai despre legi abstracte ale naturii. Nu avem voie să considerăm legile naturii ca fiind ceva ce produce cunoaștere. Este exact ca la societățile de asigurări. Omul își asigură acolo viața sa. Prin ce se mențin societățile de asigurări? Prin faptul că se calculează durata probabilă a vieții unui om. Știind câți oameni care au vârsta de douăzeci și cinci de ani ating treizeci de ani de viață etc. se poate calcula cât de mulți ani trăiește, probabil, un om de treizeci de ani; în funcție de aceasta, i se face o asigurare. Și se iese bine la socoteală cu asigurarea. Legea asigurării este valabilă. Însă nici unui om nu i-ar trece prin minte să pună în legătură aceasta cu ființa sa cea mai interioară. El ar trebui să spună, de obicei: Eu am fost asigurat pentru treizeci de ani, pentru că moartea mea probabilă va surveni la vârsta de cincizeci și cinci de ani. El nu va atrage niciodată consecințe din aceasta, totuși calculul este exact; însă consecința nu înseamnă absolut nimic pentru viața reală.

Legile naturii sunt, de asemenea, doar calculate. Ele sunt bune pentru că noi le putem folosi din punct de vedere tehnic; ele sunt bune pentru că pot produce mașini, la fel cum noi putem asigura oamenii după legile naturii. Însă ele nu conduc în esența lucrurilor. În esența lucrurilor conduce numai cunoașterea reală a esenței însăși.

Ceea ce calculează astronomii cu privire la legile naturii este asemănător cu legile asigurărilor de viață ale omului. Ce află o știință a spiritului reală despre esența a ceea ce există ca Soare și Lună este ca atunci când eu îl găsesc în viață după zece ani pe cel care, conform poliței sale de asigurare, ar trebui să fie mort de mult. Acesta există în esența sa, trăind mai departe.

Evenimentul real nu are nimic de-a face cu legile naturii. Legile naturii sunt bune pentru folosirea forțelor. Însă esența trebuie să devină cunoscută prin știința inițiativă.

Cu aceasta eu v-am prezentat a treia din conferințele prin care aș vrea să sugerez care trebuie să fie tonul în antroposofie: Noi vom descrie constituția omului puțin altfel decât în scrierea mea *Teosofia*, fondând chiar o știință antroposofică, o cunoaștere antroposofică. Priviți cele trei conferințe pe care le-am ținut până acum ca mărturie a

felului în care, altfel decât conștiința obișnuită, vorbește acea conștiință care conduce la esența reală a lucrurilor.

CONFERINȚA a IV-a

GÂNDIREA FORTIFICATĂ ȘI OMUL AL DOILEA. URZIREA RESPIRAȚIEI ȘI OMUL DE AER

Voi continua astăzi reflecțiile mai mult elementare pe care le-am început în ultimul timp. Am atras atenția, în prima conferință a acestei serii, asupra faptului că omului îi crește cerința interioară a inimii de a găsi sau cel puțin de a căuta căile sufletului către lumea spirituală din două direcții. O direcție este aceea care vine de la *natură*, cealaltă este aceea care vine de la *experiența interioară de viață*, de la viețuirile interioare.

Să ne îndreptăm acum atenția, încă o dată, într-un mod foarte elementar, asupra acestor două părți ale vieții umane, pentru a vedea apoi cum acționează efectiv în subconștient impulsurile care îl mână pe om, de aici, în tot ce, din cerințele vieții sale, el năzuiește în *cunoaștere*, în domeniul *artistic* și în cel *religios* etc. Puteți foarte simplu să observați în propria dumneavoastră persoană, în fiecare moment, opoziția la care mă refer aici.

Luați un fapt foarte simplu: Priviți-vă o parte oarecare a corpului dumneavoastră. Priviți-vă mâna. Dumneavoastră vă îndreptați atenția, în ceea ce privește mai întâi aspectul, cunoașterea, exact așa cum contemplați un cristal oarecare, o plantă oarecare, orice din natură.

În timp ce priviți această parte a omului fizic și mergeți prin viață cu contemplarea, aflați – aș dori să spun – în întreaga viețuire umană intervenția tragică despre care am vorbit. Dumneavoastră aflați că ceea ce vedeți aici ajunge cadavru, ajunge la ceva despre care trebuie să se spună: Dacă natura exterioară o primește, atunci tocmai natura exterioară nu are capacitatea, nu are puterea de a face altceva cu ea, decât să o distrugă. În momentul în care omul a devenit cadavrul lumii fizice și este predat elementelor într-o formă oarecare, atunci nu mai este vorba că forma umană este turnată în toată substanțialitatea pe care o puteți privi, că ea ar putea menține această structură umană.

Adunați toate forțele naturii, pe care le puteți cuprinde într-o știință exterioară oarecare – toate aceste forțe ale naturii sunt în stare doar de a distruge omul, niciodată de a-l construi. Acea privire lipsită de prejudecăți, care nu este luată din teorie, ci din experiența vieții, conduce la a spune: Noi privim de jur împrejurul nostru natura pe care o înțelegem (nu vrem să vorbim acum despre ceea ce nu este înțeles prin cunoaștere exterioară), noi privim natura în măsura în care ea este de înțeles. Da, noi ne simțim extraordinar de avansați ca omenire civilizată, pentru că am învățat să

cunoaștem așa de multe legi ale naturii. Discuția despre progres este pe deplin îndreptățită. Dar realitatea este că toate aceste legi ale naturii, în felul lor de a acționa, au numai posibilitatea de a distruge omul, niciodată de a-l plăsmui. Priceperea umană nu dă posibilitatea de a primi, prin privirea afară, în lume, altceva decât aceste legi ale naturii, distrugătoare pentru om.

Să privim acum în interiorul nostru. Noi viețuim ceea ce numim viața noastră sufletească: gândirea noastră, care poate sta înaintea sufletului nostru, cu o claritate destul de mare; simțirea noastră, care stă înaintea sufletului nostru, deja mai puțin clar, și voința noastră; aceasta se află înaintea sufletului, cu o deplină neclaritate. Căci, mai întâi, nici un om nu poate vorbi cu conștiința obișnuită despre faptul că el are o înțelegere a felului cum o intenție oarecare de a apuca un obiect acționează în acest organism complicat, cu mușchi și nervi, pentru a mișca în cele din urmă brațele și picioarele. Ceea ce lucrează în organismul nostru, pornind de la gând și până în momentul când vedem obiectul ridicat, este ascuns în întuneric deplin. Însă în noi se răsfrânge un impuls vag care ne spune: Eu vreau aceasta. Noi ne atribuim și voința prin aceasta; și spunem despre viața noastră sufletească, dacă privim în interiorul nostru: Așadar, purtăm în noi o gândire, o simțire, o voință.

Însă acum apare celălalt aspect, care conduce, într-o anumită privință, iar la tragic. Noi vedem că viața sufletească a omului se scufundă în somn și apare proaspătă de fiecare dată la trezire. Astfel încât, dacă vrem să folosim o comparație, putem spune foarte bine: Această viață sufletească este ca o flacără pe care o aprind și apoi o sting. Însă noi vedem mai mult. Noi vedem că o dată cu anumite elemente din organismul nostru este distrusă și această viață sufletească. În afară de aceasta, noi vedem viața sufletească dependentă de dezvoltarea corporală a organismului. În copilul mic, viața sufletească există ca în vis; ea devine treptat tot mai luminoasă. Dar această aprindere este în legătură cu dezvoltarea organismului corporal. Iar dacă omul ajunge bătrân, viața sufletească devine mai slabă. Viața sufletească este în legătură cu dezvoltarea și cu decadenta organismului.

Noi vedem, așadar, cum se aprinde și cum se stinge aceasta.

Noi știm, de asemenea, în mod sigur: Ceea ce deținem noi drept viață sufletească are fără îndoială o viață proprie, o existență proprie, dar este dependentă în aspectele sale de organismul fizic...; aceasta nu este tot ceea ce putem spune despre viața sufletească. Viața sufletească are un caracter care, înainte de toate, trebuie să fie plin de însemnătate pentru viața omului, căci de acest caracter depinde, de fapt, întregul său omenesc, demnitatea sa umană. Acesta este caracterul *moral*.

Oricât am umbla prin natură, nu putem obține de aici legi morale. Legile morale trebuie să fie viețuite în întregime în interiorul sufletescului. Însă în interiorul

sufletescului ele trebuie să poată fi și urmărite. Trebuie să fie deci o dezbatere doar în interiorul sufletescului. Iar noi trebuie să considerăm ca un fel de ideal al moralei faptul că putem urma, ca oameni, și principii morale care nu ne sunt impuse. Atâta timp cât trebuie să spunem: Ceea ce ne impun impulsurile, instinctele, pasiunile, emoțiile noastre determină acțiunile noastre nu ne aflăm încă în domeniul moral. Dar omul nu poate deveni o ființă abstractă, care ascultă numai de *legi*. Domeniul moral începe atunci când aceste emoții, impulsuri, instincte, pasiuni, izbucniri temperamentale etc. încep să fie aduse sub autoritatea a ceea ce corespunde unei debateri a sufletescului pur cu legile morale înțelese într-un mod spiritual.

În momentul când ajungem cu adevărat conștienți de demnitatea noastră umană, de faptul că nu putem fi o ființă care este mânată numai de necesitate, atunci ne înălțăm într-adevăr într-o lume care este cu totul alta decât lumea naturală.

Iar ceea ce este îngrijorător, ceea ce, de când există o evoluție umană care întotdeauna l-a făcut pe om să năzuiască dincolo de viața vizibilă nemijlocită, își are cauza, oricât ar juca aici un anumit rol niște momente subconștiente și inconștiente, își are cauza în aceste legi, în faptul că noi ne privim pe de o parte ca ființă corporală, însă această ființă corporală o vedem ca aparținând unei naturi care poate doar să o distrugă; pe de altă parte, ne aflăm înăuntru ca o ființă sufletească, însă această ființă sufletească se aprinde, se stinge și este legată cu valoarea noastră cea mai de preț, cu caracterul moral.

Faptul că oamenii ignoră, dăruindu-se unei teribile iluzii, ceea ce există în această opoziție dintre privirea exteriorului și experiența interiorului poate fi atribuit numai unei profunde incorectitudini a civilizației noastre. Dacă ne înțelegem, fără a fi stânjeniți de acele fire pe care ni le impune educația noastră, prin faptul că această educație tinde către un țel foarte precis, dacă ne înălțăm deasupra acestei constrângeri, atunci ajungem a ne spune: Tu, omule, porți în tine viața ta sufletească, gândirea ta, simțirea ta, voința ta. Aceasta este în legătură cu lumea care trebuie să-ți fie scumpă, înainte de toate, cu lumea morală, poate cu ceea ce este legată această lume morală, cu sursa religioasă a oricărei ființialități. Însă ceea ce tu deții drept confruntare interioară unde este, în timp ce tu dormi?

Putem improviza în mod filosofic asupra acestor lucruri sau putem filosofa în mod fantastic. Căci putem spune: Omul are în eul său ceea ce se numește în conștiința-eu obișnuită o bază sigură; aceasta începe a fi gândită astfel de la Sfântul Augustin, se continuă prin Cartesius și câștigă o expresie întru câtva cochetă în bergsonianismul actual. Însă orice somn infirmă aceasta. Căci din momentul în care adormim și până în momentul în care ne trezim pentru noi se scurge un timp. Dacă din starea de veghe privim înapoi spre acel timp, vedem că tocmai eul nu este acolo ca viețuire interioară. Eul este stins. Iar ceea ce este stins acolo are legătură cu valoarea cea mai mare, cu caracterul moral din viața noastră.

Astfel încât trebuie să spunem: Cel despre care suntem convinși într-un mod brutal că este aici, corpul nostru, el a rezultat, fără îndoială, din natură. Însă natura are numai puterea de a-l distruge, de a-l pulveriza. Ceea ce noi experimentăm, pe de altă parte, viața noastră sufletească proprie, aceasta ne scapă în timpul somnului; ea este dependentă de orice ascensiune sau declin al corporalității. De îndată ce ne înălțăm puțin deasupra situației constrângătoare în care este transpus omul civilizației actuale prin educația sa, recunoaștem că oricât de multe elemente subconștiente și inconștiente ar juca în această privință un rol, orice năzuință religioasă, artistică, mai ales orice năzuință superioară a omului, depind de aceste legi prin întreaga evoluție umană.

Desigur, multe milioane de oameni nu-și lămuresc aceasta. Dar este necesar ca omul să-și lămurească pe deplin ceea ce devine enigma vieții pentru el? Dacă oamenii ar trebui să trăiască din ceea ce ei își lămuresc, ar muri curând. Partea cea mai mare a vieții se scurge chiar în ceea ce urcă din adâncul neclar, subconștient, revărsându-se în dispoziția generală a vieții. Iar noi nu avem voie să spunem că percepe enigmele vieții numai acela care le poate formula într-un mod intelectual clar, și le prezintă cuiva pe tavă: prima enigmă a vieții, a doua enigmă a vieții etc. Pe acești oameni ne putem baza cel mai puțin. Să luăm un om oarecare. El are de spus una-alta, poate ceva foarte banal; însă el vorbește astfel încât, prin vorbirea sa, căutând să ajungă la ceva concret pentru viață, nu reușește. El vrea ceva, dar în același timp nu vrea nimic. El nu ajunge la o decizie. Nu se simte bine cu ceea ce gândește el însuși. Dar de unde vine aceasta? Din faptul că el nu are siguranță, în adâncul subconștient al ființei sale, asupra temeliei ființei umane și a demnității umane. El simte enigmele vieții. Iar ceea ce simte el rezultă tocmai din opoziția polară pe care am caracterizat-o.

Astfel încât, pe de o parte, nu ne putem opri la corporalitate, pe de altă parte, nu ne putem opri la spiritualitate, așa cum le viețuim; căci spiritualitatea ne devine mereu clară ca o aprindere și o stingere, iar corporalitatea ne devine clară ca ceea ce provine din natură, ca ceea ce însă doar de natură poate fi distrusă.

Și astfel se află omul aici. Pe de o parte, el vede în afară corpul său fizic. Corpul său fizic îi oferă mereu o enigmă. Pe de altă parte, privește la sufletesc-spiritualul său, și acest sufletesc-spiritual constituie pentru el mereu o enigmă. Iar cea mai mare enigmă este următoarea: Dacă eu percep acum, într-adevăr, un impuls moral și trebuie să-mi pun picioarele în mișcare pentru a face ceva în vederea realizării acestui impuls moral, atunci eu ajung în situația de a-mi pune în mișcare corpul, din impulsul moral. Eu am un impuls moral, să zicem un impuls de bunăvoință. Mai întâi, el este viețuit pur sufletește. Felul cum acest impuls de bunăvoință, care este viețuit pur sufletește, năvălește în jos în corporalitate este de nepătruns pentru conștiința obișnuită. Cum ajunge un impuls moral să pună în mișcare oasele prin intermediul mușchilor? Putem percepe o asemenea discuție ca fiind teoretică. Se poate spune: Să lăsăm aceasta în seama filosofilor care vor cugeta și asupra acestui lucru. În mod obișnuit, civilizația

actuală lasă această întrebare pe seama gânditorilor și apoi disprețuiește sau apreciază foarte puțin ceea ce spun aceștia. Așadar, de aceasta devine bucuros numai capul uman, nu și inima umană; inima umană resimte o neliniște nervoasă și nu ajunge la o oarecare bucurie a vieții, siguranță a vieții, temelie a vieții etc. Din modul de gândire pe care omenirea deja și l-a însușit în prima treime a secolului al XV-lea, care a obținut rezultate așa de grandioase asupra domeniilor din științele naturii exterioare, nu se ajunge nicidecum la faptul de a putea contribui cu ceva la pătrunderea în aceste două lucruri, în caracterul enigmatic al corpului omenesc, în caracterul enigmatic al experiențelor sufletului omenesc fizic. Și tocmai din înțelegerea clară a acestor lucruri vine antroposofia și spune: Desigur, gândirea, așa cum a evoluat cândva în omenire, este lipsită de putere față de realitate; chiar dacă gândim oricât, noi nu putem interveni nemijlocit cu gândirea nici în cel mai mic eveniment al naturii exterioare. Însă numai cu gândirea noastră noi nu putem interveni nici în propriul nostru organism al voinței. Trebuie să percepem temeinic doar o dată întreaga neputință a acestei gândiri, și atunci vom primi impulsul de a depăși această gândire.

Însă nu o putem depăși prin idei fantastice, nici nu putem începe să reflectăm asupra lumii dintr-un oarecare alt loc decât din gândire. Această gândire este nepotrivită. Aici este vorba despre faptul că tocmai prin necesitățile vieții ajungem de fapt să aflăm o cale de a ieși din această gândire, prin care aceasta străpunge mai profund existența, realitatea. Iar o asemenea cale se oferă numai prin ceea ce dumneavoastră găsiți descris, de exemplu, în cartea mea *Cum se dobândesc cunoștințe despre lumile superioare?* ca meditație.

Noi vrem să aducem astăzi numai sub formă schematică aceasta înaintea sufletului, pentru a oferi schița unui edificiu antroposofic, într-un mod cu totul elementar. Vrem să începem iarăși cu ceea ce am început acum douăzeci de ani. Putem spune că meditația constă în a vieții gândirea în alt mod decât se viețuiește în mod obișnuit. Astăzi viețuim gândirea astfel încât ne lăsăm stimulați din afară. Ne dăruim realității exterioare. Și în timp ce vedem și auzim și apucăm etc. observăm cum, în viețuire, preluarea impresiilor exterioare se continuă oarecum în gânduri. Ne comportăm în mod *pasiv* în gândurile noastre. Ne dăruim lumii și gândurile ne vin. Prin această modalitate nu ajungem niciodată mai departe. Este vorba de faptul că începem să *viețuim* gândirea. Noi facem aceasta prin aceea că luăm un gând simplu de controlat și lăsăm acest gând să fie prezent în conștiință, concentrăm întreaga conștiință asupra sa.

Este complet indiferent ce înseamnă acest gând pentru lumea exterioară. Important este faptul de a ne concentra conștiința numai asupra acestui gând, excluzând orice alte viețuiri. Eu spun că trebuie să fie un gând ușor de controlat. Am fost întrebat o dată, de către un om foarte învățat, cum se meditează. Eu i-am expus un gând extrem de simplu. I-am spus că nu are importanță dacă gândul semnifică o realitate exterioară oarecare. El

trebuia să gândească: Înțelepciune este în lumină. El trebuia să folosească întreaga sa putere sufletească pentru aceasta, pentru a gândi: Înțelepciune este în lumină. Dacă acest lucru este acum adevărat sau fals nu are nici o importanță. Contează la fel de puțin dacă este un lucru de importanță mondială sau un joc, când noi ne încordăm brațul pentru a-l pune mereu în mișcare. Noi ne fortificăm prin aceasta mușchii brațelor noastre. Noi ne fortificăm gândirea, în timp ce ne încordăm să exersăm mereu această activitate, indiferent ce semnificație are gândul. Noi ne încordăm sufletește mereu pentru a-l ține prezent în conștiință și pentru a concentra toată viața sufletească asupra lui, după cum ne fortificăm forța musculară a brațului nostru, dacă o concentrăm mereu asupra acelei activități. Însă noi trebuie să avem un gând ușor de controlat. Căci dacă nu-l avem suntem expuși tuturor ranciunelor posibile ale organizației proprii. Nici nu se bănuiește cât de mare este forța sugestivă care provine din astfel de reminiscențe ale vieții. În momentul în care doar formulăm un gând mai complicat vin din toate părțile posibile forțe demonice care ne sugerează câte ceva în conștiință. Putem fi siguri că trăim în meditație, cu luciditate deplină, cu aceeași luciditate cu care ne aflăm în viață în mod obișnuit, când suntem deplin conștienți, dacă avem într-adevăr un gând ușor de controlat, în care nu se poate afla nimic altceva decât ceea ce viețuim în gânduri.

Dacă pregătim astfel meditația, atunci toată lumea dorește să spună: Tu ești prizonierul unei autosugestii sau ceva asernănător – acesta este, firește, un lucru fără sens. Singurul lucru important este să reușim să avem un gând ușor de controlat sau care să acționeze cumva în noi printr-un impuls subconștient. Acum depinde, firește – eu am spus adesea aceasta –, ce fel de aptitudini are omul; la unul durează mai mult la altul mai puțin. Printr-o asemenea concentrare, omul ajunge să-și întărească viața sufletească, în măsura în care este viață sufletească gânditoare, să și-o fortifice în sine. Iar rezultatul devine după câțiva timp acela că omul nu-și viețuiește gândirea ca în conștiința obișnuită. În conștiința obișnuită, omul își viețuiește gândurile, astfel încât ele se află neputincioase. Ele nu sunt decât gânduri. Printr-o astfel de concentrare, omul ajunge să viețuiască gândurile într-adevăr ca pe o ființă interioară, la fel cum el viețuiește încordarea mușchiului său, la fel cum viețuiește întinderea brațului pentru a apuca un obiect. Gândirea devine în el o realitate. El viețuiește, pe măsură ce se formează, tot mai mult un *al doilea om* în sine, despre care nu știa nimic înainte.

Și atunci începe pentru om momentul în care își spune: Da, eu sunt cel care se poate contempla mai întâi din afară, la fel cum se contemplă lucrurile naturii. Eu simt în interior, foarte întunecat, încordările mușchilor mei, însă nu știu, de fapt, cum țâșnesc gândurile mele în aceste încordări ale mușchilor. Însă dacă omul își fortifică gândirea așa cum am descris, atunci el simte oarecum că în ființa lui curge, se revarsă, pulsează gândirea fortificată. El simte în sine un al doilea om. Dar aceasta este mai întâi o desemnare abstractă. Esențialul este că, în momentul în care omul simte în sine acest al doilea om, încep să-l intereseze lucrurile din afara pământescului, așa cum l-au interesat înainte doar lucrurile pământești. În momentul în care simțiți cum gândul

devine viață interioară, când îl simțiți curgând precum curenții respirației, dacă sunteți atenți la ei, în acel moment simțiți ceva nou lângă întregul dumneavoastră omenesc. La început, de exemplu, dumneavoastră simțiți: Eu stau pe picioarele mele. Acolo jos este solul. Solul mă ține. Dacă el nu ar fi acolo și Pământul nu mi-ar oferi solul, eu ar trebui să mă scufund în adânc. Eu stau pe ceva.

Apoi, după ce v-ați fortificat gândirea în sine, după ce îl simțiți pe cel de-al doilea om în sinea dumneavoastră, atunci vine momentul când vă interesați în mod deosebit de acest al doilea om, ceea ce vă înconjoară pământește nu vă mai interesează așa mult ca înainte. Nu ca și când omul ar deveni un visător, un fantast. Nu ajungi la așa ceva, dacă avansezi într-un mod interior clar și onest la astfel de trepte ale cunoașterii. Poți reveni foarte bine, cu toată experiența de viață, în cadrul vieții obișnuite. Nu devii un fantast care spune: Ah, eu am învățat să cunosc lumea spirituală, cea pământească este de valoare inferioară, neesențială, eu mă îndeletnicesc acum mai mult cu lumea spirituală. Urmând o adevărată cale spirituală nu devii așa, ci înveți să prețuiești viața exterioară, când revii la ea. Iar momentele când omul iese din aceasta în modul descris, și când interesul se fixează pe al doilea om pe care l-a descoperit în sine, acele momente nu pot fi păstrate oricum, timp îndelungat, căci ele sunt păstrate în onestitate interioară; pentru aceasta este necesară o forță puternică, iar omul poate menține această forță, doar un anumit timp, care în general nu este foarte îndelungat.

Însă această îndreptare a interesului către cel de-al doilea om este legată de faptul că ambianța spațială a Pământului începe să devină pentru om tot atât de plină de însemnătate cât este în mod obișnuit ceea ce se află jos, pe Pământ. Se știe că suprafața Pământului îl ține pe om. Se știe că Pământul dă omului, din diversele regnuri ale naturii, substanțele pe care trebuie să le mănânce, cu aceasta corpul menținându-și însuflețirea de care are nevoie, prin hrănire. Se știe cum, pe această cale, omul are legătură cu natura pământească. Așa cum omul trebuie să meargă în grădină pentru a-și culege de acolo câteva căpățâni de varză, pentru a le găti apoi, pentru a le mânca, așa cum, așadar, este de trebuință ceea ce se găsește afară, în grădină, așa cum aceasta are o legătură cu ceea ce există mai întâi, drept om fizic, tot astfel învață omul acum să cunoască ce este strălucirea Soarelui, ce este lumina Lunii, ce este sclipirea stelelor în jurul Pământului. Iar omul obține, treptat, posibilitatea de a gândi asupra a ceea ce se află spațial în jurul Pământului, așa cum înainte a gândit referitor la corpul său fizic, cu privire la ambianța sa fizică pământească.

Și omul își spune: Ceea ce porți tu aici în tine drept mușchi, drept oase, drept plămâni, drept ficat etc., aceasta are legătură cu căpățâna de varză sau cu fazanul etc. care se găsesc acolo, afară, în lume. Ceea ce însă tu porți acum în tine drept al doilea om, ceea ce ți-ai conștientizat prin fortificarea gândirii tale, aceasta are legătură cu Soarele și Luna, cu întreaga sclipire a stelelor, are legătură cu ambianța spațială a Pământului. Omul devine familiarizat, de fapt, mai familiarizat cu ambianța spațială a Pământului

decât era familiarizat ca om obișnuit cu ambianța pământească, dacă el nu cumva este chiar igienist alimentar sau ceva asemănător. Omul obține, într-adevăr, o a doua, înainte de toate, a doua lume spațială. Omul învață să se evalueze ca locuitor al lumii stelare, tot așa cum înainte s-a evaluat ca locuitor al Pământului. Mai înainte el nu s-a evaluat ca locuitor al lumii stelare, căci știința care nu merge până la fortificarea gândirii nu izbutește să aducă omului conștiința că el, ca un al doilea om, are o asemenea legătură cu ambianța spațială a Pământului cum are ca om fizic cu Pământul fizic. Știința nu cunoaște aceasta. Ea calculează, dar ceea ce dezvăluie calculul astrofizicii etc. oferă doar lucruri care pe om de fapt nu-l interesează, care satisfac cel mult setea sa de a cunoaște. Căci, în definitiv, ce importanță are pentru om ceea ce viețuiește el interior, dacă știe cum își poate imagina – că de potrivit tot nu se potrivește –, cum o poate face acum, că nebuloasa spirală din constelația „Câinele de vânătoare“ a luat naștere sau evoluează încă și astăzi în formarea sa. Aceasta nu-l interesează pe om. Omul se raportează la lumea stelară, la fel cum s-ar raporta la lumea pământească o ființă oarecare fără corp, care ar veni de undeva și ar zăbovi pe Pământ, care nu ar necesita asimilarea nici unui aliment etc., care nu ar avea nevoie nici de Pământ ca să locuiască pe el etc. Însă, în realitate, omul devine dintr-un simplu cetățean al Pământului un cetățean al Cosmosului, dacă își fortifică gândirea în acest fel.

Iar acum ia naștere un conținut foarte precis al conștiinței. Ia ființă conținutul de conștiință; acesta poate fi caracterizat în următorul mod. Noi spunem: Faptul că cerealele, căpășunile de varză există, aceasta este bine pentru noi, ele ne construiesc corpul fizic, dacă îmi este îngăduit să folosesc această expresie care nu este tocmai corectă, potrivit concepției generale triviale că ele ne construiesc corpul fizic. Și eu constat o anumită legătură între ceea ce se află acolo afară în diversele regnuri ale naturii și corpul meu fizic.

Dar, cu gândirea fortificată, eu încep să constat tot o astfel de relație între cel de-al doilea om care trăiește în mine și ceea ce ne înconjoară în spațiul extrapământesc. În cele din urmă îmi spun: Dacă ies afară noaptea și mă folosesc numai de ochii mei obișnuiți, nu văd nimic. Dacă ies afară ziua, lumina Soarelui cea extrapământescă îmi face vizibile toate lucrurile. La început eu nu știu nimic. Dacă mă limitez doar la Pământ, atunci știu: aici este o căpășună de varză, acolo este un cristal de cuarț. Eu le văd pe amândouă prin intermediul luminii solare, dar pe Pământ mă interesează numai deosebirea dintre căpășuna de varză și cristalul de cuarț.

Acum încep să știu: eu însumi sunt făcut ca al doilea om, din ceea ce îmi face vizibile căpășuna de varză și cristalul de cuarț. Acesta este un salt foarte important pe care îl face omul în conștiința sa. Este o metamorfoză completă a conștiinței. Și de aici înainte omul începe să-și spună: Dacă stai pe Pământ, vezi fizicul care are legătură cu corpul tău fizic; dacă îți fortifici gândirea, la fel cum înainte pentru tine fizicul

Pământului era o lume care te interesa, tot așa ajunge existența spațială extrapământescă o lume care te interesează, și anume pe tine și pe omul pe care l-ai descoperit în tine, apoi, așa cum îi atribui lumii fizice originea corpului tău fizic, vei atribui eterului cosmic prin ale cărui activități ajung vizibile lucrurile pământești o a doua existență. Iar tu vorbești acum din experiența ta astfel, încât spui că ai corpul tău fizic și că ai *corpul* tău *eteric*. Nu face, firește, conținutul unei cunoașteri dacă omul doar sistematizează și gândește că el este constituit din diverse mădulare, ci reprezintă o adevărată înțelegere numai dacă cuprinzi întreaga metamorfoză a conștiinței, care ia naștere prin aceea că omul descoperă în sine într-adevăr un al doilea om.

Eu întind brațul meu fizic, iar mâna mea fizică cuprinde un obiect. Simt oarecum curentul care apucă aici. Prin această fortificare a gândului se simte cum acesta, mobil în sine, produce în om și un fel de pipăire, un fel de pipăire care trăiește acum, de asemenea; într-un organism, în organismul eteric, în organismul suprasenzorial delicat care se află și el aici la fel ca organismul fizic, care nu are însă legătură cu *pământescul*, ci cu *extrapământescul*.

Acum vine momentul când ești obligat să mai cobori o treaptă, întrucât mai întâi, printr-o astfel de gândire imaginativă, în modul cum am descris eu, se ajunge deja până la a simți în sine această pipăire interioară a celui de-al doilea om, se ajunge, de asemenea, și până la a vedea aceasta în legătură cu întinderile eterului cosmic, dar dumneavoastră nu trebuie să vă reprezentați sub aceste cuvinte decât cele despre care eu tocmai am vorbit, neluând de nicăieri un alt conținut pentru aceasta. Însă pentru a trece mai departe ești obligat acum să revii la conștiința obișnuită.

Așadar, vedeți dumneavoastră, este necesar, dacă gândim la corpul fizic al omului în modul în care tocmai l-am descris acum, să ne întrebăm: Cum se situează de fapt acest corp fizic al omului față de ambianță? El se situează, fără îndoială, într-o anumită relație cu ambianța Pământului fizic, dar cum?

Dacă luăm în considerare cadavrul – el este și o imagine exactă a omului fizic din timpul vieții –, da, atunci vedem în contururi precise ficatul, splina, rinichiul, inima, plămânul, oasele, mușchii, fibrele nervilor. Acestea pot fi desenate, ele au contururi precise. Prin aceasta este asemănător solidelor, asemănător celor ce apar în forme fixe. Însă cu această conturare în organismul uman lucrurile se prezintă astfel. Nu există nimic mai amăgitor decât acele manuale care tratează astăzi despre anatomie sau fiziologie, căci oamenii ajung la convingerea: aici este un ficat, aceasta este inima etc., ei văd toate acestea în contururi precise și își imaginează că aceste contururi sunt esențiale. Omul își imaginează organismul său ca un conglomerat de lucruri solide. El nu este deloc așa, cel mult 10% din organismul omului este constituit din lucruri solide, restul de 90% nu sunt solide, ci sunt lichide sau chiar gazoase. Omul este cel puțin 90% apă, când este viu, astfel încât se poate spune: Omul aparține, potrivit corpului său

fizic, Pământului solid, ceea ce în special gânditorii mai vechi au numit Pământ. Apoi începe ceea ce este lichid în om, iar în știința exterioară, de asemenea, nu se va ajunge la o concepție justă despre om mai înainte de a se distinge omul solid în sine și apoi omul lichid, această unduire și mișcare interioară în care aceasta există într-adevăr ca într-o mică mare.

Însă Pământul are o influență propriu-zisă asupra omului numai cu privire la ceea ce este solid în el. Căci și afară, în natură, dumneavoastră puteți vedea cum acolo unde începe starea lichidă apare îndată o forță de modelare care acționează cu o foarte mare uniformitate.

Dacă luați în considerare tot lichidul Pământului nostru, apa lui, atunci aceasta este o picătură mare. Dacă apa se poate modela liber, atunci ea ajunge sub formă de picătură. Pretutindeni, starea lichidă ajunge sub formă de picătură.

Ceea ce este pământ, solid, noi zicem astăzi că apare în forme precise care se pot recunoaște ca forme aparte. Starea lichidă are întotdeauna năzuința de a ajunge sub formă de picătură, de a lua formă de sferă.

Cum vine asta? Dacă dumneavoastră studiați picătura, fie că e mică, fie că e mare ca Pământul, veți putea spune că ea este imaginea întregului Univers. Această afirmație este desigur falsă conform concepțiilor actuale obișnuite, însă este corectă conform punctului de vedere (vom vedea în viitor cum este justificat acest punct de vedere) că Universul ne apare ca o sferă goală în care privim.

Orice picătură, fie că este mică sau mare, ne apare ca o reflectare a însuși Universului. Dacă dumneavoastră luați în considerare picătura de ploaie sau dacă luați în considerare toate apele Pământului, atunci vedeți la suprafață o imagine a Universului. De îndată ce se intră în starea lichidă nu se mai poate explica această stare prin intermediul forțelor pământești. Dacă veți face eforturi nesfârșite sau veți vrea să explicați cu conștiința forma sferică a apelor Pământului, din forțele pământești însele, atunci veți afla cât de zadarnice sunt aceste eforturi. Prin forța de atracție pământească etc. nu se explică forma sferică a apelor Pământului. Forma sferică a apelor Pământului nu se explică prin forța de atracție, ci prin apăsare din afară. Ajungem până la a înțelege, și în natura exterioară, că pentru explicarea stării lichide trebuie să ieșim din sfera pământescului. Și, prin aceasta, ajungem la înțelegerea felului cum se prezintă situația în cazul omului.

Atâta timp cât rămâneți la ceea ce este solid în om, puteți rămâne la pământesc dacă vreți să înțelegeți forma sa. În momentul când vă apropiați de ceea ce este lichid în el, aveți nevoie de cel de-al *doilea* om activ, la care ajungeți prin gândirea fortificată.

Acum revenim la pământesc. Noi aflăm solidul în om. Explicăm aceasta cu gândurile noastre obișnuite. Nu putem înțelege, potrivit formei sale, ceea ce este lichid în om dacă nu gândim activ în el pe acest al doilea om, pe care îl simțim, în gândirea fortificată din noi înșine, drept corpul eteric al omului.

Atunci putem spune: Omul fizic acționează în solid, omul eteric acționează în lichid. Omul eteric este prin aceasta încă ceva independent, firește; însă, pentru a acționa, mediul său este lichidul.

Iar acum să mergem mai departe. Gândiți-vă că am ajuns, într-adevăr, atât de departe încât viețuim interior această gândire fortificată, deci viețuim omul eteric, acest al doilea om; aceasta presupune că noi dezvoltăm o impulsivitate interioară puternică.

Dumneavoastră știți, desigur, că dacă faci un mic efort poți să-ți permiți nu numai să-ți impulsionezi gândirea, ci chiar să-ți interzici gândurile. Poți înceta de a gândi. De aceasta se îngrijește organizarea fizică. Dacă omul este obosit și adoarme, el încetează să gândească. Acum, este mai greu să stingă din nou în mod voit ceea ce a transpus omul în sine, cu tot efortul, această gândire fortificată, rezultatul meditației. Un gând neputincios, obișnuit, este relativ ușor de stins. Omul rămâne atașat și mai mult, în mod interior-sufletesc, de ceea ce a dezvoltat acolo în sine printr-o gândire fortificată. El trebuie să poată dobândi o forță mai mare, pentru a putea din nou elimina aceasta. Atunci însă, intervine ceva deosebit.

Dacă dețineți gândirea obișnuită, da, aceasta este stimulată de ambianță sau de amintirile despre ambianță. Dacă parcurgeți un drum oarecare de gândire, atunci mai există și lumea. Dacă adormiți, atunci ea este de asemenea încă aici. Însă dumneavoastră tocmai v-ați înălțat din această lume a vizibilității în gândirea fortificată. V-ați pus în legătură cu ambianța spațială extrapământescă. Dumneavoastră vă priviți acum în relație cu stelele, la fel cum mai înainte v-ați privit în relație cu regnurile naturii din jur. V-ați pus în relație cu toate acestea. Acum puteți reprima toate acestea. Dar, în timp ce le reprimați nici lumea exterioară nu este aici, întrucât dumneavoastră tocmai v-ați îndreptat interesul spre această conștiință fortificată. Atunci, lumea exterioară nu este aici. Dumneavoastră ajungeți la ceea ce se poate numi *conștiință vidă*. Conștiința obișnuită cunoaște vidul conștiinței doar în somn; atunci, însă, este inconștiință.

Aceasta este ce a atins omul acum: a rămâne pe deplin conștient, a nu avea nici o impresie senzorială exterioară, și, cu toate acestea, a nu adormi, doar a veghea. Dar omul nu rămâne doar treaz. Acum, dacă el opune conștiința goală indefinitului, nedefinitului în general, pătrunde înăuntru, în lumea spirituală propriu-zisă. El spune: Aceasta vine aici. În timp ce mai înainte a privit numai în afară, în ambianța fizică extrapământescă care este de fapt ambianța eterică, în timp ce omul a privit spațialul,

acum pătrunde înăuntru, ca din depărtări nedefinite, prin Cosmos, din toate părțile, ceva nou, spiritualul popriu-zis. Spiritualul vine înăuntru de la capătul lumii, abia după ce omul a parcurs acest drum, pe care l-am descris.

Iar acum se adaugă la metamorfoza de mai înainte a conștiinței o a treia metamorfoză. Omul își spune: Tu porți corpul tău fizic și corpul tău eteric pe care l-ai cuprins în gândirea fortificată, și porți încă ceva (eu vorbesc din lumea aparenței, noi vom vedea în zilele următoare în ce măsură este întemeiat să vorbim, în timp ce se spune despre eteric: El a venit din această lume a spațialului, însă ceea ce este afară vine înăuntru din nedefinit, omul pierde conștiința că aceasta vine din spațial) ce te pătrunde ca un al treilea om. Acesta se apropie prin eterul Cosmosului, îl pătrunde pe om ca un al treilea om. Iar omul începe să vorbească din experiență, pe drept cuvânt, despre aceasta: a existat primul om, omul fizic; al doilea om, omul eteric; al treilea om, omul astral (nu vă poticniți de cuvinte, știți că nu trebuie s-o faceți). Omul poartă în sine omul astral, al treilea om. Acesta vine din spiritual, nu numai din eteric. Omul poate vorbi despre corpul astral, despre omul astral.

Și acum să continuăm. Eu vreau numai să amintesc aceasta în încheiere, pentru a continua mâine. Acum omul își zice: Eu inspir, eu îmi folosesc respirația la organizarea mea internă, eu expir – este adevărat că ceea ce își reprezintă lumea ca un amestec, un amestec de oxigen și azot, vine și pleacă?

Vedeți dumneavoastră, ceea ce aici vine și pleacă este alcătuit, conform concepțiilor civilizației actuale, din oxigen și azot fizic și alte câteva componente. Însă cel care, pe baza conștiinței vide, ajunge să viețuiască această apropiere a spiritualului prin intermediul eterului, acela viețuiește, în inspirație, ceea ce nu este creat numai din eter, ci și din ceva din afara eterului, din spiritual. Iar omul se deprinde să recunoască treptat, în procesul respirației, o influență spirituală. El învață să recunoască, să spună: Tu ai un corp fizic. Acesta intervine în solid; acesta este mediul său. Tu ai corpul tău eteric. Acesta intervine în lichid. Prin faptul că tu ești un om care nu este doar omul solid, omul lichid, ci porți în tine și omul din aer, ceea ce este gazos, poate interveni cel de-al treilea, omul astral. Prin această substanțialitate de pe Pământ, prin gazos, intervine omul astral.

Niciodată nu se înțelege cu gândirea obișnuită ceea ce este organizarea lichidă în om, care are în sine o viață regulată, însă o viață neîncetat variabilă, neîncetat fluctuantă; ceea ce este omul lichid este înțeles numai cu gândirea fortificată; cu gândirea obișnuită înțelegem omul conturat. Și pentru că anatomia și fiziologia noastră țin seama doar de omul obișnuit, atunci ele înseamnă zece procente din om. Dar ceea ce este omul ca om lichid este într-o mișcare neîncetată, nu indică niciodată un contur stabil. Aici este așa, acolo altfel, aici este lung, acolo scurt. Ceea ce este în mișcare neîncetată nu cuprindeți cu noțiuni conturate, calculate, cuprindeți cu noțiuni care sunt mobile în

sine, sunt imagini. Omul eteric din omul lichid îl cuprindeți în imagini. Iar pe cel de-al treilea om, omul astral, care acționează în omul gazos, pe el îl înțelegeți doar dacă îl cuprindeți nu numai în imagini, ci dacă îl cuprindeți și într-un alt mod. Dacă avansați în meditația dumneavoastră, mereu mai departe – iar eu descriu prin aceasta procesul de meditație occidental –, atunci observați, dintr-un anumit punct al exercițiului dumneavoastră, că respirația devine ceva perceptibil muzical. Vă trăiți respirația ca muzică interioară. Dumneavoastră vă viețuiți ca întrețesuți și străbătuți de muzică interioară. Pe cel de-al treilea om, care fizic este omul de aer, spiritual este omul astral, îl viețuiți drept muzicalitate interioară. Dumneavoastră cuprindeți aici respirația.

Gânditorul oriental a făcut aceasta direct, în timp ce s-a concentrat asupra respirației, și-a făcut respirația neregulată pentru a observa modul în care aceasta trăiește și urzește în om. Astfel el s-a antrenat pentru a ajunge direct la cuprinderea celui de-al treilea om.

În acest fel ajungem la ceea ce este acest al treilea om și putem spune: Printr-o aprofundare a înțelegerii, printr-o fortificare a înțelegerii, ajungem până la a distinge la om mai întâi corpul fizic care trăiește în forme solide pe Pământ și se află de asemenea în legătură cu regnurile pământești, apoi omul lichid, în care trăiește însă întotdeauna un eteric mobil care poate fi priceput doar în imagini, însă în imagini care sunt mobile, plastică mobilă; de asemenea, pe cel de-al treilea om, cel astral, care-și are imaginea sa fizică în tot ceea ce face curentul de inspirație. Acest curent intră, cuprinde organizarea internă, se răspândește, lucrează, se transformă, se revarsă din nou afară. Este o dezvoltare minunată care nu se poate desena. Cel mult simbolic, dar în realitate nu. La fel de puțin puteți dumneavoastră schița aceasta cum puteți desena sunetele unei viori. În mod simbolic puteți, dar trebuie să îndreptați spre aceasta auzul muzical pentru ca să ascultați interior. Nu ascultarea sonoră exterioară, ci ascultarea muzicală interioară trebuie s-o dirijați. Trebuie să auziți interior urzirea respirației. Trebuie să auziți interior corpul astral al omului. Acesta este cel de-al treilea om. Este acel om pe care noi îl înțelegem dacă avansăm la conștiința vidă și această conștiință vidă o lăsăm să se umple cu ceea ce ne este inspirat.

Așadar, limbajul este într-adevăr mai inteligent decât sunt oamenii, întrucât limbajul vine din lumi vechi. Faptul că omul a numit cândva respirația inspirație are temeiul său adânc, așa cum, în general, cuvintele limbii noastre spun mult mai mult decât simțim astăzi când vorbim despre conștiința noastră abstractă.

Acestea sunt lucrurile care ne-au putut conduce mai întâi la cele trei mădulare ale naturii umane, la corpul fizic, la corpul eteric, la corpul astral, care se manifestă prin omul de aer, omul lichid, omul solid, care își au contraimaginile lor fizice în formațiunile omului solid, în configurațiile schimbătoare ale omului lichid, în ceea ce străbate omul ca o muzică interioară ce poate fi viețuită în simțire. Cea mai frumoasă

imagine a acestei muzici interioare este sistemul nervos. Acesta este construit mai întâi din corpul astral. din muzica interioară. De unde sistemul nervos prezintă această formă deosebită: măduva spinării, la care se articulează diversele fibre. Toate acestea oferă împreună o structură muzicală minunată, care acționează neîncetat în om, acționează în sus, spre cap.

O înțelepciune străveche ce era încă vie în lumea elenă simțea în interiorul omului acest instrument minunat care există aici, căci prin măduva spinării pătrunde în sus aerul inspirat. Aerul pe care-l inspirăm intră în canalul măduvei spinării, se ridică spre creier. Această muzică este realizată efectiv, numai că rămâne necunoscută omului. El găsește doar ceea ce se ridică sus, în conștiință. Acolo este lira lui Apollo, acest instrument muzical interior pe care l-a recunoscut înțelepciunea instinctivă din om. Eu am atras atenția mai înainte asupra acestor lucruri, însă am vrut să fac acum un rezumat despre ceea ce a fost dezvoltat în decursul a douăzeci și unu de ani în interiorul Societății noastre.

Măine voi trece mai departe, la cel de al patrulea mădular al naturii umane, al organizației Eului propriu-zis, pentru a arăta apoi cum se leagă aceste diferite mădulare ale naturii umane cu viața omului pe Pământ și cu așa-numita viață veșnică supra sau extraterestră.

CONFERINȚA a V-a

IUBIREA CA FORȚĂ DE CUNOAȘTERE. ORGANIZAREA-EU A OMULUI

Am arătat cum este constituit omul, din corp fizic, corp eteric, corp astral, și cum se poate ajunge, printr-un anumit exercițiu al propriilor forțe de cunoaștere, al forțelor simțirii și ale voinței, până acolo încât să se obțină o înțelegere profundă a acestei alcătuirii a omului. Această alcătuire, pe care o descoperim la om, o găsim și în lumea exterioară. Trebuie doar să ne fie clar că este o diferență considerabilă între ceea ce

găsim în lumea din afara omului, deci în lumea extraumană, și în lumea interioară a omului însuși.

Dacă noi contemplăm lumea fizic, și o putem contempla propriu-zis numai în legătură cu existența solidă, pământească, ajungem să distingem diversele substanțe. Nu este necesar să intru în detalii. Dumneavoastră știți, desigur, că dacă vine anatomistul și examinează ce a mai rămas din omul viu, după ce acesta a trecut prin poarta morții, cadavrul, el nu are nevoie (cel puțin crede că nu are nevoie, și până la o anumită limită are dreptul să creadă așa) să gândească la altceva decât la substanțele pământești pe care le găsește și în existența extraumană. El examinează ceea ce se găsește în existența extraumană ca săruri, ca acizi, ca alte substanțe compuse sau simple, examinează apoi ceea ce conține organismul uman. Și nu consideră necesar să-și lărgească cunoștințele sale fizice, cunoștințele sale chimice.

Deosebirea iese în evidență numai dacă omul contemplă lucrurile mai mult în general, dacă devine atent tocmai la ceea ce eu am accentuat cu multă insistență: că acest organism omenesc, în sinteza sa completă, ca totalitate, nu poate fi menținut ca întreg de către natura extraomenească, ci este supus distrugerii. Astfel încât noi putem spune: În fizicul solid, pământesc, noi nu găsim o deosebire foarte mare în primul rând între ceea ce este extraomenesc și ceea ce este intraomenesc. Deosebirea mai mare noi trebuie să o recunoaștem însă în ceea ce este eteric.

Eu v-am atras atenția, după aceea, cum privește etericul propriu-zis în jos, spre noi, din lumea extrapământească și cum din eteric totul, fie că este o picătură mare sau mică, este făcut rotund, este făcut sferic. Iar această tendință, de a plăsmui sfericul din forțele de legătură ale etericului, se extinde și asupra corpului eteric al omului. De fapt, în ceea ce privește corpul nostru eteric, avem de luptat neîncetat – desigur că toate acestea se petrec în subconștient – pentru a învinge forma sferică. Corpul eteric uman, așa cum este el acum, este bine adaptat în forma sa, în configurația sa corpului fizic uman. El nu are limite prea consistente, el este mobil în sine; însă noi putem deosebi în el și o regiune a capului, o regiune a trunchiului, vag regiunea membrilor; acolo corpul eteric se estompează. Astfel, dacă noi mișcăm un braț, corpul eteric, care se adaptează de obicei formei organismului omenesc, iese numai puțin deasupra, în timp ce brațul se separă în jos. Acest corp eteric are însă în Univers, în Cosmosul propriu-zis, tendința de a primi formă sferică. Împotriva acestei forme sferice trebuie să lupte tocmai ceea ce există în om ca ființă superioară, omul astral și omul-eu. Această ființă modelează în afară, din forma sferică, această formă care se adaptează configurației umane. Astfel încât noi putem spune: Omul se situează, ca om eteric, în lumea eterică generală în așa fel încât el reunește în sine o formă specifică din eteric, în timp ce, de jur împrejur, tot etericul tinde, în măsura în care intră în discuție configurația, să plăsmuiască sfericul din lichid. La om lichidul devine, dacă mă pot exprima astfel, chiar antropomorf, însă

aceasta prin forțe interioare. Aici, forțele interioare lucrează împotriva forțelor exterioare cosmice.

Această activitate este și mai viguroasă la omul astral. Astralul se revarsă în interior ca din nedefinit, cum v-am arătat ieri. Iar acest astral acționează în existența pământească extraumană, revărsându-se spre interior, astfel încât el fortifică din Pământ, în afară, forma plantelor, care arată mai clar acest efect al astralului. Căci forțele astrale sunt, desigur, cele care extrag plantele din Pământ. Plantele însele au doar un corp eteric; însă forțele astrale sunt cele care le extrag din Pământ. La om, corpul astral este extraordinar de complicat, și omul îl percepe într-adevăr cum l-am descris eu ieri, ca o muzicalitate interioară, ca o viață învârtită, ca o viață țesătoare, ca o mobilitate interioară și tot ceea ce, dacă mă pot exprima astfel, este muzică simțită, percepută; în același timp omul găsește tot astralul celălalt, din afară, năvălind radial. Iar toată această năvălire radială este trasformată în forma astrală omenească. În acest caz, ies la iveală lucruri complicate.

Să spunem, de exemplu, că ar năvăli ceva de natură astrală din această parte; natura umană modelează acest astral în cele mai diverse forme, pentru a-l obliga să-l servească și pentru a-l încorpora, astfel încât omul își obține prin constrângere corpul său astral din forțele astrale care năvălesc radial, am putea spune, în existența sa proprie interioară.

Așadar, vedeți dumneavoastră, se poate spune: Dacă omul își întoarce privirea cu acuitate crescută sufletesc-spirituală în afară, spre Cosmos, atunci primește deja concepția etericului și de asemenea impresia că etericul este ceea ce face ca noi să tindem a ne îndepărta de Pământ; în timp ce noi suntem ținuți împreună cu Pământul prin atracția lui gravitațională, tindem a ne îndepărta prin intermediul etericului. În tendința de îndepărtare este de fapt etericul. Dumneavoastră aveți nevoie, pe lângă aceasta, să gândiți următorul lucru: creierul uman cântărește aproximativ 1 500 de grame. O cantitate care cântărește 1 500 de grame, care ar apăsa pe vasele sangvine subțiri aflate sub creier, le-ar strivi complet. Dacă creierul nostru ar cântări, într-adevăr, 1 500 de grame în omul viu, nu am putea avea, firește, vasele sangvine care se află sub creier. Însă în interiorul omului viu creierul cântărește cel mult 20 de grame. Creierul devine mult mai ușor, pentru că el înoată în lichidul cerebral și, din cauza greutateii apei dezlocuite, devine ușor, nemaipomenit de ușor; astfel acționează creierul de fapt, tinzând să se îndepărteze de om. Iar în această tendință de îndepărtare acționează etericul. Astfel încât se poate spune: Tocmai la creier se manifestă extrem de pregnant ceea ce există în cazul de față.

Creierul dumneavoastră înoată în lichidul cerebral. Prin aceasta masa lui se reduce de la 1 500 de grame la numai circa 20 de grame. Deci creierul nostru cântărește numai circa 20 de grame, participă așadar cu o masă extraordinar de mică la corporalitatea

noastră fizică. În acest caz, etericul găsește nemaipomenit de multe posibilități de a acționa în sus. Greutatea acționează în jos, însă ea este anulată. În lichidul cerebral se dezvoltă în special totalitatea forțelor eterice care ne îndepărtează de Pământ. Dacă am fi obligați să purtăm corpul nostru fizic cu toate forțele sale de greutate, am avea un sac de cărat. Însă fiecare corpuscul de sânge înoată, pierde din greutatea sa.

Este o cunoaștere veche această pierdere de greutate în lichid. Dumneavoastră știți că a fost atribuită lui Arhimede în antichitate. El s-a scăldat o dată și a observat, pe când întindea piciorul afară din apă, cu cât este mai greu decât atunci când îl ținea în apă, și atunci a strigat: Am aflat! Evrika. Am aflat! Și anume, că în lichid orice corp devine mai ușor cu o greutate egală cu aceea a masei de lichid pe care o dezlocuiește. Dacă dumneavoastră vă reprezentați, așadar, pe Arhimede în apa de baie, și apoi acel picior format din apă, piciorul fizic va fi cu atât mai ușor în apă cu cât cântărește acest picior de apă. Cu atât va fi el mai ușor în apă. Tot astfel devine creierul nostru în lichidul cerebral mai ușor cu greutatea lichidului cefalorahidian care corespunde mărimii creierului, a creierului fizic. Aceasta înseamnă că greutatea este redusă de la 1 500 de grame la 20 de grame. Aceasta se numește în fizică forță ascensională. Deci, în această tendință de îndepărtare prin lichid acționează etericul, în timp ce astralul este stimulat în primul rând prin respirație, prin care aerul intră în organismul uman. Și, în timp ce aerul trece pe drumul său prin om și ajunge într-o stare nemaipomenit de fin pulverizată în cap, în această dispersie a aerului, organizare a aerului, acționează astralul.

Astfel se poate vedea efectiv fizicul în substanță, în substanța solidă, pământoasă; în lichid, și anume în felul în care se desfășoară acțiunea sa în om, se poate vedea etericul, iar în ceea ce este aer, astralul.

Tragedia materialismului constă în faptul că el nu știe nimic despre materie, cum acționează ea în realitate în diversele domenii ale existenței. Acesta este chiar un lucru uimitor, că materialismul este atât de neștiutor în ceea ce privește materia. Materialismul nu știe absolut nimic despre acțiunea materiei, pentru că despre aceasta se află doar dacă se ia în considerare spiritualitatea activă din materie, spiritualitate care reprezintă forțe.

Și așa este: dacă se avansează prin meditație către cunoașterea imaginativă, despre care v-am vorbit deja, atunci în orice urzire a apei pe Pământ se găsește concomitent etericul. Înaintea unei cunoașteri autentice, este o naivitate a crede că, în tot ceea ce urzește acolo – dacă luați în considerare oceanul, apa curgătoare, cețurile ascendente, picăturile de apă descendente, norii în formare, dacă luați în considerare toate acestea împreună –, față de o cunoaștere autentică, este conținut doar ceea ce știe fizicianul și chimistul despre apă. Căci, în tot ceea ce există acolo afară în picătura imensă a Pământului de apă, în ceea ce urcă neîncetat în formă de ceață, formează nori, coboară

în ceață și ploaie, în ceea ce se produce de obicei pe Pământ prin intermediul apei – apa are o nemaipomenită eficacitate în formarea diverselor structuri pământești –, în toate acestea acționează curenții eterici, urzirea eterului care se descoperă omului, dacă și-a fortificat gândirea așa cum am explicat eu: în imagini. Pretutindeni, în fundalul acestei urziri de apă, se află urzirea imaginațiunii, imaginațiunea cosmică, și oarecum venind mai de departe în această imaginațiune cosmică, pretutindeni se află armonia sferelor cosmice astrale.

Însă la om toate aceste corelații se găsesc complet altfel decât în afara. Dacă se privește în extraomenesc în felul în care v-am arătat eu, se află mai întâi lumea construită din fizic, fixată nemijlocit de Pământ; din eteric, care umple Cosmosul; din astral, care năvălește în mod real. Astfel încât nu există doar o urzire abstractă universală, ci aici intră ființe, ființe care sunt sufletesc-spirituale, așa cum și omul este sufletesc-spiritual în corpul său. Aceasta se vede.

Dacă se privește apoi din nou spre om, se află și în el, corespunzător cu ceea ce este în afară eteric, corpul eteric. Însă acest corp eteric nu se arată astfel încât dumneavoastră să puteți spune: *Aici* este omul fizic, apoi *acesta* este corpul eteric... Desigur, se poate desena astfel, dar este reținut doar un fragment. Dumneavoastră nu vedeți niciodată doar corpul eteric actual, ci, dacă priviți corpul eteric al unui om, vedeți acest fragment, care se poate desena, învecinat cu ceea ce îl precede. Vedeți întotdeauna corpul eteric în întregul său, până la naștere. Durata vieții pământești este o unitate. Dumneavoastră nu puteți vedea, dacă aveți în față un om de douăzeci de ani, doar corpul eteric de douăzeci de ani, ci percepeți tot ce s-a petrecut în corpul eteric până la naștere și încă puțin dincolo de aceasta. În acest caz, *timpul devine efectiv spațiu*. Dacă priviți o alee în depărtare... copacii parcă se apropie unul de altul, văzuți în perspectivă... Dumneavoastră priviți așadar în interiorul spațiului din toată aleea. Tot astfel contemplați corpul eteric, cum este el în prezent, însă priviți în urmă întreaga plăsmuire, care este o plăsmuire temporală. Corpul eteric este un organism temporal. Corpul fizic este un organism spațial. Corpul fizic este acum izolat. Corpul eteric este întotdeauna prezent ca întreg corespunzător duratei de viață scurse în timpul acestei existențe. Aceasta este o unitate. De aceea dumneavoastră ați putea de fapt desena sau picta corpul eteric numai dacă ați putea picta imaginea mișcării; ar trebui să pictați însă cu o viteză mare. Ce se desenează sau se pictează ca și configurație momentană este numai o secțiune care se situează față de întreg corpul eteric la fel ca atunci când tăiați tulpina unui copac și apoi desenați ce vedeți în secțiune. Dacă desenați într-o schemă corpul eteric este doar o secțiune a acestuia, căci corpul eteric complet este o desfășurare temporală. Prin faptul că se cuprinde cu privirea această desfășurare temporală se ajunge chiar și puțin dincolo de naștere, ba chiar dincolo de concepție, până la un punct în care se vede cum a coborât omul din existența sa preterestră în această viață pământească actuală, și, ca ultimul lucru prin care el a trecut, înainte de a

fi conceput de către părinți, a atras substanțialitate din eterul cosmic general și și-a plăsmuit propriul său corp eteric.

Astfel încât dumneavoastră, când vorbiți despre corpul eteric, nu o puteți face altfel decât cuprinzând cu privirea în afară viața temporală a omului până dincolo de naștere. Ceea ce se contemplant drept corp eteric într-un anumit moment este doar o abstracțiune; desfășurarea temporală este concretul.

Cu corpul astral lucrurile stau altfel. La corpul astral al omului se ajunge în modul în care v-am spus ieri.

Eu vă pot desena doar schematic aceasta. În desen, de asemenea, spațiul trebuie să devină timp pentru dumneavoastră. Să presupunem că la 2 februarie 1924 contemplați corpul astral al unui om. Aici ar fi omul (*este desenat*), iar noi contemplăm corpul său astral... Da, omul produce această impresie: corpul său fizic este aici, corpul său eteric este aici, iar aici se poate contempla și corpul său astral...; produce impresia așa cum am descris eu în cartea *Teosofia*. Așa este. Însă, dacă se ajunge la cunoașterea inspirată propriu-zisă, așa cum am descris-o ieri, atunci noi spunem: Ceea ce este văzut aici drept corp astral nu există de fapt la 2 februarie 1924; dacă omul al cărui corp astral îl contemplăm a ajuns de douăzeci de ani, trebuie să dăm timpul înapoi. Dumneavoastră ajungeți, să zicem, în ianuarie 1904 și obțineți înțelegerea că abia *aici* există de fapt, în realitate, acest corp astral... și mai departe înapoi în infinit, mai departe înapoi... abia *aici* există el de fapt. El nu a însoțit viața, el a rămas pe loc. Aici este doar un fel de strălucire. Este ca atunci când ați privi o alee: dacă se privește în depărtare către ultimii copaci, ei se văd foarte aproape unul de altul; după ei se află o sursă de lumină... Da, dumneavoastră puteți avea și aici *strălucirea* luminii..., dar *sursa* de lumină este în urmă, ea nu s-a deplasat pentru ca aici să ajungă strălucirea luminii.

Acolo a rămas și corpul astral, el aruncă doar strălucirea sa în viață. Corpul astral a rămas de fapt în lumea spirituală, nu l-a însoțit pe om în lumea fizică. Potrivit corpului nostru astral noi ne aflăm întotdeauna *înaintea* conceperii noastre, înaintea nașterii noastre și a conceperii în lumea spirituală. Este la fel ca atunci când noi, dacă am ajuns la vârsta de douăzeci de ani în 1924, de fapt am trăit spiritual înainte de anul 1904 și doar un tentacul ar fi fost întins, cu privire la corpul astral.

Dumneavoastră veți putea spune: Aceasta este o reprezentare greoaie. Frumos, dar știți că a existat cândva un rege spaniol căruia i s-a arătat cât este de complicată construcția lumii. Atunci, regele spaniol a spus că, dacă el ar fi construit lumea, ar fi făcut-o mai simplă. Omul poate gândi acest lucru, însă lumea, în realitate, nu este simplă, iar omul de asemenea; trebuie să faci un oarecare efort pentru a înțelege ce este omul.

Dumneavoastră priviți, așadar, în timp ce căutați corpul astral, direct în lumea spirituală. Astral înconjurător aveți doar în lumea extraumană. Dacă priviți oamenii, atunci priviți în lumea spirituală, referitor la corpurile lor astrale. Priviți direct la ceea ce omul însuși a parcurs în lumea spirituală, înainte de a fi coborât pe Pământ.

Dumneavoastră veți putea spune: Dar corpul meu astral acționează în mine. El face aceasta, este de la sine înțeles că el face aceasta; dar gândiți-vă că aici ar fi o ființă oarecare ce ar avea câteva frânghii și prin aceste frânghii, cu care ar fi legat mecanic, ar efectua ceva. Influența unei ființe care este chiar aici intervine departe în spațiu. Așa stau lucrurile aici cu timpul. Corpul astral temporal a rămas acolo, dar el își întinde influențele chiar prin întreaga viață. Deci, dacă luați în considerare o influență a corpului dumneavoastră astral, aceasta își are originea în timpul care s-a scurs demult, în care, încă înainte de a fi coborât pe Pământ, erați în lumea spirituală. Timpul acționează aici, înăuntru. Timpul, cu alte cuvinte, a rămas acolo pentru spiritual. Iar acela care crede că trecutul, în cel ce trăiește efectiv în timp, nu mai este aici acela seamănă cu un om care s-ar afla într-un tren, ar continua să meargă și cineva i-ar spune: Era o regiune frumoasă cea prin care noi tocmai am trecut... iar omul – care acum ar fi naiv – ar spune: Da, era o regiune frumoasă, dar a dispărut, ea nu mai este aici – Un asemenea om crede că, dacă a trecut cu trenul pe lângă o regiune aceasta a dispărut, ea nu mai este aici. Tot așa de inteligent este omul dacă crede că ce s-a scurs în timp nu mai este aici. Este chiar neîncetat aici, acționează în el. Data de 3 ianuarie 1904, în starea sa spirituală, este încă aici, exact așa cum este aici spațialul, dacă dumneavoastră ați merge cu un vehicul, este aici, și este aici astfel încât acționează în prezent. Astfel încât, dacă dumneavoastră vă descrieți corpul astral așa cum am făcut în cartea mea *Teosofia*, atunci, pentru a face un raționament complet, trebuie să deveniți conștienți că ceea ce acționează aici este strălucirea a ceea ce de fapt acționează departe, în urmă. Dumneavoastră sunteți, ca om, efectiv o cometă care își întinde coada departe înapoi, în trecut. Nu se poate dobândi o înțelegere veritabilă în existența umană decât dacă se ajunge la noțiuni noi.

Oamenii care cred că pot intra și în lumea spirituală cu aceleași idei pe care le au aici pentru lumea fizică ar trebui să devină spiritiști, nu antroposofi. În acest caz, nu-i așa, se încearcă să apară întreg spiritualul, doar puțin mai subțiat, ca prin farmec, chiar și în spațiul obișnuit prin care circulă omul fizic. Însă nu este nimic spiritual. Sunt doar emanații fine, chiar fantomele lui Schrenk-Notzing sunt doar emanații fine ale fizicului, emanații neconsistente, care au încă în configurația lor ecoul etericului. Sunt simple fantome; ele nu sunt ceva veritabil spiritual.

Dacă vedeți astfel lucrurile, atunci veți spune: În natura extraumană sunt prezente lumile superioare. În cazul omului, noi intrăm așadar în timp, în desfășurarea sa temporală, când contemplăm lumile succesive. Însă, în cazul omului, putem pătrunde și mai departe în cunoaștere. Iar acolo cunoașterea se varsă într-un element despre care

astăzi, în epoca noastră filistin-materialistă, nu se vrea a se admite că poate fi un element de cunoaștere. Eu v-am prezentat drept prima treaptă a cunoașterii pe cea care vede lucrurile fizice robuste, grosolane din jur prin intermediul simțurilor.

Al doilea mod era cel al gândirii fortificate, prin care se cuprind în sine imaginile mobile ale lumii. Al treilea mod era cel inspirat, în care se exprimă cu adevărat în aceste imagini ceea ce răsună ca o sferă muzicală, însă cu adevărat... în care se percepe aceasta. Dacă în cazul omului se percepe cu adevărat această sferă muzicală, atunci omul nu este condus numai afară din materie, ci este condus afară din prezent, în viața preterestră, în existența pe care el a avut-o ca ființă spiritual-sufletească înainte de a fi coborât pe Pământ.

Această cunoaștere inspirată se obține dacă se realizează conștiința vidă, după ce omul a ajuns mai întâi la gândirea fortificată.

Treapta ulterioară a cunoașterii se atinge prin aceea că omul face din forța iubirii o forță a cunoașterii. Numai că aceasta nu trebuie să fie iubirea trivială, singura despre care se vorbește în epoca noastră materialistă, ci trebuie să fie acea iubire care este în stare să se unifice cu o ființă care nu este ea însăși în lumea fizică, așadar este în stare de a putea simți efectiv ce se petrece în cealaltă ființă, la fel ca și ce se petrece în propria ființă, de a putea ieși complet din sine și a se aprinde din nou în cealaltă ființă. În viața umană obișnuită, această iubire nu ajunge până la un asemenea nivel care este necesar pentru a face din ea o forță de cunoaștere. În acest caz, omul trebuie să fi realizat deja, mai întâi, conștiința vidă, trebuie, de asemenea, să fi făcut câteva experiențe cu conștiința vidă. Da, atunci omul trece prin ceva ce, desigur, mulți oameni nu urmăresc, în timp ce năzuiesc spre cunoașterea superioară. Atunci omul trece prin ceva anume, ce s-ar putea numi suferința cunoașterii, durerea cunoașterii.

Dacă omul are o rană, aceasta îl doare. De ce? Pentru că ființa sa spirituală, prin faptul că este rănit corpul fizic, nu poate pătrunde în acest loc. Toată durerea provine din faptul că omul nu poate pătrunde în nici un fel corpul fizic. Iar dacă omul viețuiește durere exterioară, acest lucru se datorează faptului că el nu se poate uni cu corpul fizic. Dacă omul a obținut conștiința vidă, pe care o inundă o cu totul altă lume decât aceea cu care este el obișnuit, atunci, pentru momentele în care are această cunoaștere inspirativă, îi lipsește întregul om fizic, totul este o rană, atunci îl doare totul. Acest lucru trebuie să-l suporte. El trebuie să treacă prin părăsirea corpului fizic ca durere corectă, ca suferință corectă, pentru a ajunge la conștiința inspirativă, pentru a ajunge la aceasta prin contemplare nemijlocită, nu doar prin înțelegere. Firește că înțelegerea poate decurge fără nici o durere înaintea contemplării, și ar trebui să fie obținută de oameni când nu trec și prin durerile inițierii. Însă pentru a ajunge la aceasta, și anume să viețuiască în mod conștient ceea ce omul are de fapt în sine din existența prenatală, ceea ce a rămas încă în lumea spirituală și acționează în el —, pentru a ajunge la aceasta

se impune mai întâi trecerea peste abisul suferinței universale, a durerii universale, generale.

Și atunci se poate face experiența aprinderii în celălalt, abia atunci omul învață iubirea intensificată la maximum, ridicată la cel mai înalt nivel, care constă în aceea că el nu se poate uita efectiv pe sine în mod *abstract*, ci se poate neglija complet și poate ajunge total dincolo, în celălalt. Iar dacă această iubire apare în legătură cu cunoașterea inspirativă superioară, abia atunci omul are, într-adevăr, posibilitatea de a intra în spiritual cu toată căldura vieții, cu toată intimitatea sufletului, cu toată intimitatea inimii, care este, firește, ceva sufletesc. Acest lucru trebuie făcut, dacă el vrea să avanseze în cunoaștere. Iubirea trebuie să devină în acest sens o forță de cunoaștere. Căci, dacă această iubire, care apare ca forță de cunoaștere, a atins un anumit nivel, o anumită intensitate, atunci dumneavoastră ajungeți, prin existența prepământească, dincolo, în viața pământească anterioară. Vă strecurați dincolo, prin tot ce ați parcurs între ultima dumneavoastră moarte și viața pământească actuală, în viața pământească anterioară, în ceea ce numim încarnările precedente.

Vedeți dumneavoastră, odinioară v-ați plimbat tot într-un corp fizic pe Pământ, este de la sine înțeles. Însă din tot ceea ce a fost atunci corpul dumneavoastră fizic nu a rămas nimic. Acesta a fost absorbit complet în elementele Pământului, din care nu este nimic aici. Ceea ce a fost ființa cea mai interioară în timpul de atunci a devenit complet spirituală, aceasta trăiește în dumneavoastră complet spiritual.

Eul nostru devine cu adevărat, în timp ce trece prin poarta morții, prin lumea spirituală până la o nouă viață pământească, complet spiritual. Iar cine crede că-l poate cuceri numai cu forțele obișnuite ale conștiinței cotidiene se înșală. Eul poate fi cucerit doar dacă a fost intensificată la maximum iubirea, în modul în care am explicat eu. Așadar, cel care eram în existența anterioară acela este în afara noastră, la fel cum este în afara noastră un alt om din prezent. Același grad de existență exterioară aderă la eul nostru. Desigur, el devine atunci proprietatea noastră. Noi îl viețuim drept noi înșine, însă trebuie mai întâi să învățăm să iubim astfel încât această iubire să nu aibă absolut nimic egoist. Ar fi ceva îngrozitor dacă omul s-ar îndrăgosti, în sensul obișnuit al cuvântului, de încarnarea sa anterioară. Iubirea trebuie intensificată în cel mai înalt înțeles, pentru ca omul să poată viețui această încarnare anterioară ca ceva complet diferit. Iar atunci se ajunge, când forța cunoașterii urcă prin conștiința vidă la forța cunoașterii prin intermediul iubirii intensificate la maximum, atunci se ajunge la al patrulea mädular al entității umane, la eul propriu-zis.

Omul are corpul său fizic. Prin acesta el trăiește în fiecare moment în actualitatea fizică a Pământului. Omul are corpul său eteric. Prin acesta el își trăiește de fapt viața neîncetat, până înaintea nașterii sale, când și-a adunat corpul eteric din eterul cosmic general. El are corpul său astral. Prin acesta el trăiește tot timpul existenței dintre

moartea sa anterioară și această coborâre pe Pământ. Și apoi, el are eul său. Aici el trăiește în viața pământească anterioară. Astfel încât, în cazul omului, pretutindeni unde vorbim despre organizarea sa, trebuie să pomenim despre extinderea sa în timp. Noi ne purtăm conștiința-eu anterioară, în mod subconștient, în prezent. Dar cum o purtăm în noi? Dacă vreți să studiați felul cum o purtăm în noi, ar trebui să deveniți atenți, pe deasupra – iar acesta este și mijlocul de a ajunge la eu –, la felul cum aici, în lumea fizică, omul nu este numai corp solid, nici doar un om lichid, un om gazos, ci la felul cum este omul un organism de căldură. În mod simplist, oricine știe aceasta cel puțin parțial; dacă îi lipsește căldura, atunci primește diverse semne cu privire la căldura corpului conform diverselor locuri ale organismului unde simte această lipsă. Însă așa se întâmplă în tot organismul uman. Dumneavoastră aveți altă temperatură în cap, o alta în degetul mare de la picior, o alta în interiorul ficatului, o alta în interiorul plămânului. Dumneavoastră nu sunteți numai ceea ce găsiți desenat în contururi ferme într-un atlas anatomic; sunteți un organism fluid în continuă mișcare, sunteți un organism de aer, care vă pătrunde neconținut, ca și când v-ar penetra o simfonie puternică, un organism muzical. Și sunteți, pe lângă toate acestea, un tot organizat cald-rece tălăzuitor, un organism de căldură, iar înăuntrul acestui organism de căldură trăiți dumneavoastră înșivă. În definitiv, nu aveți o conștiință foarte vie despre aceea că dumneavoastră, să zicem, trăiți într-un os al tibiei sau într-un alt os, și nici o conștiință clară despre aceea că trăiți în ficatul propriu sau în sucule vaselor limfatice. Însă faptul că trăiți în căldura dumneavoastră îl conștientizați foarte clar, chiar dacă nu diferențiați și nu spuneți: Aici este mâna mea de căldură, aici este piciorul meu de căldură, aici este ficatul meu de căldură etc.; dar ele există și, dacă echilibrul este deranjant, dacă nu există o diferențiere corespunzătoare a organismului de căldură, atunci simțiți aceasta ca pe o îmbolnăvire, ca durere.

Dacă se privește etericul cu conștiința dezvoltată până la plasticitate, până la imaginațiune, atunci omul deține imagini plâsmuitoare. Dacă se conștientizează astralul, atunci se percepe muzica sferelor cosmice. Aceasta vine spre om sau, de asemenea, iese din om. Căci propriul nostru corp astral ne conduce înapoi, în existența noastră anterioară.

Și dacă mergem mai departe, către acea cunoaștere care se ridică până la iubirea cea mai intensă, în care forța de iubire devine forță de cunoaștere, în care noi vedem revărsându-se mai întâi existența noastră proprie dintr-o viață pământească anterioară în viața pământească actuală, atunci simțim această viață pământească precedentă în diferențierea normală a organismului nostru de căldură în care trăim. Aceasta este intuiția veritabilă. Aici trăim noi. Iar dacă apare vreun impuls în noi pentru anumite acțiuni, atunci impulsul acționează nu doar ca în corpul astral, din lumea spirituală în afară, ci de mult mai în urmă, din viața pământească anterioară. Viața pământească anterioară acționează în căldura organismului dumneavoastră și produce diferite impulsuri. Dacă noi vedem în omul pământesc solid corpul fizic, în cel lichid corpul

eteric, în cel gazos corpul astral, atunci privim în masa de căldură a omului eul propriu-zis. Eul încarnării actuale nu este niciodată terminat: el se formează. Eul activ propriu-zis acționând în profunzimile subconștiente este cel al vieții pământești anterioare. Iar înaintea conștienței văzătoare, un om pe care-l întâmpinați față în față se prezintă în așa fel încât spuneți: Aici stă el; eu îl privesc mai întâi așa cum stă el aici, cu simțurile mele exterioare. Eu contemplan apoi etericul, contemplan astralul, apoi dincolo de acesta contemplan pe celălalt om care era el în încarnarea anterioară.

În realitate, cu cât această conștiență se formează, cu atât mai mult apare – aceasta se face astfel în perspectivă – capul omenesc al încarnării actuale, puțin deasupra acestuia capul omenesc al încarnării precedente și puțin deasupra capul omenesc al încarnării parcurse cu și mai mult timp în urmă. În civilizațiile care au mai presimțit ceva despre aceste lucruri printr-o conștiență instinctivă, dumneavoastră găsiți imagini în care, în urma unui chip desenat dar care este raportat la viața pământească actuală, este pictat un altul ceva mai puțin clar, apoi încă unul, al treilea, și mai puțin clar. Există asemenea imagini egiptene. Cel care privește cum, de fapt, în urma omului actual se ivește omul încarnării precedente și omul încarnării situate și mai în urmă, acela înțelege asemenea imagini. Și a vorbi despre eu ca despre al patrulea mădular al naturii umane este o realitate abia când se extinde existența temporală până la încarnările precedente.

Toate acestea acționează în omul caloric. Inspirația se mai apropie de om din exterior sau din interior. În căldură, omul însuși se situează în interior. Aici este intuiția, veritabila intuiție.

Noi viețuim căldura cu totul altfel decât orice alt lucru.

Acum însă, dacă dumneavoastră priviți aceasta astfel, ajungeți să depășiți ceva ce ar trebui să ridice tocmai omului din prezent o mare enigmă, dacă el se ocupă fără prejudecăți de fapte. Eu am vorbit despre această enigmă. Spuneam că noi ne simțim legați în mod moral față de anumite impulsuri care ne sunt date pur spiritual. Vrem să le realizăm. Cum țâșnesc aceste impulsuri de care ne simțim legați moral în oase, în mușchi, acest lucru la început nu poate fi înțeles. Dacă se știe însă că omul poartă în sine eul său din încarnarea anterioară, că acesta a devenit deja complet spiritual, că acest eu acționează în interiorul căldurii, atunci avem în față trecerea în omul caloric. Impulsurile morale acționează pe calea ocolită a eului încarnării trecute. Abia aici obțineți trecerea din moral în fizic. Dacă contemplați numai natura actuală și omul drept un fragment din natură, nu obțineți această trecere. Așadar, dacă dumneavoastră contemplați natura actuală, puteți spune următoarele: Da, aici afară este natura; omul își asimilează substanțele ei, își construiește organismul său – astfel se reprezintă aceasta în mod naiv, copilăresc –, el este deci un fragment din natură, îmbinat din substanțele naturii. Frumos. Acum omul simte însă deodată că există impulsuri morale

și că el trebuie să se orienteze în raport cu acestea... Trebuie să tragă doar o singură linie de unire în sensul acestor impulsuri morale... Eu aș dori să știu cum începe aceasta, fragmentul din natură? Piatra nu o poate face; calciul nu poate; clorul nu poate, oxigenul nu poate, azotul nu poate, toate acestea nu pot. Omul, care este alcătuit din aceste elemente, trebuie brusc să o poată face: el simte un impuls moral și trebuie să se orienteze în raport cu acesta, întrucât este alcătuit din toate cele care nu pot face aceasta.

Însă în toate care sunt aici ia naștere, îndeosebi pe calea ocolită a somnului, ceva ce trece prin moarte, devine din ce în ce mai spiritual, intră în corp data viitoare. Acum, acest ceva există deja în corp, pentru că vine din încarnarea anterioară. Acesta a devenit spiritual. Acest ceva acționează în încarnare. Ceea ce este alcătuit acum din substanțele Pământului va acționa în următoarea încarnare în omul caloric. Ceea ce este moral dintr-o viață pământească a omului se revarsă în cealaltă.

Aici se înțelege trecerea din natura fizică în cea spirituală și iarăși înapoi, din cea spirituală în cea fizică. Cu *o singură* viață pământească nu se poate înțelege aceasta, dacă omul nu se dăruiește unei onestități sufletesc-spirituale a cunoașterii sau dacă își creează iluzii cu privire la întreaga realitate.

Ceea ce putem contempla ca fiind elemente ale pământescului, pământescul solid, lichidul, gazosul sau aerul, căldura, acestea sunt pretutindeni străbătute de ceea ce se poate desemna ca eteric, astral și eu. Și așa se obține articularea omului, în legătură cu existența cosmică, cu Universul. Și ne putem forma o reprezentare despre măsura în care omul este un fragment de timp, nu numai de spațiu. El este un fragment din spațiu doar conform corporalității sale fizice. Dar trecutul este o actualitate persistentă pentru contemplarea spirituală. Prezentul este în același timp o adevărată eternitate.

Ceea ce v-am explicat aici, cândva a fost conținutul formelor de conștiință instinctivă ale omului. Dacă înțelegem cu adevărat vechile documente, atunci aflăm deja cum trăia în ele o conștiință despre această tetraorganizare a omului în legătură cu lumea. Dar în decursul multor secole această cunoaștere a omului s-a pierdut. Altfel el nu și-ar fi putut forma niciodată intelectul așa cum îl are în prezent. Dar acum am ajuns din nou în punctul de dezvoltare a omului în care trebuie să înaintăm de la fizic către adevăratul spiritual.

CONFERINȚA a VI-a

GÂNDURILE COSMICE CARE ACȚIONEAZĂ ÎN AERUL EXPIRAT. EUL REAL ACTIV ÎN DEGAJĂRILE DE CĂLDURĂ

Dacă urmărim cursul vieții umane pământești, constatăm că ea se desfășoară într-un ritm care se exprimă în alternanța dintre veghe și somn. Cu privire la veghe și somn, trebuie să ne preocupe ceea ce în ultimele conferințe am prezentat în legătură cu articularea omului. Să privim ce există pentru conștiința obișnuită în această privință din punct de vedere pur exterior. Există, în omul treaz, desfășurarea interioară a proceselor sale vitale, care rămân însă în subconștient sau în inconștient. Găsim în acest om treaz ceea ce știm că există drept impresii ale simțurilor, acea legătură cu ambianța noastră terestră și cu cea cosmică, legătură mijlocită de impresiile simțurilor, și, mai departe, găsim în omul treaz manifestarea naturii sale voliționale. Posibilitatea sa de mișcare am indicat-o drept expresie a impulsurilor sale de voință.

Dacă observăm omul în mod exterior, aflăm că procesul interior al vieții sale, care se desfășoară în inconștient la omul treaz, dăinuie în timpul somnului. Noi găsim că în timpul somnului activitatea simțurilor și gândirea întemeiată pe aceasta sunt reprimare. Găsim că este reprimată manifestarea voinței și ceea ce le leagă pe amândouă, ceea ce se situează oarecum între cele două, viața efectivă.

Dacă privim nepărtinitor ceea ce furnizează astfel conștiința obișnuită, trebuie să spunem: Procesele care pot fi desemnate drept sufletești și procesele care au loc între sufletească și lumea exterioară, acestea încetează în somn, încât cel mult din somn răsună în afară ceea ce este viață de vis. Desigur nu este îngăduit să admitem că la fiecare trezire aceste procese sufletești s-ar crea din nou oarecum din neant. Acesta ar fi, fără îndoială, și pentru conștiința obișnuită un gând complet absurd. Nu rămâne nimic altceva pentru contemplarea nepărtinitoare decât a preconiza că tot ce este în om purtător al proceselor sufletești există și în timpul somnului. Atunci însă trebuie să mărturisim că ceea ce este purtător al proceselor sufletești nu intervine în om în timpul somnului, că, așadar, nu intervine în om ceea ce provoacă în mintea sa o conștiință a lumii exterioare și ceea ce obligă această conștiință a lumii exterioare la gândire, că, de asemenea, nu intervine ceea ce pune în mișcare corpul plecând din voință și că nu intervine ceea ce mobilizează procesele organice obișnuite, pentru a deveni simțire.

Noi devenim conștienți în timpul stării de veghe că gândurile intervin în organismul nostru, chiar dacă nu controlăm cu conștiința obișnuită cum se revarsă gândul, reprezentarea în jos, în sistemul muscular, în sistemul osos și cum mijlocește apariția voinței. Însă suntem conștienți de această intervenție a impulsurilor sufletești în

corporalitate și trebuie să ne clarificăm faptul că în timp ce noi dormim lipsește tocmai această intervenție a impulsurilor sufletești.

De aici noi putem deja să spunem în mod cu totul exterior: somnul îndepărtează ceva tocmai din ființa omului. Și ne vom întreba ce îndepărtează somnul din ființa omului. Dacă privim mai întâi la ceea ce am desemnat drept corp fizic omenesc..., el este neîncetat activ în starea de somn, așa cum este activ și în starea de veghe. Însă și toate acele procese pe care noi le-am descris ca fiind ale organismului eteric persistă în timpul somnului. Omul crește în timpul somnului. Omul efectuează în interior acele activități care aparțin hrănirii, prelucrării alimentelor. El respiră etc. Toate acestea sunt activități care nu pot aparține corpului fizic, întrucât ele încetează tocmai când corpul fizic ajunge cadavru. Atunci corpul fizic este luat în primire de natura exterioară, de natura pământească. Aceasta acționează distrugător. Ceea ce acționează distrugător nu atacă încă omul prin surprindere, în somn. Există reacții care se opun dezmembrării corpului fizic, astfel încât noi trebuie să spunem chiar și numai în mod exterior: Organismul eteric este prezent și în timpul somnului.

Noi știm din conferințele precedente că acest organism eteric poate fi adus la cunoaștere autentică prin intermediul conștiinței imaginative. Omul îl poate viețui în imagine, la fel cum viețuiește corpul fizic prin impresiile simțurilor. Noi știm și că ceea ce poate fi numit organismul astral este viețuit prin conștiința inspirativă. Nu vrem să ne oprim acum la concluzii – am putea face și aceasta, dar concluziile le vom trage mai bine în legătură cu corpul astral și cu organizarea eului, după ce mai întâi a apărut în fața sufletului nostru observarea adevărată pentru conștiința evoluată. Să ne actualizăm mai întâi cum ar trebui să spunem că acționează corpul astral în om. El acționează în organismul omenesc prin intermediul aerului, al gazosului. Astfel încât în tot ceea ce se petrece în om ca influență, ca impuls al aerului, noi trebuie să recunoaștem înainte de toate corpul astral.

Așadar, noi știm că lucrul cel mai important privind această activitate a corpului astral în mediul aerian este respirația, știm, de asemenea, din experiența obișnuită, că trebuie să deosebim inspirația de expirație. Și știm că inspirația este pentru noi ceea ce însuflețește. Noi extragem ceea ce însuflețește din aerul exterior, în timp ce inspirăm. Însă știm și că cedăm aerului exterior ceea ce nu este însuflețitor, ci ucigător. Fizic vorbind, noi primim oxigenul și cedăm dioxidul de carbon. Dar aceasta ne interesează mai puțin acum. Ne interesează rezultatul experienței obișnuite, că inspirăm ceea ce însuflețește și expirăm ceea ce ucide.

Acum este vorba de a aplica activității somnului cunoașterea superioară care se desfășoară în imaginațiune, inspirație și intuiție, despre care am discutat în ultimele zile, și de a verifica efectiv: Este aici ceva ce corespunde concluziei pe care trebuie să o tragem, că din om iese ceva?

La această întrebare se poate răspunde prin punerea altei întrebări: Dacă aici există ceva ce se află în afara omului, cum se comportă acest ceva?

Să admitem că omul ar fi ajuns prin exerciții sufletești interioare, ca cele pe care le-am descris, să aibă efectiv inspirație, deci să primească ceva înăuntrul conștiinței sale. El trăiește cu posibilitatea de a deține cunoașterea inspirată. În acest moment, lui îi este posibil, de asemenea, să producă în mod artificial starea de somn, însă astfel încât nu se află într-o stare de somn, ci doar într-o stare conștientă care este chiar starea inspirației, în care se revărsă lumea spirituală.

Acum aș dori să reprezint lucrurile foarte clar. Presupuneți că cel care a obținut o asemenea conștiință inspirată este în stare să simtă vorbind înăuntrul său ființele cosmice spirituale oarecum într-un fel spiritual-muzical. Atunci, el ajunge să facă, tocmai în cazul acestei cunoașteri inspirate, anumite experiențe. Însă el își va spune: Da, experiențele pe care le fac aici produc ceva foarte straniu; ele dau naștere faptului că ceea ce am presupus că se află în afara omului în timpul somnului nu îmi mai rămâne necunoscut. Este într-adevăr adevărat că ceea ce intervine aici se poate compara cu următorul lucru.

Presupuneți că ați avut o viețuire în urmă cu zece ani. Dumneavoastră ați uitat-o, dar dintr-un motiv oarecare ajungeți să vă reamintiți această viețuire avută cu zece ani în urmă. Aceasta era în afara conștiinței dumneavoastră, dar după ce ați folosit un mijloc de ajutorare a memoriei sau ceva asemănător acestei viețuire avută în urmă cu zece ani este readusă înăuntrul conștiinței. Ea este acum înăuntru. În acest caz, ați readus înăuntrul conștiinței ceva ce era în afara conștiinței, dar care era legat totuși de dumneavoastră.

Acest lucru i se întâmplă celui ce are o conștiință mai intimă și ajunge la inspirație. Lui încep să-i apară lucruri care s-au petrecut în somn, așa cum, de obicei, ies la suprafață viețuirile amintirii. Numai că viețuirile amintirii au fost cândva aici, în conștiință. Viețuirile somnului nu erau înainte în conștiință, dar ele pătrund în ea, astfel încât omul are de fapt sentimentul că își amintește ceva ce, desigur, nu a viețuit complet conștient în această viață pământească, însă acest ceva intră sub formă de amintiri și omul începe să înțeleagă ce se petrece în timpul somnului, așa cum învață să înțeleagă o viețuire avută prin intermediul amintirii. Așadar, în conștiința inspirată se ridică pur și simplu la suprafață acea viețuire care este în afara omului în timpul somnului și ajunge dintr-o viețuire necunoscută una cunoscută. Iar omul învață să cunoască ce face de fapt în timpul somnului, ceea ce se strecoară afară din el în timpul somnului.

Dacă dumneavoastră ați transforma în vorbire ceea ce viețuiți cu respirația în activitatea de veghe, ați spune: Eu mulțumesc elementului pe care îl inspir, că sunt

împregnat cu viață, și n-aș putea mulțumi niciodată că trăiesc elementului pe care îl expir, căci acesta este ucigător.

Dacă sunteți însă, în timpul somnului, în afara corpului, așa cum am lămurit mai înainte, atunci aerul pe care-l expirați vă devine chiar un element extraordinar de util. Dumneavoastră nu ați luat în considerare ceea ce poate fi viețuit cu aerul expirat în timp ce erați treaz, deoarece atunci ați acordat atenție doar aerului inspirat care însuflețește, când vă aflați cu sufletul în corpul fizic. Însă același sentiment, ba chiar unul mai intens, îl aveți față de aerul pe care-l evitați, când acesta s-a acumulat într-o încăpere. Dumneavoastră spuneți că nu doriți acest aer expirat. Corpul fizic nu-l poate suporta nici în timpul somnului, însă sufletesc-spiritualul care este în afara corpului, acesta inspiră tocmai, fizic vorbind, dioxidul de carbon expirat. Acesta este un proces spiritual. Nu este un proces respirator. Este o primire a impresiei pe care o face aerul expirat. Dar nu numai atât. În acest aer expirat rămâneți în legătură cu corpul dumneavoastră fizic și în timpul somnului. Dumneavoastră aparțineți acestuia, pentru că vă spuneți: El expiră acest aer ucigător și acesta este corpul meu. Spuneți acest lucru în mod inconștient. Vă simțiți legat cu corpul prin aceea că el vă restituie aerul respirat în această stare ucigătoare. Vă simțiți cu totul în atmosfera pe care o expirați.

Ceea ce expirați aduce neîncetat în întâmpinare tainele vieții interioare, pe care le percepeți – desigur, în mod inconștient pentru conștiența obișnuită aflată în stare de somn – potrivit cu viața dumneavoastră interioară. Aerul expirat se împrășteie din dumneavoastră în toate direcțiile. Și acest aer vă apare astfel, încât spuneți: Acesta sunt eu însumi, acesta este omenescul meu interior care se împrășteie în Cosmos. Și ceea ce se revarsă către dumneavoastră din aerul expirat vă apare ca ceva înșorit, drept propriul spirit.

Acum știți că atunci când se află în interiorul corpului uman corpul astral are plăcerea sa, legată de aerul inspirat, iar acest aer inspirat îl folosește în inconștient, pentru a pune în mișcare procesele organice, pentru a le pătrunde cu mobilitate interioară. Dumneavoastră știți însă și că, în timp ce dormiți, corpul astral se află, pur și simplu, în afara corpului fizic și primește prin simțire tainele propriei existențe omenești din aerul expirat.

În timp ce vă mișcați expandând în Cosmos, sufletul privește inconștient, doar prin conștiența inspirativă privește conștient către ceea ce este aici un proces interior.

Apoi ia naștere o impresie stranie. Este ca și cum din întuneric s-ar înălța ceva ce vine în întâmpinarea omului care doarme, ca și când în spate ar fi o întunecime, iar din această întunecime apare – nu se poate spune altfel –, luminând, ceea ce este aerul expirat. Ce este aici în întuneric se recunoaște după esența sa, prin faptul că în acest caz pe om îl părăsesc gândurile cotidiene, iar ceea ce se revarsă în afară din om sunt

gânduri cosmice active, gânduri obiective, care sunt creatoare. Întunecimea, lumina care se împrăştie, în acestea se ivesc treptat gândurile creatoare. Ceea ce este aici întunecat este un întuneric care se extinde peste gândurile cotidiene obișnuite, putem spune, peste gândurile cerebrale. Acum se primește foarte clar impresia: ceea ce se consideră cel mai important pentru viața fizică pământească se întunecă, de îndată ce ești în afara corpului fizic, și se observă mult mai intens decât poate omul presupune în conștiința obișnuită cum aceste gânduri sunt dependente de instrumentul fizic, de creier. Creierul reține, să spunem, ca lipite de sine, aceste gânduri cotidiene, aceste gânduri obișnuite. Acolo, afară, nu mai este necesar a gândi cum gândește omul în viața cotidiană. Căci aici vezi gândurile care curg prin ceea ce îți apare ca propria ființă în aerul expirat. Și astfel cunoașterea inspirată observă cum corpul astral se află în corpul fizic în timpul stării de veghe și obligațiile pe care le are de îndeplinit acesta în corpul fizic încep a se desfășura cu ajutorul aerului inspirat; cum acest corp astral, dacă se află în afară în timpul somnului, preia impresiile proprii ființei omenști. În timpul stării de veghe, această lume, care ne înconjoară ca orizont în care ne aflăm în ambianța pământească, și ceea ce se arcuiește deasupra acesteia drept boltă cerească, este lumea noastră exterioară; în timpul somnului, ceea ce se află înăuntrul pielii noastre, ceea ce este altfel lumea noastră interioară devine lumea noastră exterioară. Numai că simțim mai întâi curentul care se revarsă către noi prin aerul expirat. Mai întâi avem o lume exterioară simțită.

În continuare însă se mai întâmplă ceva. În timpul stării de veghe, omului îi rămâne inconștient ceea ce se atașează procesului de respirație: procesul circulației sângelui. Acesta rămâne inconștient în timpul stării de veghe. El începe să-i devină foarte conștient în timpul somnului. El începe să se înalțe ca o lume complet nouă, și anume ca o lume care acum nu este doar simțită, pe care omul începe să o înțeleagă dintr-un alt punct de vedere decât cel din care înțelege de obicei lucrurile exterioare cu conștiința obișnuită. Așa cum omul privește către procesele exterioare ale naturii în timpul vieții pământești, tot așa privește el cu conștiința inspirată – însă voința, ca proces vital, rămâne în inconștient la orice om care doarme – către acest proces circulator. Acum omul învață să cunoască felul cum tot ceea ce dezvoltăm prin intermediul voinței inconștiente din conștiința obișnuită are în interior un contraproses.

Dacă faceți un pas oarecare nu înseamnă doar că vă purtați corpul într-un alt loc, ci că în interiorul dumneavoastră are loc un proces caloric care pune în mișcare aerul. Aceasta este ultima fază a ceea ce se petrece în interior drept procese metabolice, în general, în legătură cu circulația sângelui. În timp ce constatați, cu conștiința obișnuită, în exterior, schimbarea poziției corpului ca manifestare a voinței sale, vă uitați în urmă și aflați numai procese care se petrec în interiorul omului, interior care acum este lumea dumneavoastră.

Acest proces pe care îl constatați, în realitate nu este așa cum îl construiește naturalistul sau medicul actual în anatomia obișnuită, ci este un proces spiritual grandios, un proces care ascunde nemaipomenit de multe secrete, un proces care arată că, în definitiv, motorul care pune în mișcare de fapt, care acționează în interiorul omului nu este în nici un caz eul actual. Este doar o părere ce numeste omul în viața obisnuită eul său. Însă ceea ce acționează aici, în om, acesta este eul vieții pământești precedente. Iar dumneavoastră priviți, în această întreagă desfășurare interioară de procese de căldură, cum din vremuri demult apuse eul real care a parcurs desfășurarea timpului dintre moarte și o nouă naștere acționează înăuntru, cum acționează aici ceva deplin spiritual, cum cel mai neînsemnat proces al metabolismului și cel mai intens proces al matebolismului reprezintă expresia a ceea ce este esența cea mai înaltă a omului.

Vă dați seama că eul și-a schimbat locul de acțiune. Eul a acționat în interior, la prelucrarea suflului din simplele procese respiratorii. Ceea ce se degajă din procesele respirației ca procese ale căldurii, aceasta contemplați dumneavoastră din afară, vedeți întregul eu activ, îl priviți cum acționează urcând din vremuri străvechi, drept eu real al omului, cum îl organizează propriu-zis pe om.

Acum știți că în realitate, în timpul somnului, eul și corpul astral au părăsit fizicul uman și corpul eteric, se află în afara dumneavoastră și tot ceea ce acestea, de obicei, viețuiesc și pun în mișcare din interior acum viețuiesc și pun în mișcare din exterior. Pentru conștiința obișnuită această organizare a eului și această organizare astrală sunt încă prea slabe, sunt prea puțin dezvoltate pentru a le viețui conștient. Inspirația constă numai în a organiza interior eul și corpul astral, în așa fel încât ele să poată percepe ceea ce de obicei nu este perceptibil. Astfel încât în realitate trebuie să se spună: Prin inspirație noi suntem conduși către ceea ce este corpul astral din om, prin intuiție suntem conduși către ceea ce este eul din om. Intuiția și inspirația sunt reprimare în timpul somnului, în eu și în corpul astral, însă când sunt trezite prin ele omul se contemplă din afară. Ce este, în definitiv, această contemplare din afară?

Aduceți-vă aminte ce v-am mai spus. Eu vă spuneam: Aici se află omul în încarnarea sa actuală. Dacă își dezvoltă imaginația, el își privește corpul eteric desfășurându-se până aproximativ înaintea nașterii sau concepției; însă corpul său astral îl conduce, prin intermediul inspirației, în toată perioada care s-a scurs între ultima moarte și această naștere. Iar intuiția îl conduce înapoi, în viața pământească precedentă.

Dacă dormiți, aceasta nu înseamnă nimic altceva decât că transpuneți, conduceți înapoi conștiința care se află de obicei în corpul fizic, că vă întoarceți cu conștiința. Somnul este deci, de fapt, o deplasare înapoi, în perioada despre care v-am spus că îi apare conștiinței obișnuite drept trecut, însă se află totuși aici. Vedeți dumneavoastră, omul trebuie, dacă vrea să ajungă efectiv la sesizarea spiritualului, să-și schimbe concepția față de ideile pe care este obișnuit să le folosească în legătură cu corpul fizic. Omul

trebuie deci să devină conștient de faptul că somnul este de fiecare dată o retragere în câmpurile pe care le-a străbătut omul în existența anterioară, sau chiar o retragere în încarnări mai vechi. Omul viețuiește în realitate în timpul somnului, numai că el nu poate înțelege ceea ce aparține încarnărilor trecute, ceea ce a străbătut, de asemenea, în existența anterioară.

Referitor la noțiunea de timp, trebuie să se treacă printr-o metamorfoză completă a noțiunii. Ea trebuie să devină cu totul alta. Din această cauză, dacă se pune cuiva întrebarea: Dar unde se află el când doarme? acesta trebuie să răspundă: El se află de fapt în existența sa anterioară sau chiar întors în vieți pământene mai vechi. Exprimat în termeni populari, se spune: Omul se află în afara corpului său fizic și a corpului său eteric. Realitatea cu privire la aceasta este ceea ce v-am explicat. Este ceea ce se înfățișează drept stare de alternanță ritmică între veghe și somn.

Cu totul alte împrejurări survin la moartea omului. Cel mai surprinzător este faptul că omul își părăsește corpul fizic al vieții pământești, care acum este asimilat de forțele lumii fizice și este chiar pulverizat, este distrus. El nu mai poate provoca impresii, așa cum v-am descris apărând înaintea omului adormit prin aerul expirat, întrucât el nu mai expiră. Corpul fizic este pierdut acum și în ceea ce privește activitățile sale pentru omul propriu-zis. Însă ceva nu este pierdut, și faptul că acest ceva nu este pierdut poate fi văzut și cu conștiența obișnuită. Noi avem, în viața noastră sufletească, o gândire, o simțire și o voință. Însă, în afară de această gândire, simțire și voință, avem încă ceva complet deosebit. Aceasta este *amintirea*. Noi nu gândim doar despre ceea ce este prezent în fața noastră sau în jurul nostru. Interiorul nostru ascunde rămășițe din ceea ce am viețuit. În gânduri intervine ceea ce am viețuit noi. Da, despre această amintire îndeosebi unii oameni puțin ciudați, care se numesc psihologi, au dezvoltat gânduri foarte stranii. Astfel de cercetători ai sufletului spun aproximativ următoarele: Omul își folosește simțurile; el percepe diferite lucruri, reflectează la acestea. Acum el are gândul. El se îndepărtează, uită totul. După câțiva timp scoate totul din memoria sa. Apare amintirea a ceea ce era cândva aici. Omul își poate reprezenta ceea ce nu mai este prezent, ceea ce a trecut. Astfel, presupun acești cercetători, omul și-a format o reprezentare, un gând privind viețuirea avută, gândul a coborât undeva, se află într-un sertar oarecare și când omul își amintește din nou gândul iese din acest sertar. Fie iese printr-un salt spontan, fie este extras. O astfel de reprezentare este deja modelul unei gândiri încâlcite. Căci această presupunere că gândul stă undeva de unde poate fi scos afară nu corespunde deloc stării care apare de fapt. Comparați doar o dată o percepție nemijlocită pe care o aveți, și de care legați un gând, cu felul cum se ivește brusc o reprezentare din amintire, un gând. Dumnezeu voastră nu distingeți deloc pe una de cealaltă. Aveți în afară o impresie senzorială, de aceasta se leagă un gând. Gândul este aici. Ceea ce se află dincolo de impresia senzorială, ceea ce provoacă un gând, aceasta numiți dumneavoastră, de asemenea, în mod obișnuit, un necunoscut. Gândul care urcă din interior drept gând de amintire, acela nu este nimic altceva decât gândul care apare

afară, legat de percepție. O dată gândul apare din afară, apare legat de ambianță. Altă dată el vine din interior. Aici el este un gând de amintire. Direcția din care el vine este alta.

În timp ce noi percepem, viețuim, ceva se petrece neîncetat dincolo de reprezentare, de gândire. Noi conștientizăm gândind. Însă percepția, aceasta intră și în corpurile noastre. Gândul doar se înalță. Ceva intră în corpurile noastre. Iar noi nu percepem aceasta. Se petrece în timp ce noi reflectăm asupra unui lucru. Iar aceasta produce o impresie. Nu gândul este ceea ce coboară aici, ci cu totul altceva. Dar acest cu totul altceva provoacă din nou un proces pe care noi îl percepem mai târziu și prin care ne formăm gândurile de amintire, așa cum ne formăm gândurile în lumea exterioară. Gândul este mereu prezent. Aceasta o arată chiar observarea fără prejudecăți a faptului că aici nu gândul este păstrat undeva într-o casetă, ci că este un proces care se petrece și pe care noi îl transformăm apoi și cu amintirea într-un gând, așa cum transformăm percepția exterioară într-un gând.

Trebuie să vă încarc memoria cu aceste considerații, pentru că dumneavoastră, de fapt, nu ajungeți de obicei la înțelegerea amintirii. Copiii știu, chiar dacă numai pe jumătate conștient, uneori însă și adulții, în cazuri deosebite, că gândul nu prea vrea să coboare. Din această cauză, dacă omul vrea să memoreze ceva, ia în ajutor cu totul alte lucruri. Gândiți-vă doar o dată, unii iau în ajutor vorbirea zgomotoasă, unii fac gesturi ciudate când vor să-și bage în cap ceva. Este vorba efectiv de faptul că aici, mergând paralel cu procesul simplu de reprezentare, se petrece un cu totul alt proces. Și lucrul despre care noi ne amintim este de fapt cel mai puțin important din ceea ce se ia în considerare.

Noi ne deplasăm neîncetat prin lume de la trezire până la adormire; din toate părțile sosesc impresiile. Luăm în seamă mai întâi puține impresii, dar ele ne iau în seamă și se întipăresc multe, multe impresii pe care apoi nu ni le mai amintim. Acolo, în adâncurile ființei noastre, se află o lume bogată din care noi primim în gânduri doar părți izolate. Această lume este de fapt închisă în noi, se află ca o mare adâncă în noi. Iar ceea ce este reprezentare de amintire, aceasta pătrunde în sus ca lovituri ale unor valuri izolate. Dar aceasta se află în noi. Vedeți dumneavoastră, ceea ce există în noi în acest fel, aceasta nu ne-a dat-o lumea fizică. Ea nu ne-o poate nici lua. Iar când corpul fizic îl părăsește pe om, atunci toată această lume este aici, prinsă de corpul său eteric. Imediat după moarte, omul poartă în sine în fapt, nemijlocit, toate viețuirile sale ca întipărite în corpul său eteric. El le poartă în sine oarecum ca niște covoare rulate. Și următorul lucru pe care-l viețuiește omul nemijlocit după moarte este că aici se află nu numai crâmpiele de amintire obișnuite care apar de obicei în timpul conștienței pământești, ci se află tot ceea ce face impresie asupra omului, că are în față mai întâi întreaga sa viață terestră, cu tot ce a făcut impresie asupra lui. Iar omul ar trebui să rămână într-o contemplare veșnică a vieții sale pământești, dacă nu ar interveni altceva cu privire la corpul eteric, decât intervine prin intermediul Pământului și al forțelor lui

cu privire la corpul fizic. Elementele Pământului preiau corpul fizic, îl distrug. Eterul cosmic, despre care v-am spus că acționează de la periferie spre interior, pătrunde iradiind în interior; el împrășteie ceea ce este întipărit aici către toate părțile Cosmosului. Astfel omul are următoarea viețuire: În timpul vieții pământești, multe, multe lucruri au făcut impresie asupra mea. Toate acestea au intrat în corpul meu eteric. Eu le cuprind cu privirea, dar le cuprind tot mai neclar. Ca și când aș vedea un pom care a făcut o impresie puternică asupra mea în timpul vieții. Eu îl văd mai întâi în mărimea în care el a făcut impresie din spațiul fizic. El crește, devine tot mai mare, tot mai fantomatic. Devine din ce în ce mai mare, ajunge la dimensiuni uriașe, devine tot mai mare și mai fantomatic. Eu am cunoscut un om fizic în forma sa după moarte, îl am nemijlocit înaintea mea, așa cum mi s-a întipărit în corpul eteric; acum el crește și devine tot mai fantomatic; totul crește și devine tot mai fantomatic, până când ajunge la mărimea întregului Cosmos și astfel devine complet fantomatic, dispare complet. Pentru aceasta se scurg câteva zile. Totul s-a transformat într-un uriaș, ajuns fantomatic prin această devenire urieșească și pe lângă aceasta scăzând în intensitate, desprinzându-se de om ca cel de-al doilea cadavru. Dar aceasta înseamnă de fapt: luat de la om prin intermediul Cosmosului. Acum omul se află în eul său și în corpul său astral. Iar ceea ce se întipărise în corpul său eteric se află acum în Cosmos, s-a scurs afară, în Cosmos. Iar noi vedem lucrarea Cosmosului dincolo de culisele propriei noastre existențe.

Suntem așezați în lume ca oameni. În timp ce se desfășoară viața noastră pământească, întreaga lume acționează asupra noastră. Noi înfășurăm oarecum ceea ce acționează în acest caz. Lumea ne oferă multe. Noi le ținem laolaltă. În momentul când murim, lumea ia din nou la sine ce ne-a dat. Dar ea primește prin aceasta ceva nou. Noi am viețuit toate acestea într-un anumit mod. Ceea ce primește lumea este altceva decât ne-a dat ea. Ea preia întreaga noastră viață. Ea își întipărește în eterul său propriu toată viața noastră.

Iar acum ne aflăm în lume și ne spunem, în timp ce luăm mai întâi această viețuire împreună cu corpul nostru eteric: Noi nu ne aflăm în lume doar pentru noi, ci lumea are o anumită intenție cu noi, lumea ne-a așezat în ea pentru ca să poată lăsa să străbată prin noi ceea ce se află în ea și pentru a-l putea primi din nou, în forma modificată de noi. Noi nu ne aflăm aici ca oameni doar pentru noi, noi suntem aici pentru lume, de exemplu, cu privire la corpurile noastre eterice. Lumea are nevoie de oameni, pentru că ea, prin aceasta, se umple din nou cu conținutul său propriu înnoit. Este – nu un schimb de materie – însă un schimb de gânduri între lume și om. Lumea cedează gândurile sale cosmice corpului eteric omenesc și le primește înapoi în stare umanizată. Omul nu există numai pentru sine însuși, omul este aici de dragul lumii.

Un astfel de gând nu trebuie să rămână un simplu gând teoretic-abstract. El nici nu poate face aceasta. Ar trebui să nu fii om cu o simțire vie, ci o ființă din pastă de hârtie

presată, dacă un asemenea gând ar rămâne simplu gând, deși eu nu vreau să spun că civilizația noastră nu este efectiv potrivită pentru a-l face pe om adesea atât de insensibil față de asemenea lucruri de parcă ar fi construit din pastă de hârtie presată. Uneori, oamenii civilizației actuale pot să ne apară ca și când ei ar fi alcătuiți dintr-o astfel de pastă. Căci un astfel de gând, care nu pierde simțirea omenească și sensibilitatea față de lume, se apropie nemijlocit de ideea de la care am pornit noi. Noi am pornit de la ideea că omul se simte de două ori străin față de lume, pe de o parte, cu referire la natura exterioară, despre care el poate să spună doar că îl distruge din punct de vedere al corpului său fizic, pe de altă parte, interior, cu referire la viața sa sufletească, care îmbobocește, înflorește, se ofilește etc., ce devine pentru el o enigmă cosmică. Acum omul, dintr-o contemplare spirituală, începe să simtă că el nu este doar străin de lume, că lumea îi dă, dar și preia ceva pentru sine. Omul începe a se simți profund înrudit cu lumea. Gândurile pe care eu vi le-am spus sunt gânduri cosmice propriu-zise: O, natură, tu distrugi doar corpul meu fizic. Eu nu sunt înrudit cu tine, în ciuda gândirii, simțirii și voinței din interiorul meu. Tu te aprinzi, tu te stingi. Eu nu sunt înrudit cu tine, conform ființei mele adevărate: aceste două gânduri, care scot la iveală ca prin farmec enigmele cosmice din noi, primesc o nouă înfățișare dacă începem să ne simțim înrudiți cu lumea, să ne simțim ca un organic care există în lume, care este întretesut în procesul cosmic. Și astfel începutul contemplării antroposofice este acesta: a lega prietenie cu lumea, a face cunoștință cu lumea care mai întâi ne-a îndepărtat în contemplarea exterioară. Cunoașterea antroposofică este o devenire mai umană. Iar cine nu poate prelua aceste nuanțe de simțire, aceste nuanțe de inimă în cunoașterea antroposofică, acela nu are dreptul la antroposofie. Căci antroposofia teoretică este de fapt ceva ce s-ar putea compara cu aceea că se spune: Cineva dorește foarte mult să facă cunoștință cu un om pe care l-a cunoscut cândva, sau de care s-a apropiat prin ceva anume și i se oferă o fotografie. El se poate bucura eventual de fotografie, dar nu se poate entuziasma, căci nu îl întâmpină viul acestui om.

Ceea ce este antroposofia teoretică este fotografia a ceea ce vrea să fie de fapt antroposofia, și anume ceva viu. Iar ea vrea să se servească de cuvinte, de noțiuni, de idei, pentru a lăsa să radieze o viață din lumea spirituală în lumea fizică. Antroposofia nu vrea să mijlocească doar cunoștințe, ea vrea să trezească viață. Și poate face aceasta. Desigur, pentru a simți viață, trebuie să oferi tu însuși viață.

CONFERINȚA a VII-a

LEGĂTURILE VIEȚII DE VIS CU REALITATEA EXTERIOARĂ

În ultimele conferințe am atras atenția asupra felului cum trebuie să indice cunoașterea inițiativă stările de alternanță dintre somn și veghe, pe care le cunoaște omul în conștiința sa obișnuită, și prin care poate găsi un mod de apropiere de tainele existenței umane – unul dintre moduri. Din somn răzbește afară viața, viața sufletească, viața de vis; o viață care, pe drept cuvânt, mai întâi nu este luată în serios de către conștiința obișnuită, dacă această conștiință nu are cumva chiar predispoziții mistice sau ceva asemănător. Viața de vis, cu anumită justificare, nu este luată în serios de către omul chibzuit, întrucât el vede cum această viață de vis îi prezintă tot felul de imagini, reminiscențe din viața obișnuită. Și dacă, apoi, el compară ceea ce învață să cunoască în viața obișnuită cu această viață de vis, trebuie să-și cultive viața obișnuită și să numească această viață, de la sine înțeles, realitatea sa. Apoi, vine viața de vis cu combinațiile sale de trăiri ale realității obișnuite, iar omul nu se descurcă în conștiința obișnuită dacă se întreabă: Dar ce înseamnă această viață de vis, de fapt, pentru întreaga entitate a omului?

Să privim încă o dată această viață de vis, așa cum ni se oferă ea. Putem distinge două feluri de vis, diferite unul față de celălalt. Primul fel de vis face să apară ca prin farmec înaintea sufletului nostru imagini din viețuirile exterioare. Noi am viețuit cu ani în urmă sau de curând, cu câteva zile în urmă, anumite lucruri. Le-am viețuit într-un anumit mod. Visul face să apară ca prin farmec, din somn, imagini mai mult sau mai puțin asemănătoare viețuirilor exterioare sau, de asemenea, neasemănătoare, de cele mai multe ori imagini neasemănătoare. Dacă omul își dă seama că o astfel de imagine de vis are o legătură oarecare cu o viețuire exterioară, lui îi pare surprinzător cum este transformată în vis această viețuire exterioară. De cele mai multe ori se întâmplă însă că omul viețuiește imaginea de vis și nu se raportează deloc la o viețuire sau alta a lumii exterioare, pentru că nici nu observă asemănarea. Dar dacă cineva se ocupă mai riguros cu viața de vis, cu acel mod de viață de vis care face să apară ca prin farmec înaintea sufletului viețuirile exterioare transformate în imagini, el găsește că ceva din om cuprinde, apucă aceste viețuiri, însă nu le poate reține așa cum le reține omul când se servește pe deplin în starea de veghe, de organele corpului său și iau naștere în amintire imagini care sunt asemănătoare vieții exterioare, sunt cât se poate de asemănătoare. În amintire, noi avem imagini exacte ale vieții exterioare, cel puțin imagini mai mult sau mai puțin fidele. Există și oameni care visează în amintirile lor, însă acest lucru este privit ca o anomalie. În amintiri, avem imagini mai mult sau mai puțin exacte ale vieții. În imaginile de vis avem imagini schimbătoare ale vieții exterioare. Acesta este primul mod de a visa.

Celălalt mod de a visa este însă, de fapt, caracteristic pentru cunoașterea vieții de vis. Aceasta se întâmplă când omul visează, de exemplu, că vede un șir de stâlpi albi, dintre

care unul are un defect, poate este murdar. Omul se trezește din acest vis și remarcă faptul că are dureri de dinți. Și își dă seama că în șirul de stâlpi este exprimat simbolic șirul de dinți. Dintele doare: din această cauză apare stâlpul defect sau poate chiar murdar. Sau omul se trezește după ce a visat un cuptor încins și remarcă faptul că are palpitații. Sau omul este chinuit în vis că se apropie o broască de mâna lui. Mâna apucă broasca moale. Omul se îngrozește în vis și constată că are în mână colțul păturii; l-a apucat în somn. Și exemplele pot continua. Omul visează tot felul de formațiuni de serpi: el se trezește cu dureri de intestine.

Atunci el își dă seama că există și alt fel de visuri, visuri care exprimă în mod imagistic-simbolic organele interne ale omului. Și dacă omul a înțeles că anumite visuri, cu imaginile lor stranii, reprezintă imagini senzoriale ale organelor interne, el va învăța să interpreteze multe visuri conform acestei orientări.

Cineva visează că intră într-un beci boltit. Deasupra totul este negru și plin cu pânze de păianjeni. Este o priveliște oribilă. El se trezește și își dă seama că are dureri de cap. Aceste dureri de cap, deci interiorul craniului, sunt reprezentate de bolta beciului. Omul remarcă chiar și cum sunt simbolizate circumvoluțiunile creierului, din plăsmuirile straniei care alcătuiesc beciul boltit.

Iar dacă își continuă studiile conform acestei orientări, el va afla că toate organele îi pot apărea în vis într-un astfel de mod imagistic.

Aici se află chiar și ceva ce indică foarte puternic, prin intermediul visului, întreaga viață interioară a omului. Există oameni care se inspiră din vis pentru a realiza picturi foarte frumoase.

Cel ce a făcut studii despre aceste lucruri știe care organ intern este păstrat, modificat, simbolizat, în astfel de picturi. Într-o astfel de pictură este conținută uneori o frumusețe extraordinară. Și când pictorul respectiv află ce organ a simbolizat de fapt în astfel de picturi frumoase, se sperie foarte tare, întrucât el nu apreciază organul respectiv tot atât cât își respectă picturile.

Aceste două feluri de visuri pot fi diferențiate doar dacă omul intră într-o contemplare intimă a lumii visurilor. Avem de-a face, în primul fel de visuri, cu imagini ale viețuirilor exterioare, prin care noi am trecut în lume ca oameni. În celălalt fel de visuri avem de-a face cu reprezentări imagistice ale propriului interior omenesc.

Așadar, până la acest punct, observarea vieții de vis este relativ ușor de făcut. Și cei mai mulți oameni, cărora li se atrage atenția asupra faptului că există aceste două feluri de visuri, își vor aminti că propriile lor viețuiri justifică o asemenea clasificare a visurilor.

Ce indică această clasificare a visurilor? Vedeți dumneavoastră, dacă omul se ocupă cu primul fel de visuri, referitor la felul imaginilor, își dă seama că viețuirile exterioare cele mai diverse pot fi înfățișate prin același vis, în schimb, una și aceeași viețuire poate fi reprezentată prin visuri diferite, la oameni diferiți.

Să presupunem că cineva visează că se apropie de un munte. Muntele are un fel de intrare, o peșteră. În această peșteră strălucește încă Soarele. Omul visează că intră. În curând începe să se întunece, apoi se face întuneric. El pipăie în vis și merge mai departe. Ajunge la un obstacol. Își dă seama că acolo este un mic lac. El se simte în mare primejdie. Visul ia o desfășurare dramatică.

Un asemenea vis poate înfățișa viețuirile exterioare cele mai diferite. Una și aceeași imagine de vis, așa cum am descris-o acum, se poate raporta la aceea că cineva, cândva, a suferit un accident de tren. Ce a viețuit el atunci îi apare poate, peste ani de zile, într-o viețuire de vis evocată, care în imagini este complet alta decât cea prin care el a trecut. El poate că a trecut printr-un accident de vapor. Poate că un prieten i-a fost necredincios etc. Dacă comparați imaginea de vis cu viețuirea și avansați, observând intim în acest fel, veți afla că, de fapt, conținutul imaginii de vis nu este de mare importantă; dar dramatismul, desfășurarea este foarte importantă: fie există o speranță, fie o speranță duce la o relaxare, fie o speranță duce la o criză. Întreaga legătură de simțire se transpune în viața de vis.

Și dacă, pornind de aici, cercetăm omul pentru primul fel de visuri – numai să n-o facem ca psihiatrii, care le fac pe toate pe același calapod –, dacă examinăm omul care are acest fel de imagini de vis, aflăm că aceste imagini primesc, înainte de toate, caracterul lor de la întregul mod de a fi al omului, de la individualitatea eului său. Noi învățăm, dacă înțelegem visele – nu interpretarea visurilor, ci visele –, să-l cunoaștem pe om mai bine decât dacă îl observăm numai după viața sa exterioară. Dar dacă avem în vedere tot ce cuprinde în vis individualitatea omului, atunci aceasta face trimitere întotdeauna la ceea ce eul omului viețuiește în lumea exterioară.

În schimb, dacă ne referim la al doilea fel de visuri, putem spune: Ce este proiectat aici în imaginile de vis ale sufletului, aceasta viețuiește omul doar în vis. Căci în stare de veghe el viețuiește cel mult forma organelor sale prin intermediul anatomiei și al psihologiei științifice. Dar aceasta nu este o viețuire reală, ci este o contemplare exterioară, așa cum se contemplă, de asemenea, pietrele și plantele. Aceasta nu trebuie să fie luată în considerare. Așadar, în conștiința cu care omul trece prin viață, el viețuiește extraordinar de puțin sau chiar nimic din organismul său interior. Dar cel de-al doilea fel de vis îi proiectează, în fond, desigur în imagini modificate, dar oricum în imagini, temelia organismului său întreg.

Dacă îl urmărim pe om în viață, aflăm că această viață este dominată mai mult sau mai puțin de eul său, în funcție de tăria voinței și a caracterului omului, că intervenția acestui eu în viața omenească are similitudini extraordinare cu viețuirea visului din prima categorie. Încercați doar o dată să verificați în mod intim dacă cineva are visuri în care viețuirile sale exterioare sunt schimbate violent. Dacă cineva are asemenea visuri, atunci dumneavoastră veți afla în el un om cu voință puternică. Dacă cineva își trăiește în vis viața aproape așa cum este ea în realitate, dacă el nu își schimbă în vis această viață, înseamnă că este un om cu voință slabă.

Dumneavoastră vedeți deci că în modul în care omul își plăsmuiește visele se exprimă intervenția eului în viața lui. Noi trebuie să punem în legătură, tocmai în urma unei asemenea cunoștințe, visele din prima categorie cu eul omului. Și dacă ne gândim că am luat cunoștință, în ultimele considerații, despre faptul că eul și corpul astral se află în timpul somnului în afara corpului fizic și a celui eteric, atunci nu ni se va părea surprinzător dacă știința spiritului conduce în cele din urmă la aceea că eul existent în afara corpului fizic și a celui eteric cuprinde în vis imaginile vieții, imagini pe care eul, de obicei, le are în realitatea exterioară, prin intermediul corpului fizic și al celui eteric. Primul fel de vis este un efect al eului din afara corpului fizic și a celui eteric.

Ce reprezintă visul din categoria a doua? Este de la sine înțeles că el trebuie să fie, de asemenea, ceva ce are de-a face cu ceea ce se află în afara corpului fizic și a celui eteric, în timpul somnului. Eul nu poate fi aceasta, căci el nu știe nimic despre ceea ce proiectează visul drept plăsmuiri simbolice ale organelor. Suntem obligați să recunoaștem cum corpul astral al omului este cel care plăsmuiește în vis aceste imagini simbolice ale organelor interne așa cum eul plăsmuiește imaginile viețuirilor exterioare. Și astfel avem, prin cele două feluri de visuri, o indicație privind acțiunea eului și a corpului astral, de la adormire până la trezire.

Putem merge mai departe. Când vedem ce face un om slab, ce face un om puternic în visele sale, cum un om slab visează lucrurile aproape așa cum le-a viețuit, iar un om puternic transformă toate lucrurile, toate sunt amestecate și el face astfel încât lucrurile primesc nuanța caracterului său interior, când studiem aceste aspecte în mod corect, până la capăt, putem compara rezultatul la care am ajuns cu modul în care se comportă omul treaz în viață. Iar acum se ajunge la ceva nemaipomenit de interesant. Acum se ajunge la aceea că este adevărat următorul lucru. Dacă cereți unui om să vă povestească diverse visuri, vedeți cum o imagine de vis se leagă de alta, cum se formează aceste visuri, și apoi priviți, după ce v-ați făcut o reprezentare despre felul visurilor sale, din această reprezentare asupra lui însuși, și vă veți putea face, stimulați prin ceea ce vă puteți reprezenta despre visele sale, o bună imagine despre felul cum procedează el în viață. Acum se ajunge la taine uimitoare ale omului. Dacă privim cum acționează un om în viață, învățăm să-l cunoaștem conform individualității sale. Se spune: Din ceea ce se întâmplă prin intermediul acestui om reiese doar o parte din ființa propriu-zisă a

omului, din eul său. Dacă ar ajunge la eul său, omul ar face de fapt ceea ce el visează. Un caracter violent, dacă ar ajunge la eul său, ar fi în viață atât de violent cât visează el, iar unul care în visele sale își lasă viața aproape neschimbată s-ar trage mereu înapoi în viață, ar lăsa viața așa cum este ea, ar lăsa lucrurile să se desfășoare, ar interveni cât se poate de puțin în viață, ar interveni exact atât cât intervine el în vis.

Restul, ceea ce pleacă de la om și se întâmplă dincolo de acesta, de unde provine? Dragii mei prieteni, se poate spune cu temei: Aceasta o face Dumnezeu, aceasta o fac spiritele cosmice. Adică, omul nu face singur ceea ce face; el face exact atât cât visează. Restul este făcut prin el și asupra lui. Numai că oamenii nu sunt instruiți în mod obișnuit cu privire la aceste lucruri în viață. Dacă omul s-ar instrui, ar înțelege că el are în viață atâta participare la activitate câtă participare activă are în visele sale. În cazul omului violent, lumea îl împiedică să devină violent, așa cum este în vis; în cazul omului slab, acționează instinctul, și aici viața face iarăși să fie adăugat ceea ce se întâmplă prin intermediul lui și ceea ce el nu ar visa.

Este interesant să vedem un om într-o acțiune a vieții și să ne întrebăm: Ce vine de la el și ce vine de la lume? De la el vine exact atât cât poate el visa despre acțiunea respectivă. Lumea ori adaugă ceva la aceasta, în cazul omului slab, ori scade ceva, în cazul omului violent. Privit astfel, visul începe desigur să devină extraordinar de interesant și să îngăduie a privi adânc în ființa omului.

Câte ceva din ceea ce spun eu aici s-a ivit într-un mod deformat, caricatural și în ideile psihanaliștilor, dar ei nu pot privi înăuntru, în țeserea propriu-zisă și în esența naturii umane, de aceea ei deformează continuu totul, fac caricaturi.

Dar dumneavoastră vedeți, din expunerea pe care eu o fac numai în mod exterior, că dacă vrei să înțelegi într-adevăr aceste lucruri trebuie să înaintezi până la o cunoaștere foarte delicată a sufletului. Fără această examinare, omul nu poate ști nimic despre relațiile vieții de vis cu realitatea exterioară pe care o trăiește. De aceea eu am spus cândva că psihanaliza este diletantism, pentru că ea nu știe nimic despre viața exterioară a omului. Dar ea este diletantism și pentru că nu știe nimic despre viața interioară a omului. Aceste două motive de diletantism nu se adună, ci se înmulțesc, pentru că prin necunoașterea vieții interioare este alterat exteriorul și prin necunoașterea exteriorului este alterat ce este interior. Dacă se înmulțește d cu d se obține diletantism la puterea a doua. Astfel încât psihanaliza diletantismului este la pătrat: $d \times d = d^2$.

Dacă ne adâncim în mod intim în stările alternative ale vieții de veghe și de somn, atunci ființa umană poate fi pătrunsă cu privirea într-o măsură atât de largă, încât aceasta conduce efectiv la știința inițiată.

Luați acum altă afirmație pe care am făcut-o eu în aceste considerații: realitatea că omul își poate întări, prin exerciții sufletești, prin meditații, forțele sale sufletești, apoi avansează dincolo de gândirea obișnuită, mai mult sau mai puțin lipsită de conținut, abstractă, până la gândirea concretă, interior imagistică, avansează până la conștiința imaginativă, la imaginațiune. A trebuit să vă spun că omul avansează cu această conștiință imaginativă către cuprinderea vieții sale întregi, dar așa cum este plasată înăuntru prin naștere și concepție – de fapt, încă înaintea nașterii, înaintea concepției –, drept impuls eteric în viața pământească. Prin intermediul visului, omul primește acele reminiscențe a ceea ce trăiește în exterior de când el a pășit pe Pământ în această viață pământească. Prin intermediul conștiinței imaginative, omul primește imagini care, conform felului de viețuire, pot fi foarte asemănătoare imaginilor de vis; numai că ele nu conțin numai reminiscențe din viață, ci și reminiscențe din ceea ce a existat înaintea vieții pământești.

Este complet ridicol când cei care nu cunosc știința spiritului spun că și imaginațiunile pot fi visuri. Ei trebuie să reflecteze o dată ce se visează în imaginațiuni. Nu se visează nimic din ce oferă simțurile, ci conținutul este tocmai acela care înfățișează ființa umană înainte de a fi avut simțuri. Omul este introdus într-o lume nouă, prin imaginațiune.

Însă aici există ceva foarte asemănător între al doilea fel de visuri și ceea ce se viețuiește în imaginațiune, dacă aceasta se cultivă mai întâi în suflet prin exerciții. În acest caz se viețuiesc imagini cu toată claritatea, cu toată exactitatea, se viețuiesc imagini, imagini grandioase. Aș dori să spun că se viețuiește un Univers, imagini minunate, imagini multicolore, care sunt așa de grandioase, încât nu există nimic în conștiință decât aceste imagini. Dacă am vrea să pictăm aceste imagini, am realiza un tablou grandios; însă nu am putea reține decât o clipă, așa cum nu putem picta nici un fulger, ci putem reține numai o clipă din desfășurarea lui. Iar toate acestea se petrec în timp. Dar dacă reținem din aceste imagini doar o clipă, atunci obținem un tablou grandios.

Să ne reprezentăm schematic aceasta. Firește, nu există o asemănare totală cu ceea ce se vede. Dar pentru ca noi să ne putem aduce esențialul înaintea sufletului, să facem un desen schematic. (*Desen.*)

Priviți acum această imagine pe care am desenat-o doar în mod schematic. Ea este configurată în sine. Ea conține cele mai diferite imagini modelate. Ea este ceva grandios în interior și în exterior. Dacă devenim tot mai puternici în concentrarea, în reținerea acestui tablou, căci el nu apare decât un moment (în acest caz, trebuie să-l interceptăm cu prezență de spirit; când apare doar un moment, de obicei el trece repede și fără zgomot, înainte ca noi săl fi prins într-adevăr în prezent – avem nevoie mai ales de prezență de spirit, pentru observații spirituale), dar noi suntem în stare nu doar să

folosim atâta prezență de spirit, pentru a prinde din zbor lucrurile, încât ele să rămână, în general, în conștiință, ci putem să le și reținem, atunci acest tablou se micșorează, atunci, aș dori să spun, în loc de a fi un Univers cuprinzător el devine tot mai mic și vedem cum avansează în timp. Aș dori să spun că el caută să prindă formă înăuntru. Dintr-o imagine ia naștere capul omenesc, din alta ia naștere plămânul, iar din alta ficatul. Materia fizică ce provine din corpul matern nu face decât să umple ceea ce intră aici din lumea spirituală. Omul de aici provine. Ne spunem în cele din urmă: Da, ce este ficat aceasta se vede în mod spiritual în existența preterestră, într-o imagine grandioasă; plămânul se vede în mod spiritual în existența preterestră, în această imagine grandioasă. Și acum se compară imaginea din urmă cu ceea ce este cel de-al doilea fel de vis. Aici, omului îi apare un organ, așa cum am spus mai înainte, poate de asemenea într-o imagine foarte frumoasă, dar este cârpăceală față de ceea ce oferă conștiința imaginativă.

Și astfel omul primește impresia: conștiința imaginativă dă ceva ce este creat dintr-o măiestrie cosmică; visul dă ceva ce este cârpăceală. Dar amândouă indică același lucru. Iar ele sunt ceea ce, în mod spiritual, înfățișează organizarea internă a omului.

Și de aici încolo nu mai este mult până la o altă reprezentare foarte valabilă. Noi ajungem după aceea, când observăm prin intermediul conștiinței imaginative, acest om preterestru drept imagine eterică imensă, când observăm cum această imagine eterică imensă se cristalizează oarecum înăuntrul omului fizic, ajungem să întrebăm: Ce s-ar întâmpla dacă acum imaginile de vis care se raportează la organele interne ar începe să desfășoare aceeași activitate? Noi ajungem să ne spunem: Aici ar lua ființă caricatura unui ficat. Ficatul omenesc, complet dezvoltat în sine, este plăsmuit din imaginea conștiinței imaginative care indică existența preterestră. Dacă ficatul s-ar dezvolta din imaginea visului, omul nu ar primi din această imagine un ficat omenesc, nici măcar un ficat de gâscă, ci caricatura unui ficat.

Aceasta ne îngăduie, de fapt, să privim adânc în realitate, în individualitatea întreagă a omului. Căci este ceva asemănător, aceasta se vede foarte clar, între imaginea visului și imaginea din conștiința imaginativă. Și trebuie să ne întrebăm: De unde provine această asemănare?

Așadar, putem merge și mai departe. Să luăm în considerare imaginile visului din prima categorie, care se raportează la viețuiri exterioare. Pentru acestea nu există nimic asemănător în reprezentarea imaginativă. Dar reprezentarea imaginativă trece la o viețuire preterestră a omului, în care acesta nu are de-a face cu alți oameni fizici, contemplarea imaginativă trece la o imagine a viețuirilor spirituale preterestre. Reprezentați-vă ce este caracterizat prin aceasta.

Dacă privim în interiorul omului, primim impresia că prin anumite imagini simbolice, fie că apar prin conștiința imaginativă fie că apar prin vis, este exprimat interiorul omului, este exprimată organizarea umană, că, dimpotrivă, imaginațiunile care se raportează la viețuiri exterioare nu sunt în legătură cu ceea ce omul are în organizarea interioară, dar nici cu viața pământească exterioară; ele indică viețuiri ale existenței preterestre. Și ele pot sta alături de viețuirile de vis care se raportează la viețuiri exterioare ale existenței pământești, însă nu se află într-o oarecare legătură interioară cu acestea. Această legătură interioară există pentru visele din categoria a doua.

Așadar, ce urmăresc eu prin expunerea tuturor acestor lucruri? Prin expunerea tuturor acestora, aș dori să indic că există un fel intim de contemplare a vieții umane, care pune în evidență adevărate enigme ale vieții. Omul contemplă astăzi, de fapt, destul de superficial viața. Dacă el ar contempla-o mai exact, mai intim, i-ar sări în ochi lucrurile despre care am vorbit astăzi. Dar, într-un anumit sens, ele bat la ochi, doar că ei nu știe nimic despre felul cum se întâmplă aceasta. Omul nu este conștient, de fapt, ce influență puternică are asupra vieții sale ce visează el. El consideră visul drept ceva care trece repede și fără zgomot, pentru că nu știe că într-un fel de visuri intervine eul său, în alt fel de visuri intervine corpul său astral. Dacă însă noi înțelegem viața, cu privire la aspectele ei și mai profunde, enigmele indicate devin și mai arzătoare.

Pentru cei care se află aici de mai mult timp, asemenea fapte au fost menționate deja. Eu vreau să arăt din nou că există o stare patologică în om, care constă în aceea că omul, din punctul de vedere al amintirii, pierde legătura cu viața sa. Mi s-a povestit despre un cunoscut al meu care într-o zi, fără să știe ceva despre aceasta în conștiința sa, pleacă din locuința lui, de la familie, la gară, își cumpără un bilet și călătorește până la o anumită stație ca un somnambul. La stația de schimbare a trenului își cumpără alt bilet, merge mai departe, călătorește mult timp. El și-a început călătoria într-un oraș din sudul Germaniei. S-a putut constata, mai târziu, când s-a urmărit cazul, că fusese la Budapesta, în Polonia (Lemberg) etc. Este descoperit în cele din urmă – atunci conștiința sa a început să funcționeze din nou – într-un azil de oameni fără adăpost din Berlin, unde a ajuns în cele din urmă. Acest moment, în care ajunsese în azil, fusese precedat de câteva săptămâni care fuseseră șterse în conștiința sa. El își mai amintea ultimul lucru pe care-l făcuse acasă; celelalte fuseseră șterse. A trebuit să se urmărească din afară întreaga călătorie.

Dumneavoastră vedeți că în acest caz eul nu este prezent la ceea ce face omul. Dacă urmăriți literatura potrivită, veți găsi sute și sute de cazuri de astfel de conștiințe-eu care se întrerup. Ce se petrece aici, de fapt? Dacă ați studia lumea viselor unui asemenea om, care cade în această stare patologică, ați ajunge la rezultate uimitoare. Mai întâi, ați afla că el, cel puțin în anumite perioade ale vieții sale, în care a avut cele mai însuflețite visuri posibile, caracterizate îndeosebi prin aceea că și-a pus ceva în gând, în vis îi apar intenții.

Dacă studiați visele unui om sănătos veți găsi că tocmai această apariție a intențiilor în vis este ori foarte slabă, ori în general lipsește. Omul visează toate minunățiile posibile, dar intențiile nu joacă de regulă nici un rol. Dacă ele joacă un rol în vis, atunci omul se trezește de regulă din asemenea visuri ironizându-se pe sine pentru aceste intenții.

Dacă studiați însă, referitor la visele lor, oameni cu o conștiință intermitentă, cu o conștiință care se întrerupe pentru un interval de timp, veți vedea că există oameni care nutresc în vis intenții și iau foarte în serios aceste intenții la trezire, simțind chiar și muștrări de conștiință dacă nu pot realiza intențiile nutrite în vis. Uneori aceste intenții sunt așa de absurde, față de lumea fizică exterioară, încât ei nu le pot realiza; atunci aceasta îi chinuie, îi face teribil de agitați. Acesta este reversul conștiinței intermitente, a lua în serios visul, îndeosebi referitor la visul-intenție – nu visul dorinței –, visul de intenție.

Iar cel ce are capacitatea de a observa oamenii vede uneori pe chipul omului dacă i s-ar putea întâmpla vreodată ceva de felul unei stingeri a conștiinței. Asemenea oameni au ceva ce arată că, referitor la anumite viețuiri interioare și exterioare, ei nu se trezesc niciodată complet; ne dăm seama treptat, dacă observăm un asemenea om, că el iese prea departe din corpul fizic și din corpul eteric în fiecare noapte în starea sa de somn, se îndepărtează prea mult, astfel încât nu mai poate lua cu sine tot ceea ce viețuiește el afară. El intră prea adânc în spirit, pentru ca tot ceea ce viețuiește în lumea spirituală să aducă înapoi în corpul fizic și în corpul eteric. Iar în final, deoarece prea des nu aduce înapoi complet aceasta, ea îl reține afară. Ceea ce viețuiește el atunci prea adânc în spirit, aceasta reține, în cele din urmă, mai ales eul în afara corpului fizic și el ajunge în această stare în care eul nu se află înăuntrul corpului fizic.

Într-un asemenea caz radical, în care intervine o dereglare a conștiinței ca cea descrisă, este interesant de observat viața de vis a unui astfel de om. Este altfel decât viața de vis a contemporanilor obișnuiți, să zicem, este mult mai interesantă. Numai că, firește, acest interesant are reversul său. Dar, în definitiv, așa cum boala, privită din afară, este și ea mai interesantă decât sănătatea – numai nu privită din interior pentru omul respectiv –, vreau să spun că nici pentru viața obișnuită, ci pentru cunoașterea ființei umane lucrurile stau într-adevăr așa, încât ceea ce se înfățișează drept viață de vis a unui asemenea om patologic, așa cum l-am descris, este mult mai interesant decât viața de vis, nu vreau să spun a unui filistin, însă a unui contemporan.

Da, vedeți aici apărând deja un fel de relație a eului cu întreaga lume de vis. Aș dori să spun că dumneavoastră puteți cuprinde această legătură a eului cu lumea visului. Și iau ființă înaintea noastră următoarele întrebări: Care este situația, în cazul de față, cu imaginile de vis care se raportează la organele interne, în legătură cu imaginațiunile care se raportează la organele interne?

Așadar, în afară se vede că ceea ce este dat în imaginațiuni drept imagini ale organizării interne indică spre ceea ce există în om înainte ca el să aibă corp pământesc, înainte ca el să existe aici pe Pământ; imaginile de vis apar dacă el se află aici. Imaginațiunile arată deci spre înapoi; imaginile de vis arată către prezent. Dar chiar dacă este cazul să luăm în considerare o imagine de vis obișnuită, care indică un organ intern, acestuia i-ar corespunde o caricatură a organului intern, în timp ce imaginațiunii îi corespunde organul intern complet dezvoltat, noi tot putem spune: Această caricatură are totuși în sine posibilitatea de a deveni un organ; dacă luăm în considerare caricatura, ea s-ar putea dezvolta până la un organ perfect.

Așadar, aici este începutul acelei considerații pe care vrem s-o prezentăm mâine, și care provine din întrebările: Se poate raporta ceea ce oferă conștiința unagativă la viața trecută a omului? Este visul începutul imaginațiunii viitorului? Poate deveni imaginea noastră din vis, pe care o avem astăzi, acea imaginațiune la care vom putea privi în urmă, într-o viață pământească viitoare? Este conținutul visului germenul coținutului imaginațiunii?

Această întrebare plină de semnificație se află înaintea noastră. Noi vedem aici strângându-se laolaltă ceea ce putem obține, printr-o examinare a visurilor, cu întrebarea despre viețile pământești repetate ale omului. Însă dumneavoastră vedeți, de asemenea, că trebuie să privim într-adevăr mai adânc în viața omului decât o facem în mod obișnuit, cu comoditate, pentru a afla legătura cu ceea ce spune știința inițiată despre ființa omului.

Printr-o expunere ca cea de astăzi, eu aș dori mai ales să provoc o reprezentare despre felul cum observația omului este superficială în cadrul civilizației actuale și despre felul cum trebuie să intervină pretutindeni intimitatea observației. Această intimitate a observației conduce însă deja către știința spiritului.

CONFERINȚA a VIII-a

LEGĂTURILE LUMII DE VIS CU CUNOAȘTEREA IMAGINATIVĂ. NAȘTEREA DATORIEI FAȚĂ DE VIAȚĂ – TEMELIA KARMEI

Ieri am început să vă spun cum, printr-o observare mai intimă a vieții de vis a omului, putem fi conduși de știința inițiată. Misiunea mea va fi acum ca ceea ce am încercat să vă sugerez ieri din punctul de vedere al conștiinței obișnuite astăzi să aprofundez prin aceea că iau în considerare același lucru din punctul de vedere al cunoașterii imaginative, deci, așa cum arată lucrurile pe care noi le-am analizat ieri, dacă acela

care le privește a avut nevoie pentru aceasta să cuprindă cu privirea lumea în imaginațiuni. Să facem mai întâi abstracție de diferența dintre cele două feluri de vis, despre care s-a vorbit ieri, să considerăm deci visele ca atare. Noi ajungem la o considerare valabilă dacă descriem cum se află privirea imaginativă însăși față de un vis pe care îl are cel înzestrat cu imaginațiuni. Așadar, să comparăm aceasta cu acea autocontemplare la care ajunge cel care meditează imaginativ, dacă el privește în urmă către entitatea sa umană proprie, dacă el contemplă imaginativ organele omenești, fie ale sale, fie ale altor oameni, sau, de asemenea, legătura organică, adică întregul om ca un organism. Amândouă, atât lumea de vis ca organism uman fizic cât și ca organism uman eteric, arată înaintea conștiinței imaginative complet altfel decât înaintea conștiinței obișnuite. Cel ce meditează imaginativ poate visa, de asemenea, el și visează uneori, tot așa de haotic precum ceilalți oameni. El poate judeca foarte bine lumea visului din viețuirile proprii, întrucât, alături de viața imaginativă care este una luminoasă interior, ordonată interior, lumea visului chiar se scurge întru totul, ca în cazul conștiinței obișnuite, exact așa cum este și față de viața de veghe exterioară. Eu am subliniat adesea că cel care ajunge la o viziune spirituală autentică nu devine un visător sau un fantast ca cei care trăiesc numai în lumile superioare și să nu vadă realitatea exterioară. Acela care visează neîncetat doar la lumile superioare sau visează despre lumile superioare și nu privește realitatea exterioară nu este un inițiat sau un sfânt, ci trebuie tratat, chiar dacă numai ca un caz sufleteș patologic, dar totuși patologic. Cunoașterea inițiată autentică nu îndepărtează de viața fizică obișnuită și de diferitele ei legături, ci, dimpotrivă, produce un observator mai conștiințios, mai scrupulos decât este omul fără capacitatea clarvederii. Și se poate chiar spune că, dacă cineva nu are nici un simț pentru realitățile obișnuite, nici un interes pentru detaliile din viața altor oameni, dacă el plutește așa „sublim“ – eu spun aceasta însă între ghilimele –, dacă el plutește așa „sublim“ deasupra vieții și nu se interesează de detaliile acesteia, aceasta poate fi deja un indiciu că în cazul lui nimic nu are de-a face cu o clarvedere autentică. Astfel încât cel ce meditează imaginativ – eu vorbesc acum doar despre acesta, firește că el poate fi și unul care meditează inspirativ, un om intuitiv, dar eu vreau mai întâi să vorbesc despre conștiința imaginativă –, cel ce meditează imaginativ cunoaște foarte bine viața de vis din experiența de viață proprie. Însă există o diferență în înțelegerea visului. Cel ce meditează imaginativ simte visul ca pe ceva cu care el se leagă, cu care el se unește mult mai mult decât poate fi cazul prin intermediul conștiinței obișnuite. El poate lua visul mai în serios. Și, de fapt, abia conștiința imaginativă îndreptățește a lua visul în serios, întrucât ea împuternicește să se vadă oarecum dincolo de vis și să se sesizeze în special evoluția dramatică sau tensiunile și dezlegările sale, catastrofele sale, crizele sale, și să nu acorde o importanță atât de mare conținutului detaliat al visului. Conținutul detaliat al visului începe să-l intereseze mai puțin pe om, chiar și înainte de a atinge conștiința imaginativă. Pe om îl interesează mult mai mult dacă visul conduce la o criză, conduce la o bucurie, dacă acesta conduce la ceva ce devine ușor sau devine greu etc.

Această desfășurare, pot numai să repet, acest dramatism al visului începe să-l intereseze pe om în special exact ca ceea ce adesea nu interesează conștiința obișnuită. Omul privește în culisele visului. Și când privește astfel în culisele visului devine atent la faptul că în vis are înaintea sa ceva ce se raportează într-un mod foarte precis la ființa umană spirituală. Omul își spune: visul este efectiv ființa omului din punct de vedere spiritual, așa cum germele unei plante este însăși această plantă. Noi învățăm să vedem în conținutul visului, în acest dramatism al visului, înainte de toate în mod embrionar, pe omul spiritual. Și învățăm să sesizăm în acest om embrionar ceea ce este de fapt străin vieții actuale; este străin precum germele plantei, pe care-l preluăm de la aceasta toamna într-un anumit an și care devine endemic abia în dezvoltarea vegetală din anul următor, este străin dezvoltării vegetale din acest an. Și tocmai o asemenea contemplare a visului dă pentru conștiința imaginativă cele mai puternice impresii, pentru că în ființa care visează se resimte mereu mai mult cum omul poartă în sine ceva ce trece în următoarea viață pământească, ceva ce se desăvârșește între moarte și o nouă naștere și crește în viața pământească următoare. Omul învață să perceapă în vis germele următoarei vieți pământești. Acest lucru este extraordinar de important și este confirmat, dacă această viețuire deosebită, care este o viețuire de sentiment, se compară cu intuiția pe care o putem avea despre omul fizic, așa cum stă în fața noastră cu diferitele sale organe. Acesta se transformă în fața conștiinței imaginative în așa fel, încât noi primim un sentiment asemănător celui pe care îl avem când planta pe care am învățat s-o cunoaștem drept plantă verde, proaspătă, înfloritoare începe să se ofilească. Noi spunem, în fața conștiinței imaginative, când observăm ca organe fizice acest plămân, acest ficat, acest stomac, îndeosebi acest creier al omului: aici există, cu privire la spiritual, ceva ce se ofilește.

Dumneavoastră veți spune că nu ar fi nimic plăcut în a sta, prin intermediul conștiinței imaginative, față în față cu omul fizic ca ființă ofilită. Niciodată cineva care învață să cunoască știința inițiativă nu va susține că aceasta ar exista doar pentru a oferi omului lucruri plăcute. Ea trebuie să spună adevărul, nu să ofere lucruri plăcute omului. Dar, pe de altă parte, trebuie să se atragă atenția că, în timp ce noi învățăm să cunoaștem omul fizic drept o ființă ofilită, vedem pe de altă parte în el omul spiritual. Nu puteți vedea aprinzându-se omul spiritual, dacă nu învățați să recunoașteți omul fizic într-un anumit fel, ca pe o ființă în curs de putrezire, de ofilire.

Înfățișarea omului nu devine prin aceasta mai respingătoare, ci dimpotrivă, mai frumoasă și, de asemenea, mai adevărată. Și dacă putem observa astfel veștejirea spirituală a organelor umane, aceste organe fizice ne apar cu conținutul lor eteric ca ceva ce a venit din trecutul vieții pământești precedente și se ofilește în viața pământească actuală. Așa ajungem efectiv la reprezentarea că în evoluția omului care se ofilește, ofilindu-se din ființa vieții sale pământești precedente, se plăsmuiește germele pentru viața pământească viitoare. Cel mai mult se ofilește capul uman. Iar contemplarea imaginativă a visului apare exact ca o emanație fluidă a capului omenesc.

În schimb, ofilindu-se cel mai puțin, foarte asemănător visului obișnuit, se află organismul metabolism-membre al omului în fața contemplării imaginative, și totodată este cel mai puțin veșted, este cel mai mult legat, potrivit formei sale, conținutului său, cu viitorul omului, în timp ce organismul ritmic, care este ascuns în cavitatea toracică, este legătura dintre cele două. Acesta este ce ce menține echilibrul.

Inima omenească devine un organ remarcabil tocmai în fața unei contemplări spirituale. În fața unei contemplări spirituale, inima fizică se ofilește, dar ea continuă să existe aproape cu forma pe care o are ca inimă fizică (aproape, nu complet), în timp ce apare spiritual-imaginativ, fiind numai înfrumusețată, înnobilită în forma sa. Din această cauză, se va putea găsi un anumit adevăr înăuntru dacă vrem să reproducem prin pictură priveliștea spirituală aproximativă a omului, în așa fel încât un chip care pare relativ înțelept poate chiar și puțin bătrân, s-ar afla combinat cu piciorușe și mânuțe de copil, cu aripi, pentru a sugera îndepărtarea de Pământ; dar, totodată, amintind într-un mod oarecare de organul fizic, am sugera inima.

Dacă avem coteplarea imaginativă a omului, atunci ceea ce încercăm să pictăm nu va fi simbolic, în sensul rău pe care-l deține simbolismul în civilizația actuală, care este sec, ci acest simbolism va conține astfel de elemente ale existenței fizice care în același timp se ridică din existența fizică. Și am putea spune (trebuie să ne exprimăm puțin paradoxal, dacă vorbim despre lumea spirituală, pentru că lumea spirituală arată în realitate complet altfel față de fizic, de aceea arată paradoxal), am dori să spunem că, dacă începem să contemplăm omul prin cunoașterea imaginativă, avem sentimentul următor față de cap: Ah, cât de pătrunzător trebuie să gândești tu acum, pentru a te menține vertical. Când medităm asupra capului omului cu conștiința imaginativă, apărem încetul cu încetul ca fiind idioți, pentru că gândurile cele mai agere cu care ne-am deprins în viață nu ne ajută să ne apropiem ușor de această formațiune minunată a capului uman drept formațiune fizică.

Acum aceasta se transformă în ceva spiritual, este mult mai minunată în ofilirea sa, când ea își arată forma atât de intens; căci, în realitate, circumvoluțiunile creierului conțin în sine ofilite taine profunde ale formării lumii. Privim profund în tainele formării lumii, când începem să înțelegem capul uman și ne simțim neîncetat „bătuți în cap” când vrem să facem asta.

În schimb, când vrem să înțelegem cu conștiința imaginativă membrele și sistemul metabolic al omului, atunci spunem: Mentea ta pătrunzătoare nu te ajută în acest caz, tu trebuie de fapt să dormi și să visezi despre om, întrucât cu referire la această organizare omul este înțeleș cel mai bine dacă visăm despre el, dacă visăm în stare de veghe.

Deci, trebuie să intrăm într-o meditație foarte diferențiată, dacă începem să contemplăm imaginativ organizarea fizică a omului. Trebuie să devenim inteligenți,

teribil de inteligenți, când ne contemplăm capul. Trebuie să devenim un visător, când ne contemplăm sistemul metabolic-membre. În cazul sistemului ritmic, trebuie să oscilăm încolo și încoace între starea de vis și starea de veghe, dacă vrem să înțelegem această plăsmuire minunată a sistemului ritmic al omului în contemplarea imaginativă. Dar toate acestea se înfățișează ca un rest al vieții pământești anterioare. Astfel încât ceea ce viețuiește omul cu privire la sine în starea de veghe este rest al vieții pământești anterioare. Aceasta doar intervine în viața pământească actuală, îi dă atât cât eu îi atribuiam ieri în ceea ce privește modul de acțiune, de exemplu, când spuneam: Numai atât cât visează omul despre acțiunile sale, atât îndeplinește el de fapt, efectiv; restul fac zeii prin el. Până aici intervine prezentul. Tot restul vine din viața pământească anterioară. Aceasta contemplăm la om, când îl avem înaintea noastră în organizarea sa fizică în curs de ofilire. Și dacă privim spre ceea ce el știe despre sine în timp ce visează, visează dormind, avem înaintea noastră ceea ce pregătește pentru următoarea viață pământească. Putem distinge foarte bine lucrurile unul de altul.

Astfel conștiința imaginativă conduce nemijlocit din această contemplare a omului, a omului treaz și a omului adormit, la perceperea acelei evoluții care trece din viață pământească în viață pământească.

Un loc deosebit îl ocupă în om, atât treaz cât și adormit, acel element sufletesc pe care îl numim amintire, ceea ce este menținut în memorie. Contemplați-vă amintirile obișnuite. Dumneavoastră știți: ceea ce vă amintiți, aceasta o scoateți din sine drept gânduri, drept reprezentări. Dumneavoastră plăsmuiți reprezentările viețuirilor trecute. Dumneavoastră știți: în aceste amintiri, viețuirile își pierd vioiciunea, capacitatea lor de impersinare, culoarea etc. Viețuirile sunt palidate în amintiri. Dar, pe de altă parte, această amintire trebuie să ne apară totuși ca foarte puternic legată de ființa omului, mai mult, ne apare ca însăși ființa omului. Numai că omul nu este în mod obișnuit suficient de onest în sufletul său, pentru a-și recunoaște necesitatea acestei tendințe.

Dar eu vă întreb: Dacă priviți înăuntru, în dumneavoastră, pentru a ajunge să vă dați seama cu adevărat ce sunteți de fapt, potrivit cu ceea ce numiți eul care vă aparține, reprezintă acesta altceva decât amintiri? Nu veți simți aproape nimic altceva în dumneavoastră decât amintirile din viață, dacă vreți să mergeți înapoi în eul propriu. Dumneavoastră găsiți, desigur, aceste amintiri întrețesute de un fel de activitate, dar aceasta rămâne foarte fantomatică și întunecată. Ceea ce apare plin de viață drept eu sunt pentru viața pământească tocmai amintirile.

Această lume a amintirilor, la care trebuie doar să reflectați pentru a o avea înaintea în întregul ei caracter fantomatic, sufletesc, această lume a amintirilor ce devine ea înaintea conștiinței imaginative? Ea se lărgește imediat, ea devine un tablou imens înaintea conștiinței imaginative, prin care cuprindem cu privirea, în imagini, tot ceea ce am trăit în viața pământească actuală. S-ar putea spune: Dacă acesta este omul,

aceasta este amintirea în el; prin conștiința imaginativă, această amintire este imediat extinsă până la naștere. Te simți ca în afara spațiului. Aici totul s-a întâmplat. Omul privește astfel în interiorul unui tablou, în timp ce cuprinde cu privirea întreaga viață pământească de până acum. Timpul devine spațiu. Cuprinzi cu privirea viața pământească de până acum într-un tablou, într-o panoramă, și poți spune: Amintirea se lărgeste, se extinde. Ea se află într-un moment unic, când o avem în conștiința obișnuită. În fața conștiinței obișnuite lucrurile stau astfel: dacă omul, de exemplu, a ajuns la vârsta de patruzeci de ani și își amintește ceva ce a viețuit în urmă cu douăzeci de ani, dar nu-și imaginează, ci își reprezintă în mod obișnuit, este ca și când reprezentarea ar fi într-adevăr departe, foarte departe în spațiu, dar ca și când ar fi totuși aici. Acum știi, dacă îți imaginezi că reprezentarea a rămas pe loc; ea a dispărut tot atât de puțin ca și copacii îndepărtați ai unei alei. Ea este aici. Așa privești înăuntrul acestui tablou. Și recunoști că această amintire pe care o porți în tine în conștiința obișnuită este o gravă iluzie. Este adevărat că ceea ce porți în tine în conștiința obișnuită drept amintire concepi drept realitate – ca și când s-ar face o secțiune transversală într-un copac și ceea ce se vede înăuntru, această secțiune transversală, ar fi considerată drept realitate a trunchiului de copac. Această unică secțiune transversală este de fapt un nimic. Este doar o imagine care se produce în acest caz, trunchiul de copac se află deasupra și dedesubtul secțiunii transversale. Și așa este cu adevărat, dacă omul cuprinde amintirile imaginativ. El observă, în acest caz, întreaga nulitate a conținutului amintirii luat în mod izolat; totul se extinde chiar până în apropierea momentului nașterii, și, în anumite condiții, chiar mai departe, înainte de naștere. Tot trecutul devine prezent. Prezentul este aici; se arată într-adevăr periferic, îndepărtat, dar este aici.

O dată înțeles acest lucru, dacă ai o astfel de vedere, intervine acea cunoaștere care este capabilă de o observare neîncetată, care spune că omul, când își părăsește corpul fizic o dată cu moartea, într-un timp scurt după moarte, câteva zile, are această retrospectivă ca viață a sa de la sine înțeleasă. În timp ce omul trece prin poarta morții, el are, timp de câteva zile, drept viețuire a sa, priveliștea panoramei vieții sale; privește viața sa în imagini largi, luminoase, strălucitoare, impresionante.

Acum este vorba însă de a merge mai departe cu cunoașterea imaginativă. Când omul merge mai departe cu cunoașterea imaginativă, viața se îmbogățește într-un anumit fel; el înțelege viața, firește, într-un mod corespunzător, ceea ce altfel ar concepe într-un mod diferit. Să spunem, de exemplu, că omul înțelege atitudinea pe care o are față de alți oameni, comportarea lui față de alți oameni. Omul înțelege *intențiile* pe care le-a avut prin această comportare, acțiunile săvârșite, modul și felul cum s-a purtat cu ceilalți. Asupra acestor lucruri el poate să reflecteze mai mult sau mai puțin în viața obișnuită, în cazuri luate izolat, după cum este mai mult sau mai puțin lipsit de gânduri, dar acum aceasta este situația. Omul are o reprezentare a propriei sale comportări. Dar ceea ce înțelege el în acest caz este, cu toate acestea, doar un aspect al problemei. Să

presupunem că un om a făcut o faptă bună sau o faptă rea unui alt om. Omul va vedea efectul faptei bune, satisfacția celui alt om, starea de mulțumire; poate că acela va fi chiar stimulat într-o privință sau alta. Se vor putea vedea deci acele consecințe ale unui asemenea mod de acțiune care poate interveni în lumea fizică.

Dacă omul a făcut o faptă rea, el poate vedea cum a dăunat celui alt, cum celălalt a devenit nemulțumit, cum el poate a produs chiar și durere fizică etc. Toate acestea, dacă omul nu le evită dinainte, dacă nu-i este neplăcut să observe consecințele faptelor sale pentru celălalt om, toate acestea le va putea observa în interiorul vieții fizice. Dar acesta este numai un aspect al problemei. Fiecare faptă pe care noi o săvârșim față de altcineva are și un alt aspect. Să presupunem că dumneavoastră ați făcut o faptă bună pentru un om. Această faptă bună are în lumile spirituale o existență, o anumită importanță. Ea încălzește oarecum în lumile spirituale. Ea este ca punctul de plecare al unor radiații termice spirituale. Căldura sufletească radiază în lumea spirituală dintr-o faptă bună pe care o faci altui om. Răceală sufletească decurge dintr-o faptă rea pe care o faci altuia. Este ca și cum omul ar aduna căldură sufletească și răceală sufletească în lumea spirituală conform modului în care se comportă el față de alți oameni. Alte fapte ale omului, în schimb, sunt ca razele luminoase, clare, care ar acționa într-o direcție sau alta în lumea spirituală; altele acționează producând întunecare în lumea spirituală; pe scurt, s-ar putea spune că omul viețuiește, de fapt, numai jumătate din ceea ce înfăptuiește în viața de pe Pământ.

Dacă ne apropiem de conștiința imaginativă, în fața acestei conștiințe dispare, de fapt, ceea ce oricum cealaltă conștiință știe deja. Dacă un om este favorizat sau păgubit, este problema conștiinței obișnuite să stabilească; dar ceea ce o faptă, fie bună, fie rea, fie înțeleaptă, fie necugetată, determină în lumea spirituală – drept căldură sufletească, drept răceală sufletească, drept lumină sufletească, drept întunecare sufletească etc.; este o mare diversitate în acest caz – se înalță în fața conștiinței imaginative, începe să existe aici. Iar omul își spune: Totuși, deși nu ai știut aceasta când lăsați să acționeze conștiința ta obișnuită în faptele tale, nu înseamnă că aceasta nu a existat. Omul își spune: Să nu-ți treacă prin minte că ceea ce nu ai știut în modul tău de a acționa, și anume că există surse de radiații sufletești de tip luminos și de tip caloric, faptul că tu nu ai văzut acestea, nu ai viețuit acestea, nu există. Să nu-ți treacă prin minte așa ceva. Tu ai trecut prin aceasta, dar, în subconștientul tău. Tu ai trecut prin toate acestea. Așa cum ochii tăi văd, ochii tăi sufletești, ai conștiinței superioare, văd acum că dacă printr-o faptă bună pe care ai făcut-o altuia tu l-ai favorizat, dacă printr-o faptă rea l-ai păgubit, așa a viețuit subconștientul tău, mergând complet paralel cu ceea ce a însemnat fapta în lumea spirituală.

Iar în momentul în care omul se află atât de departe cu conștiința imaginativă, încât această conștiință s-a dezvoltat suficient, el nu privește numai ca la o panoramă a viețuirilor sale, ci este constrâns să devină atent la faptul că el nu este un om complet

dacă nu trece prin ceea ce a lăsat neparcurs, în acest caz, acest alt aspect al faptelor sale, acest alt aspect al vieții sale pământești. Omul începe, față de această panoramă a vieții, care se întinde până în momentul nașterii sau dincolo de momentul nașterii, să se considere complet infirm, ca și când ar fi pierdut ceva. El își spune neîncetat: Aceasta ar trebui s-o viețuiești tu; tu ești de fapt ca și când ochiul tău ar fi scos, piciorul tău ar fi pierdut. Tu nu ai avut în realitate jumătatea viețuirilor tale. Aceasta trebuie să intervină în decursul conștienței imaginative, omul trebuie să se considere schilodit cu referire la viețuirile sale, încât să simtă că viața obișnuită îi ascunde ceva.

În epoca actuală materialistă, acest aspect este deosebit de pregnant, întrucât nu se crede în general că faptele umane au mai multă valoare și importanță decât au ele pentru viața nemijlocită care se petrece în exterior, în lumea fizică. Faptul că în lumea spirituală se petrece încă ceva deosebit este o afirmație care este considerată a fi mai mult sau mai puțin o prostie; însă acest lucru este real. Iar în fața conștienței imaginative apare acest sentiment al infirmității. Omul își spune: Tu trebuie să-ți oferi efectiv posibilitatea de a viețui tot ce nu ai viețuit. Dar aceasta nu merge aproape deloc, ea se desfășoară aproape numai în detalii, într-o măsură foarte însenmată.

Aceasta este seriozitatea care va apăsa asupra celui care, pătrunzând mai adânc în viață, vede că el, în fond, nu poate realiza multe în timpul vieții pământești, că el, oarecum, trebuie să emită un titlu de creanță asupra viitorului, că el trebuie să spună: Viața dă sarcini pentru viețuire care nu se pot îndeplini în această existență pământească. Omul trebuie să rămână dator cu aceste misiuni Universului, și să spună: Eu voi putea trece prin aceasta numai după ce am trecut prin moarte. Este o îmbogățire a vieții, chiar dacă adesea destul de tragică, pe care o dă înțelepciunea inițiatică, aceea că omul percepe nașterea inevitabilă a datoriei față de viață și recunoaște necesitatea de a emite un titlu de creanță față de zei și de a spune: Eu pot viețui aceasta numai dacă am murit. Numai atunci pot intra într-o viețuire ca aceea pe care o am ca datorie față de Univers.

Această conștiență că viața interioară trebuie să treacă parțial printr-un fel de transformare în viitor, după moarte, această conștiență interioară adâncește foarte mult viața umană. Știința spiritului nu există numai pentru ca omul să învețe teoretic diferite lucruri, iar cel ce studiază știința spiritului așa cum se studiază alte lucruri, acela ar face un lucru mai de folos dacă ar studia o carte de bucate. În acest caz, el este cel puțin împins la a nu considera lucrurile doar teoretic. Căci viața, în principal viața stomacului și ce urmează după aceasta, are grijă ca omul să ia mai în serios o carte de bucate decât o simplă teorie. Este necesar ca știința spiritului, când se apropie de om, să aprofundeze viața conform simțirii, conform inimii.

Există o aprofundare extraordinară a vieții, când omul devine atent la nașterea datoriei față de zei și își spune: Jumătate din viața de pe Pământ nu se poate parcurge, pentru că ea se ascunde sub suprafața existenței. Dacă omul învață să cunoască prin inițiere ce

este ascuns aici de obicei pentru conștiința obișnuită, el poate deja să privească puțin înăuntrul datoriei contractate. Și s-ar putea spune: Cu conștiința obișnuită, omul vede că devine dator, dar nu poate citi titlul de creanță pe care el însuși ar trebui să-l emită. Cu conștiința inițiatică, omul poate citi într-adevăr obligația, dar nu o poate plăti în viața obișnuită. Trebuie așteptat până sosește moartea. Iar dacă omul a obținut această conștiință, dacă a aprofundat această conștiință umană astfel încât conștiința despre contractarea datoriei este vie în el, înseamnă că a devenit matur pentru a urmări mai departe viața umană conform acelui tablou retrospectiv despre care v-am vorbit, în care el merge înapoi până la momentul nașterii. Și atunci omul vede cum după câteva zile el trebuie să viețuiască ceea ce a lăsat neviețuit.

Pentru fiecare faptă particulară pe care cineva a făcut-o față de oameni sau față de lume trebuie să viețuiască acum ceea ce a lăsat neviețuit. Ultimele fapte pe care el le-a făcut înaintea morții sale sunt cele care apar primele; apoi se merge în urmă, în viață. Mai întâi, omul devine atent la semnificația cosmică a faptelor rele sau a faptelor bune pe care le-a făcut în trecut. Ce a viețuit el pe *Pământ* cu privire la ele se omite. Ce înseamnă ele pentru *lume*, aceasta se trăiește acum.

Și se merge mai mult înapoi. Iar omul își viețuiește viața încă o dată, parcurgând-o în acest sens. El știe că în timp ce își viețuiește încă o dată viața și semnificația cosmică a acestei vieți el este încă legat de Pământ, întrucât este doar celălalt aspect al faptelor pământești, cel pe care îl viețuiește în acest caz.

Vedeți dumneavoastră, omul simte acum că viața sa viitoare ar fi purtată în pântecul Universului. Este un fel de viață embrionară pentru perioada dintre moarte și o nouă naștere ceea ce viețuiește omul aici, numai că nu este purtat embrionar de o mamă, ci de lume, de acea lume pe care el nu a viețuit-o aici, în existența fizică. El trăiește încă o dată viața sa fizică în sens invers, dar în semnificația cosmică. Aici el viețuiește cu o conștiință puternic scindată. Când trăim în lumea fizică și privim ființele care se află în jurul nostru ne simțim, ca om, față de celelalte ființe ca un adevărat rege. Chiar dacă numim leul regele animalelor, ca oameni ne simțim superiori și față de el. Omul simte ființele celorlalte regnuri ca fiind inferioare lui. El le poate judeca pe celelalte. El nu le atribuie celorlalte puterea de a-l judeca. El se află deasupra tuturor ființelor celorlalte regnuri ale naturii. Omul are un alt sentiment, când, după moarte, trece prin viețuirea pe care am descris-o. Atunci el nu se raportează la regnurile naturii, cărora le este superior, ci la regnurile lumii spirituale, față de care el este inferior. El se simte acum cel mai mic, celelalte aflându-se deasupra lui.

Și în timp ce trece astfel prin ceea ce nu a viețuit înainte, simte pretutindeni ființele care acum sunt superioare lui, față de care el este inferior. Aceste ființe aduc simpatiile și antipatiile lor față de ceea ce el parcurge în urma vieții sale pământești. Aici omul se află nemijlocit, pretutindeni, în această viață pământească de după moarte, ca într-o

ploaie, într-o ploaie spirituală. Omul trece încă o dată prin faptele sale, și anume prin aspectele lor spirituale, dar în timp ce omul trece prin aceste fapte, picură peste el simpatiile și antipatiile ființelor superioare care se află deasupra lui. Aici, omul este acoperit și udat de simpatii și antipatii. Omul este copleșit în entitatea sa spirituală de sentimentul că cel spre care radiază entităților sublimе ale înaltelor ierarhii este primit în Univers și are o influență bună în Univers. Cel pe care cad antipatiile ființelor superioare, acela este respins. Omul simte prin aceasta că ar exista o influență rea în Univers, dacă el nu ar opri-o în sine.

O faptă rea săvârșită față de un om este udată de sus de antipatiile ființelor superioare. Iar omul simte că această legătură cu antipatiile ființelor superioare ar însemna ceva extraordinar de rău pentru Univers, dacă el nu ar înțelege în propria-i ființă ce înseamnă o faptă rea pentru întregul Univers, dacă ar lăsa-o să iasă din sine. Și din acest motiv omul acumulează ceea ce atrage antipatiile ființelor sublimе.

Prin aceasta, omul așază temelia pentru karma, pentru ceea ce apoi acționează în viața pământească următoare; cu aceasta el găsește, prin alte fapte, compensarea, echilibrarea.

Se poate descrie cu mai multe amănunte această trecere a ființei umane prin țara sufletelor după moarte privită din afară, așa cum am făcut în cartea mea *Teosofia*. Acolo se descrie mai mult, conform succesiunilor de idei cu care omul a fost obișnuit în epoca noastră. Acum, când prezint încă o dată, în mod recapitulativ, în cadrul Societății antroposofice generale, ce este sistematic în antroposofie, aș dori să descriu mai în amănunt lucrurile, astfel încât dumneavoastră să puteți resimți cum viețuiește omul aceasta, cu ființa sa umană, cu individualitatea sa umană, după moarte.

Când pătrundem cu privirea în acest fel ne putem uita încă o dată înapoi la lumea de vis și atunci această lume de vis ne apare într-o nouă lumină. Dacă vedem cum viețuiește un om după moarte aspectele spirituale ale faptelor sale pământești, ale existenței sale pământești și ale gândurilor sale pământești, putem privi iar la omul care visează la tot ce a viețuit în timpul somnului, și putem spune: În timpul somnului, omul a viețuit deja aceasta, dar în mod complet inconștient. Și apare acea diferență dintre viețuirea din timpul somnului și viețuirea pe care omul o are după moarte.

Priviți la viața pământească umană. Stările de veghe sunt aici mereu întrerupte de somn. Să presupunem că cineva care nu este o persoană somnoroasă își petrece cam o treime din viața sa dormind. În timp ce el trece prin această treime a vieții sale nu știe chiar nimic despre aceasta, despre acest aspect spiritual al faptelor sale. Visul produce numai un mic vârtej. Omul remarcă unele din aceste aspecte spirituale din vis, dar sus nu este decât un mic vârtej. Însă somnul profund lasă să fie viețuit în mod inconștient tot ce este aspect spiritual al vieții diurne.

Se poate spune deja: În viața diurnă conștientă noi viețuim ceea ce gândesc și simt oamenii, așa cum au fost favorizați sau nu au fost favorizați de noi înșine. În somn, noi viețuim inconștient ceea ce zeii gândesc despre faptele noastre și despre gândurile noastre din timpul stării de veghe. Dar despre aceasta noi nu știm chiar nimic. Din această cauză, cel care privește în misterele existenței apare schilodit, așa cum v-am descris eu, apare împovărat cu o datorie. Aceasta a rămas complet în subconștient. După moarte, ea se parcurge în mod cu adevărat conștient. Și tocmai de aceea acea parte a vieții care a fost petrecută dormind este parcursă încă o dată; aceasta reprezintă aproximativ o treime din timpul vieții pământești. Dacă deci cineva a trecut prin moarte, el trăiește iar retrospectiv; numai ceea ce el a trăit inconștient noapte de noapte acum este parcurs conștient. Se poate spune deja, deși pare că omul ar vrea să râdă de aceste lucruri extraordinar de serioase: Dacă cineva își petrece timpul dormind cea mai mare parte a vieții sale, această postviețuire de după moarte durează mai mult; dacă el doarme puțin, postviețuirea durează mai puțin, în medie chiar o treime, pentru că își petrece o treime din viață dormind. Dacă, așadar, cineva ajunge la vârsta de șaizeci de ani în lumea fizică, atunci această viețuire de după moarte durează douăzeci de ani. Și în timpul acesta omul parcurge, pentru lumea spirituală, un fel de stare embrionară.

Abia după ce a trecut prin aceasta el a scăpat de Pământ. Atunci Pământul nu-l mai învăluie pe om. Abia atunci el este născut cu adevărat pentru lumea spirituală pe care o parcurge între moarte și o nouă naștere. El simte aceasta după moarte, ca nașterea pentru lumea spirituală, când iese strecurându-se din găoacea existenței pământești pe care a purtat-o până atunci cu sine, desigur în mod spiritual.

CONFERINȚA a IX-a

CAPACITATEA OMULUI DE A-ȘI AMINTI

Dumneavoastră ați văzut ieri, și probabil și din conferințele precedente, ce priveliști semnificative se oferă asupra întregii existențe umane și a legăturii sale cu lumea, dacă se focalizează capacitatea de a-și aminti a omului. Să privim acum capacitatea de a-și aminti a omului, așa cum ne poate apărea aceasta în diversele perioade din viața umană; mai întâi așezăm capacitatea de a-și aminti în fața conștiinței obișnuite pe care o are omul între naștere și moarte.

Omul transformă cele prin care trece el în viața sa, cele prin care trece el cu toată gândirea, simțirea, voința sa, de asemenea cu desfășurarea forțelor sale fizice, le transformă în amintiri, și revine din când în când, în viața sa sufletească, asupra imaginilor-amintire ale situațiilor prin care a trecut. Dacă însă comparați, în aspectul lor fantomatic, aceste imagini-amintire ivite brusc sau dorite în simpla lor existență-gând și existență-reprezentare, cu vigoarea viețuirilor la care ele se raportează, veți spune: Amintirile sunt doar imagini. Dar ele sunt imagini a ceea ce noi reținem în eul nostru din viețuirile avute în lumea exterioară. Noi ne purtăm amintirile drept comoara prelucrată din viețuirile noastre. Iar dacă, în cazuri morbide – eu am vorbit și despre acestea –, ne pierdem aceste amintiri, aceasta înseamnă o formare defectuoasă a însuși eului nostru. Noi simțim că ființa noastră cea mai interioară, eul nostru, s-a deteriorat, dacă în cazuri patologice eul trebuie să elimine câte ceva din comoara de amintiri care face din viața noastră un întreg. S-ar putea indica, de asemenea, stările îngrozitoare care intervin uneori în cazul congestiei cerebrale, când anumite părți ale vieții, ale vieții scurse, sunt șterse din amintire.

Iar dacă privim în urmă, la existența scursă de la ultima noastră naștere, trebuie să simțim și să percepem coerența amintirilor, pentru a ne putea contempla în mod corect drept om sufletesc.

Acestea sunt câteva trăsături care arată ce înseamnă capacitatea de a-și aminti din timpul vieții pământești fizice. Această capacitate este însă mult mai mult. Ce ar fi pentru noi lumea exterioară, cu impresiile ei care se îmbroscălesc mereu, cu tot ceea ce ea oferă, ce ar fi ea pentru noi, dacă nu am fi în stare să legăm de amintiri ceea ce privim, ca noi impresii! Și nu în cele din urmă, se poate spune: Da, orice învățare constă, în final, în aceea că noul care se apropie de om se leagă de ceea ce el poartă deja în amintirile sale. O mare parte a metodicii școlare se bazează pe faptul că noi găsim, în cel mai rațional mod, cum noul pe care îl avem de prezentat copiilor îl putem lega de ceea ce putem scoate din comoara amintirilor lor.

Pe scurt, pretutindeni unde esențialul constă în a aduce lumea exterioară aproape de sufletesc, de a mobiliza sufletescul însuși, pentru a resimți și a trăi interior existența proprie, se apelează în cele din urmă la amintire. Astfel încât trebuie să spunem că amintirea reprezintă cea mai importantă, de departe cea mai cuprinzătoare, parte a vieții interioare a omului, în timpul existenței sale pământești.

Acum însă să contemplăm această amintire și dintr-un alt punct de vedere. Se știe că această amintire, suma amintirilor pe care o purtăm în noi, este doar o parte a ceea ce primim în noi. În decursul vieții uităm câte ceva, dar există momente în viață, uneori chiar momente bolnăvicioase ale vieții, în care lucruri de mult uitate revin la suprafață. Iar acestea sunt în special momentele în care omul se apropie de moarte, când ies la suprafață tot felul de lucruri care erau foarte departe de amintirea sa conștientă. Oamenii bătrâni, muribunzi, își amintesc brusc de lucruri care erau dispărute demult din amintirea lor conștientă, și dacă se studiază efectiv, în mod intim, visul care se referă de asemenea la amintire, se află negreșit că în vis apar lucruri pe care le-a viețuit omul, în mod sigur, pe lângă care însă el a trecut neatent, pe care nu le-a luat în considerare, și totuși ele există în viața sufletească și se ivesc tocmai atunci când nu acționează obstacolele organismului fizic și ale celui eteric, când corpul astral și eul sunt singure în somn. Aceste lucruri intră în mod obișnuit în atenție. Iar omul nu-și dă seama că tocmai amintirea conștientă este doar o parte a ceea ce primim în noi, și că noi, de fapt, primim multe în viață în aceeași formă, în subconștient, și apoi le prelucrăm interior.

Așadar, cât timp trăim în existența pământească considerăm că ceea ce se poate ivi din adâncul sufletului în forma gândurilor-amintire este partea esențială a amintirii. Gândurile rezultă în marginea celor viețuite, ele pleacă iarăși, noi le căutăm. Considerăm aceasta ca fiind esența amintirii.

Dar când trecem prin poarta morții existenței pământești îi urmează zile în care apar ca într-o perspectivă largă imaginile vieții pământești scurse. Ele se află aici în același timp. Ceea ce s-a petrecut cu mulți ani în urmă se află aici în același timp cu ceea ce s-a petrecut în urmă cu câteva zile. Așa cum spațialul înseamnă existența lucrurilor unul lângă altul și are doar perspectivă spațială, tot așa se prezintă acum temporalul viețuirilor noastre una lângă alta și are perspectivă temporală interioară; dar ele se află în același timp aici. În timpul scurt în care se află aici ele devin tot mai fantomatice, tot mai slabe. În timp ce privim în noi, în viața pământească fizică, simțim: Aici avem imaginile viețuirii ca imagini-amintire înfășurate în noi..., aceste imagini devin acum mai mari, mai întinse. Noi simțim cum imaginile amintirilor noastre sunt preluate de Cosmos. Ceea ce după moarte reprezintă o delimitare oarecum îngustă în acest tablou-amintire devine tot mai mare, dar cu aceasta tot mai fantomatic, până când îl aflăm extins ca un Univers, dar ajuns fără putere, astfel încât abia mai putem bănui ceea ce până atunci am văzut clar. Noi doar îl bănuim. Apoi el se pierde în depărtări. El nu mai este aici.

Aceasta este a doua formă pe care o îmbracă amintirea, oarecum a doua metamorfoză care are loc imediat în zilele de după moarte. Aceasta este acea perioadă despre care putem spune că amintirile noastre pleacă zburând în Univers. Tot ceea ce am legat atât de strâns cu existența noastră dintre naștere și moarte, ca și cu amintirea, acesta se

îndepărtează, devine mai mare, devine tot mai fantomatic, se pierde în final în depărtările Universului.

Este ca și când am vedea dispărând în depărtările Universului acel eu pe care l-am desemnat drept eul nostru din timpul vieții pământești. Iar finalul celor câteva zile în care noi viețuim acestea este acela că trebuie să spunem, față de amintirile care pleacă de la noi: Noi înșine suntem risipiți, dilatați în Univers, atât de departe dilatați în Univers, încât viețuim momentul în care de fapt ne-am aflat în ființa în care ne-am simțit între naștere și moarte ca luați de depărtările Universului.

După ce am trecut prin această amețală suprasenzorială, prin acest leșin suprasenzorial care ne-a luat conștiința interioară a existenței pământești în totalul reprezentărilor-amintire, ne regăsim în a treia perioadă a amintirii. Iar această a treia perioadă a amintirii ne învață: Da, ceea ce noi am desemnat drept sinea noastră cu ajutorul amintirilor, în timpul existenței pământești, s-a risipit în depărtările Universului, și-a dovedit deșertăciunea în fața noastră și pentru noi. Iar dacă am fi doar ceea ce ar putea fi păstrat în amintirile noastre dintre naștere și moarte, am fi un nimic după câteva zile de la moartea noastră.

Aici ne afundăm în cu totul altceva. Aici conștientizăm că nu ne putem păstra amintirile. Ceea ce există în noi ca amintiri nu putem păstra. Cosmosul ni le ia după moarte.

Dar dincolo de toate amintirile pe care le-am păstrat în timpul vieții pământești se află ceva obiectiv. Contrapartea spirituală despre care v-am vorbit ieri este înscrisă în Cosmos. Iar noi ne adâncim acum în această contraparte spirituală a amintirilor noastre. În timp ce am parcurs viețuirile de la nașterea noastră până la moarte am viețuit cu acest om, cu acea plantă, cu acel izvor, cu toate cele de care ne-am apropiat în timpul vieții. Nimic din ce am viețuit noi nu rămâne neînscris în contrapartea spirituală din realitatea spirituală în care ne aflăm de asemenea mereu, în afara realității fizice. Fiecare strângere de mână pe care am avut-o cu un om oarecare are contrapartea sa spirituală. Aceasta este înscrisă în lumea spirituală. Aceasta este aici. Doar în timp ce privim asupra vieții noastre, în primele zile de după moarte, avem în față imaginile acestei vieți. Ele acoperă oarecum ceea ce este înscris în Cosmosul însuși prin faptele noastre, prin gândurile noastre, prin sentimentele noastre.

În momentul în care intrăm prin poarta morții suntem în această cealaltă viață, suntem plini de ceea ce ni se înfățișează în acel tablou de viață care conține imagini ce ajung în perspectivă până în timpul nașterii și chiar dincolo de acesta. Dar ce se plasează aici drept imagini dispare în afară, în depărtările Universului. Apoi devin vizibile contraimaginile spirituale ale tuturor faptelor prin care am trecut până în momentul nașterii. Tot ceea ce am parcurs devine vizibil drept contraimagini spirituale, dar astfel

încât noi avem acum nemijlocit impulsul de a reface efectiv drumul, de a trece încă o dată prin toate aceste viețuri. Omul știe, în mod normal, când merge de la Dornach la Basel, că poate merge, de asemenea, de la Basel la Dornach, pentru că el are aici, în lumea fizică, o reprezentare spațială corespunzătoare. Omul nu știe însă în conștiința obișnuită că, dacă el merge de la naștere spre moarte, poate merge, de asemenea, de la moarte spre naștere. Exact în același fel în care, dacă se merge în lumea fizică de la Dornach spre Basel se poate merge înapoi de la Basel spre Dornach, tot așa cum se merge în timpul vieții pământești fizice de la naștere până la moarte, acum se poate merge de la moarte până la naștere.

Și aceasta face omul în lumea spirituală, în timp ce parcurge contraimaginile spirituale ale tuturor viețurilor prin care a trecut în timpul vieții pământești. Omul a avut o viețuire în legătură cu ceva dintr-un regn al naturii exterioare omului, să spunem că a avut o viețuire cu un copac. El a contemplat acest copac, sau, ca tăietor de copaci, l-a doborât. Aceasta are o contra imagine spirituală. Înainte de toate, există o semnificație pentru întregul Univers, pentru lumea spirituală, dacă omul doar a contemplat un copac, dacă el a tăiat un copac, dacă a făcut altceva cu acel copac; ceea ce poate viețui omul în legătură cu copacul fizic s-a întâmplat în viața pământească fizică; ceea ce are această viețuire drept contra imagine spirituală viețuiește omul acum, mergând înapoi de la moarte până la naștere.

Dacă am avut o viețuire cu un alt om, să spunem că i-am provocat o durere, există deja o contra imagine spirituală în lumea fizică, numai că nu este viețuirea noastră, este durerea pe care o viețuiește celălalt. Pentru noi motivul acestei dureri poate că ne-a dat chiar un sentiment plăcut, prin faptul că i-am provocat un rău. Răzbunare sau altceva, aceasta ne-a satisfăcut. În timp ce noi parcurgem acum drumul vieții înapoi nu trăim viețuirea noastră, ci viețuirea lui, ceea ce a viețuit el prin fapta noastră. Aceasta aparține de asemenea contra imaginii spirituale și este înscrisă în lumea spirituală. Pe scurt, omul viețuiește în mod spiritual încă o dată viețuirile sale, parcurgând drumul înapoi de la moarte la naștere.

Această viețuire este legată – așa cum am spus ieri – de faptul că noi simțim că la ea participă ființe supranaturale. În timp ce noi răzbatem prin aceste contra imagini spirituale ale viețurilor noastre, lucrurile se prezintă ca și când de sus în jos picură neîncetat simpatiile și antipatiile ființelor spirituale, care au simpatii și antipatii tocmai față de faptele noastre, față de gândurile noastre în cursul parcurgerii vieții în sens invers. Iar noi simțim, în această viață parcursă invers, pentru fiecare detaliu pe care l-am înfăptuit în afară, fie în gânduri, fie în sentimente, fie în impulsuri de voință, fie în fapte, noi simțim pentru fiecare detaliu cât este de valoros acesta în principal pentru existența orientată din spiritual. Noi viețuim în durere amară nocivitatea fiecărei fapte pe care am săvârșit-o. Viețuim în sete arzătoare pasiunile pe care le-am avut în sufletul nostru. Noi viețuim în sete arzătoare aceste pasiuni până când am viețuit suficient

tocmai lipsa de valoare a faptului de a avea pasiuni pentru lumea spirituală și am depășit această stare de a avea pasiuni, așa cum depinde ea de personalitatea fizică a Pământului.

În timp ce este contemplată aceasta, se poate evidenția foarte puternic care este de fapt limita dintre sufletesc și fizic. Omul va considera cu ușurință că foamea sau setea sunt ceva fizic. Desigur, fiindcă setea sau foamea determină anumite transformări fizice în organism. Dar vă rog, dragii mei prieteni, imaginați-vă numai o dată că aceleași transformări fizice care există într-un organism fizic uman, când îi este sete, ar fi într-un corp oarecare, ce nu este însuflețit. Aceleași transformări pot exista, în acest caz, dar corpului neînsuflețit nu-i va fi sete. Dumneavoastră puteți cerceta, în calitate de chimist, ce transformări se produc în dumneavoastră când vă este sete. Dacă au loc aceleași transformări, oarecum cu aceleași substanțe și cu aceleași legături de forțe, într-un corp care nu este însuflețit cum este omul, lui nu-i este sete. Setea nu este ceva care prin transformările corpului fizic trăiește în corpul fizic, setea este ceva ce trăiește în sufletesc, în astral. Tot așa și foamea. Iar dacă cineva are în sufletul său o mare plăcere pentru ceva și aceasta îi este satisfăcută în viața fizică prin angrenaje fizice, atunci este ca și când lui îi este sete aici, în viața fizică. Sufletescul simte setea, o sete arzătoare după acele lucruri pe care omul s-a obișnuit să le satisfacă prin angrenaje fizice. Căci omul nu poate realiza angrenaje fizice dacă și-a părăsit corpul fizic. O mare parte a vieții de după moarte, în tipul acestui mers în sens invers, decurge în sensul că omul trebuie să se obișnuiască în primul rând să trăiască în spiritual-sufletescul său, nu în corpul său fizic. Lui îi este neîncetat sete arzătoare pentru ceea ce se poate satisface numai prin corpul fizic. Exact așa cum copilul trebuie să se obișnuiască să-și întrebuințeze organele sale, cum trebuie să învețe să vorbească, tot așa trebuie să se obișnuiască acest om în viața dintre moarte și o nouă naștere fără corpul său fizic drept temelia viețuirilor sale sufletești. Omul trebuie să se dezvolte în lumea spirituală.

Există descrieri ale acestei viețuiri – așa cum eu am spus ieri, în a treia parte a timpului cât a durat viața fizică –, există descrieri care înfățișează această viețuire de-a dreptul ca pe un infern. Și când citiți descrieri despre această viață, așa cum sunt date, de exemplu, în literatura Societății teosofice, care acolo, conform datinii orientale, este numită Kamaloka, dacă citiți asemenea descrieri, atunci vi se va face în mod sigur pielea ca de găină. În realitate, nu așa se prezintă lucrurile. Dacă le vom compara în mod nemijlocit cu viața pământească, ele pot să apară așa, deoarece sunt ceva complet neobișnuit, pentru că omul trebuie să se găsească tocmai în contraimaginile spirituale și în contravalorile a ceea ce el a parcurs pe Pământ, astfel încât față de tot ceea ce a parcurs omul pe Pământ drept viață de plăceri, acolo este sărăcie, este sărăcie amară, și de fapt este satisfăcător doar ceea ce omul a trăit pe Pământ drept nesatisfăcător sau drept dureros, drept chinuitor. În multe privințe, în raport cu viața pământească, ceea ce este parcurs aici are ceva înfiorător; dar aceasta nu se poate compara cu viața

pământească, pentru că nu se viețuiește în viața pământească, ci după viața pământească, și pentru că omul nu judecă după viața terestră, cu noțiuni pământești.

Dacă, prin faptul că ați provocat dureri unui alt om, viețuiți durerile acestuia, dumneavoastră vă spuneți – eu trebuie să mă exprim în felul acesta – în această viețuire de după moarte: Dacă nu aș viețui această durere, aș rămâne un suflet omenesc imperfect, căci aceasta ar îndepărta de mine ceva ce am făcut ca pe o pagubă în Univers. Eu devin un om complet doar dacă viețuiesc compensarea.

Potrivit stării sufletești interioare, omul poate răzbate greu până la judecata post-mortem, la judecata de după moarte, de fapt, este un lucru bun să simtă o durere pentru provocarea unei dureri altcuiva. Poate fi greu să răzbată până la această judecată, dar există o anumită stare sufletească care usurează această evoluție și care aici, în viața pământească, învață să cunoască ceva despre această viață suprasenzorială. Există o stare sufletească ce percepe compensarea chinuitoare parcursă de către unii în viața pământească chiar ca pe o fericire, pentru că omul, prin această compensare chinuitoare, progresează în perfecționarea calității sale de om. Altfel perfecțiunea acestei calități umane ar fi încetinită. Dacă ați provocat o durere cuiva, sunteți mai puțin valoros decât ați fost înainte de aceasta. Iar dacă judecați rațional, veți spune: Eu sunt, pentru Univers, un suflet uman mai rău după ce am provocat altuia durere, decât eram înainte de a i-o provoca. Eram mai valoros înainte de a-i provoca durerea. Și veți percepe ca pe un lucru bun că, după moarte, puteți găsi compensarea prin aceea că suferiți la rândul dumneavoastră această durere.

Vedeți, dragii mei prieteni, aceasta este a treia fază a ceea ce trăiește în noi drept amintire. Mai întâi, această amintire ne este densificată în imagini, timp de câteva zile după moarte, apoi se împrășteie în Univers tot ce am purtat în noi ca amintiri. Viața noastră interioară sub formă de gânduri merge înapoi, în Univers. Dar chiar în Cosmos este înscris în mod spiritual ce am trăit noi. Iar în timp ce am pierdut ceea ce, în timpul vieții pământești, am păstrat închis în noi drept amintiri, în timp ce acestea au căutat depărtările, Cosmosul ni le redă din înscrierile sale, din obiectivitate.

Nu există nici o dovadă mai puternică pentru existența legăturii omului cu Cosmosul decât aceea care se ivește după moarte prin faptul că noi suntem preluați, cu tot ceea ce ține de viața noastră interioară, pentru a ne fi din nou redați nouă din Cosmos. Iar omul însuși percepe aceasta, față de evenimentele chinuitoare de după moarte, ca pe ceva ce aparține de fapt omenescului în totalitate. El poate spune deja: Ceea ce am avut ca interior în timpul vieții pământești, aceasta preia Cosmosul în sine. Iar ceea ce am întipărit în Cosmos mi se dă din nou. Tocmai ce nu am luat în considerare, pe lângă care am trecut, însă ceea ce am introdus clar în existența spirituală, aceasta îmi redă sinea mea proprie. Apoi omul ajunge la biografia derulată în sens invers, trecând prin momentul nașterii, afară, în depărtările existenței spirituale.

Faptul că am trecut prin aceasta ne dă pentru prima dată acea viață prin care putem exista în lumea spirituală. Abia prin tot ce am parcurs noi intrăm în lumea spirituală. Iar capacitatea de amintire realizează a patra metamorfoză. Noi simțim acum că de fapt în timpul existenței pământești, dincolo de amintirea obișnuită, mereu a trăit în noi ceva; dar ce am trăit aici, aceasta nu a ajuns la conștiința noastră. S-a înscris în Cosmos. Acum noi devenim aceasta. Noi am asimilat viața noastră pământească în semnificația ei spirituală. Noi devenim însăși această semnificație spirituală. Noi ne aflăm acum, după ce am intrat în lumea spirituală mergând în sens invers din momentul nașterii, într-un mod foarte specific în fața lumii spirituale. Noi înșine stăm înaintea lumii spirituale, în contravaloarea noastră spirituală. Faptul că am pătruns până aici și am viețuit durerea pe care am provocat-o altuia, faptul că am viețuit contravaloarea spirituală a unei viețuiri cu un copac a fost firește viețuire, dar nu a fost încă viețuire de sine. Aceasta se poate compara într-adevăr cu modul de existență embrionară a unui om, înainte de a fi născut. Tot ceea ce viețuiește el în acest caz încă nu s-a trezit în conștiința de sine, nici măcar în primii ani ai vieții sale fizice pământești. Conștiința de sine se trezește treptat.

Tot ceea ce viețuim aici mergând în sens invers devine treptat, în timp ce intrăm în Cosmos, sinea noastră, conștiința noastră spirituală de sine, iar noi suntem acum ceea ce am viețuit. Suntem propria noastră contravaloare spirituală. Iar cu această existență care înfățișează efectiv celălalt aspect al existenței noastre pământești intrăm în acea lume în care nu există pur și simplu nimic din regnurile obișnuite ale lumii exterioare (mineral, vegetal, animal) – acestea aparțin existenței pământești –, în care însă apar imediat mai întâi acele suflete care s-au dus acolo înaintea noastră și cu care ne-am aflat într-o relație oarecare și individualitățile entităților spirituale superioare.

Ca spirit, noi trăim printre spirite umane și printre alte spirite, iar această ambianță a individualităților spirituale este acum lumea noastră, și relația acestor individualități spirituale, fie ele alți oameni, fie ele ființe care nu aparțin omenirii, relația acestor individualități cu noi înșine, în care noi intrăm în existența din lumea spirituală, această relație este acum experiența noastră de viață, viețuirea noastră. Așa cum aici pe Pământ avem viețuirea noastră cu ființe ale regnurilor naturii exterioare, tot așa avem acum viețuirea cu ființe spirituale, ființe spirituale de diverse niveluri. Iar ceea ce este important în mod special este faptul că în timpul trecerii noastre prin viața dintre moarte și naștere, expusă schematic aici, în timpul acestei vieți orientate spre înapoi, noi am perceput simpatiile și antipatiile care – așa cum am spus ieri în mod comparativ – ca pe o ploaie, ca pe o ploaie sufletească care pătrunde aceste viețuiri. Acum noi zărim spiritual ființele de la care mai înainte am perceput doar simpatiile și antipatiile, în timp ce am trecut prin contrapartea spirituală a vieții noastre pământești, acum trăim printre ele, după ce am ajuns în lumea spirituală. Acum simțim treptat un fel de forță interioară, simțim cum ne pătrund impulsurile care ies din aceste ființe spirituale ce există în jurul nostru. Tot ce am parcurs mai înainte devine mai real prin aceea că sinea

noastră este în mod spiritual mai reală. Noi ne simțim treptat oarecum în lumina sau în umbra acestor ființe spirituale, în care ne acomodăm. Mai înainte, noi simțeam ceva prin faptul că treceam prin contravaloarea spirituală: aceasta este valoroasă sau nocivă pentru Univers. Acum simțim că aici există ceva ce noi am înfăptuit, în gând sau în faptă, care are contravaloarea sa spirituală, care este înscris în Universul spiritual. Ființele pe care le întâmpinăm pot întreprinde sau nu ceva cu aceasta. Aceasta se află sau nu în direcția evoluției lor sau a evoluției pe care ele năzuiesc s-o realizeze. Ne simțim în întregime în fața ființelor lumii spirituale prin faptul că spunem: Noi am acționat în sensul lor sau am acționat contrar sensului lor. Noi am adăugat ceva la ceea ce ele au vrut pentru evoluția lumii, sau am îndepărtat ceva din ceea ce ele au vrut pentru evoluția lumii.

Noi nu ne simțim, înainte de toate, judecați în mod ideal, ne simțim evaluați în mod real, iar această evaluare este însăși realitatea existenței noastre când ieșim în lumea spirituală, după moarte.

Când ne aflăm aici ca oameni în lumea fizică și am făcut ceva rău, așadar, dacă noi avem conștiința și rațiunea corespunzătoare, ne condamnăm noi înșine, sau ne condamnă legea, ne condamnă judecătorul, ne condamnă ceilalți oameni prin faptul că ne disprețuiesc. Însă – cel puțin nu în mod considerabil... doar dacă suntem constituiți, ca oameni, cu totul special – nu slăbim din cauza acestor judecăți; ajungem să slăbim în primul rând din cauza urmărilor judecății. Totuși, când intrăm în lumea ființelor spirituale, acolo nu este doar o judecată ideală: noi suntem puțin valoroși, ci simțim zăbovind asupra noastră privirea ființelor spirituale cu referire la o lipsă de valoare, la o infamie a noastră, ca și când această privire ne-ar nimici în existența noastră. Pentru tot ce am săvârșit valoros, privirea lor ne întâlnește ca și când prin aceasta am obține în primul rând realitatea noastră ca ființă spiritual-sufletească reală. Realitatea noastră depinde de valoarea noastră. Este ca și când existența ar extrage din noi întuneric, când am întârziat evoluția care este intenționată în lumea spirituală. Este ca și când lumina ne-ar chema într-o existență spirituală pură, dacă am săvârșit ceva ce acționează în direcția evoluției lumii spirituale.

Noi trecem prin tot ceea ce v-am descris și intrăm în lumea ființelor spirituale. Acesta ridică în lumea spirituală conștiința noastră. Ne menține treji în lumea spirituală. Iar noi ne spunem, prin ceea ce viețuim aici drept cerințe: Am câștigat ceva în Univers, în legătură cu realitatea noastră proprie.

Să presupunem că am făcut ceva ce întârzie evoluția lumii, ce poate trezi antipatia ființelor spirituale în al căror domeniu intrăm – noi simțim aceasta în timp ce postacțiunea continuă, în modul descris: Aici conștiința noastră se întuneacă. Intervine o confuzie, uneori până la stingere completă. Noi trebuie, după aceea, să ne trezim iar din această stare. Iar când ne trezim, simțim față de ființa noastră spirituală, într-un mod

încă mult mai real – și aici, în lumea noastră fizică, acest lucru este deja suficient de real –, ca și când ar tăia în carnea noastră din lumea fizică; așa simțim noi față de ființa noastră spirituală. Pe scurt, ceea ce suntem noi în lumea spirituală este urmarea a ceea ce am provocat drept cauză. Iar dumneavoastră vedeți de aici că este un motiv suficient pentru om de a reveni în lumea fizică.

A reveni, de ce? Așadar, omul a viețuit acum în sine ceea ce este înscris în lumea spirituală, ceea ce el a săvârșit în sens bun sau rău în existența pământească. Dar el poate compensa în mod real ce a învățat să cunoască prin această viețuire doar dacă revine în existența pământească. Și, într-adevăr, când omul vede (este, firește, doar o expresie comparativă) pe chipurile ființelor spirituale ce valoare are el pentru lume, primește, prin această percepere, impulsul suficient pentru a reveni în lumea fizică, după ce va fi devenit capabil de aceasta, pentru a trece prin viață în alt mod decât cel prin care tocmai a trecut. Numai că îi rămân unele incapacități de a trece prin ea, și numai după mai multe vieți pământești poate căpăta realitate această compensare.

Dacă privim în timpul vieții pământești în noi înșine, întâlnim amintirile, acele amintiri din care noi construim mai întâi ființa noastră sufletească, când ne izolăm de lumea exterioară, acele amintiri din care doar fantezia artistică, creatoare, mai creează. Aceasta este prima formă a amintirii. Dincolo de aceste amintiri se află acele imagini puternice care, după ce am pășit prin poarta morții, ne devin vizibile. Ele pleacă spre depărtările Universului. Noi putem spune, dacă privim spre reprezentările-amintire ale noastre: Dincolo de ele se află ceea ce, după ce corpul fizic este îndepărtat de noi, ia repede calea către depărtările Cosmosului. Noi ținem laolaltă, prin corpul nostru, ceea ce de fapt vrea să devină ideal în Univers. Dar, în timp ce noi am umblat prin viață, în timp ce ne rămân amintiri despre toate, am lăsat în urmă în lume ceva ce este acum departe, dincolo de amintiri, doar rânduite în ordine cronologică. Noi trebuie să o viețuim din nou mergând înapoi. Aceasta constituie a treia plăsmuire dincolo de amintiri. Mai întâi avem de-a face cu covorul de amintiri; în spatele acestuia există ceea ce noi am înfășurat laolaltă ca o imagine cosmică puternică, se află ceea ce este înscris în Cosmos. Iar dacă am trecut prin aceasta, ne aflăm chiar noi în spatele acestui covor, lipsiți de spirit în fața Universului spiritual, acesta îmbrăcându-ne cu veșmântul său, acum când intrăm în el.

Noi trebuie deja să privim amintirile, dacă vrem să ieșim treptat din viața umană trecătoare. Amintirile pe care le avem în timpul vieții pământești sunt trecătoare. Ele se împrăștie în Cosmos. Dar în spatele amintirilor se află sinea noastră, se află ceea ce ne este dat din lumea spirituală, pentru ca să putem găsi calea de la timp la eternitate.